

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

ADLİ MUHASEBE KAPSAMINDA
KREDİ KARTI DOLANDIRICILIKLARI VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

GÖKHAN KULOĞLU

YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN AKTAŞ

MANİSA
2007

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON KERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Tezin Yazarının

Soyadı: KULOĞLU

Adı: Gökhan

Tezin Türkçe Adı:

Tezin Türkçe adı: Adli Muhasebe Kapsamında Kredi Kartı Dolandırıcılıkları ve Türkiye Örneği

Tezin Yabancı Adı:

Credit Card Frauds in Turkey within the framework of forensic accounting

Tezin Yapıldığı:

Üniversite: Celal Bayar Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü: Yüksek Lisans ()
Doktora (X)
Tıpta Uzmanlık ()
Sanatta Yeterlilik ()

Dili: Türkçe
Sayfa Sayısı: 119
Referans Sayısı: 58

Tez Danışmalarının:

Unvanı: Yrd. Doç. Dr.

Adı: Hüseyin

Soyadı: AKTAŞ

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Adli Muhasebe
- 2- Beyaz Yaka Suçu
- 3- Dolandırıcılık
- 4- Kredi Kartı Dolandırıcılığı
- 5- Soruşturma

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Forensic Accounting
- 2- White Collor Crime
- 3- Fraud
- 4- Credit Card Fraud
- 5- Investigation

Tarih:
İmza:

ÖZET

Teknolojik açıdan her gün ve her an bir yeniliğe ve buluşa sahne olan globalleşen günümüz dünyası, kredi kartı dolandırıcılığı gibi bilişim suçları olarak ta anılan yeni nesil beyaz yaka suçları gibi risk unsurlarıyla karşı karşıyadır. Hızlı bir artış gösteren bu son derece karmaşık yeni nesil suçları artık eski yöntem ve tekniklerle soruşturmak artık hemen hemen imkansızdır. Bu suçlarla mücadelede uzmanlaşma ve eğitim ihtiyacı eskiye nazaran daha da artmıştır. Nitekim bu gelişmeler başta ABD olmak üzere pek çok Batı ülkesinde İngilizce adı “forensic accounting” olan ve Türkçe’de “adli muhasebe” olarak karşılığını bulan yeni bir alanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Son yıllarda kendilerine geniş bir alanda uygulama alanı bulan adli muhasebeciler sayesinde işletmeler veya FBI gibi güvenlik teşkilatları, özellikle dolandırıcılık suçları hakkında derinlemesine ve teknik araştırmalar yapabilmekte ve mahkemede kullanılacak ölçüde kullanışlı muhasebe analizleri sağlayabilmektedirler. Adli muhasebe çalışmaları neticesinde elde edilen somut deliller, özellikle bu karmaşık dolandırıcılık suçlarının yargılama safhasında tam anlamıyla ortaya çıkarılmasına yardımcı olduğu gibi muhtemel mağduriyetlerin de önüne geçebilmektedir. Pek çok Batı ülkesinde uzun yıllardan beri kendisinden istifade edilen “adli muhasebe” ve “adli muhasebecilik” ne yazık ki ülkemizde günümüze kadar hakettiği ilgiyi bulamamıştır.

Çalışmamızda ülkemizdeki kredi kartı dolandırıcılığı soruşturma süreci ile adli muhasebenin önermekte olduğu soruşturma süreci karşılaştırılarak, benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle kolluk güçlerimiz tarafından, özellikle kredi kartı dolandırıcılığı suçlarının soruşturulmasında ve diğer tüm dolandırıcılık suçlarının soruşturulması aşamasında istifade edilebilecek bir soruşturma modeli ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

Our globalized world, in a state of continuous technological change and innovations, has been challenged by new generation criminology risk factors such as white-collar crimes in particular credit card frauds. Moreover, it has become almost impossible to deal with and to pursue these new generation crimes by means of conventional methods and techniques. Indeed, it has recently become more vital that such new generation crime cases be handled with more specialization and specific training. Henceforth, these developments aided the emergence of a new subdiscipline called “Forensic Accounting” in the USA first and foremost and many Western countries as well.

National security organizations including FBI and many others have been equipped with tools to analyze fraud cases thoroughly, to carry out technical interrogations and to provide accounting analyses to be used as evidences at courts, thanks to the forensic accounting specialists who can practice at a wide variety of fields. Evidences coming out of studies carried out by forensic accountants have been able to shed light on the proof of complicated fraud cases at courts, and they have been able to prevent possible abuses due to such crimes. Yet, forensic accounting has not met the attention it deserves in our country relative to its popularity enjoyed at many Western countries.

This study elaborates similarities and differences at credit card fraud cases interrogations by means of a comparative analysis between the practices in Turkey and formal interrogation processes as proposed by forensic accounting discipline. Thus, the work proposes a new model of interrogation, which can be utilized in handling the credit card fraud cases in Turkey and other related fraud cases during interrogation phase, to the law enforcement agencies.

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Adli Muhasebe Kapsamında Kredi Kartı Dolandırıcılıkları ve Türkiye Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dışecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Gökhan KULOĞLU

...../...../200

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 06/12/2007 tarih ve 24/Ek.1 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Gökhan KULOĞLU'nun "Adli Muhasebe Kapsamında Kredi Kartı Dolandırıcılıkları ve Türkiye Örneği" Konulu tezi incelenmiş ve aday 18/12/2007 tarihinde saat 14.30 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra.../... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	☐	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

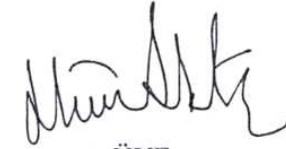
* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.

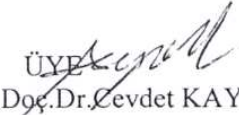
** Bu halde adayın kaydı silinir.

ÜYE
Prof. Dr. Tuna TANER

BAŞKAN
Prof. Dr. Semra ÖNCÜ

ÜYE
Prof. Dr. Adem ÇABUK

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AKTAŞ
(Danışman)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Cevdet KAYALI

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ VERİ FORMU	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
YEMİN METNİ	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
ADLİ MUHASEBE VE ADLİ MUHASEBECİLİK	3
I. Adli'nin Tanımı.....	3
II. Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Kavramları.....	3
A. Adli Muhasebe Kavramı.....	3
B. Adli Muhasebecilik Kavramı.....	6
III. Adli Muhasebenin Tarihçesi.....	10
IV. Adli Muhasebeciliğin Faaliyet Alanları.....	14
A. İdari Destek.....	15
B. Dava Desteği (Hukuki Destek).....	16
C. Uzman Bilirkişilik (Bilirkişi Tanıklığı).....	17
V. Adli Muhasebecinin Özellikleri.....	19
VI. Adli Muhasebecilik İlkeleri.....	26
A. Bağımsızlık.....	26
B. Mesleki Yeterlik.....	27
C. İşin Kapsamı.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

DOLANDIRICILIK SUÇU VE KREDİ KARTI DOLANDIRICILIĞI.....	29
I. Dolandırıcılık Suçunun Teorik Yapısı.....	29
A. Beyaz Yaka Suçu Kavramı.....	29
B. Dolandırıcılık Suçu Kavramı.....	34
II. Dolandırıcılık Suçu Çeşitleri.....	44
A. Bilgisayar ve İnternet Dolandırıcılığı (Computer and Internet Related Crimes).....	44
B. Kredi Kartı Dolandırıcılığı (Credit Card Fraud)	46
C. Tıbbi Hizmetler Dolandırıcılığı (Medical-Health Care Fraud)	48
D. Manipülasyon ve Spekülasyon Dolandırıcılığı (Securities Fraud).....	49
E. Sigorta Dolandırıcılığı (Insurance Fraud)	50
F. Tele Pazarlama Dolandırıcılığı (Telemarketing Fraud)	51
G. Sahte Kimlikle Gerçekleştirilen Dolandırıcılık (Identity Theft).....	52
H. Hileli İflas Dolandırıcılığı (Bankruptcy Fraud).....	54
I. Kamu Fonları Aleyhine Dolandırıcılık (Government Fraud).....	56
III. Kredi Kartı Dolandırıcılığı (Credit Card Fraud).....	56
IV. Kredi Kartı Dolandırıcılığı Yöntemleri.....	61
A. Manyetik kopyalama cihazları vasıtasıyla alışveriş veya ATM makinelerinin kullanımı sırasında kart bilgilerinin elde edilmesi yöntemi.....	62
B. Sahte e-mailler aracılığıyla kart bilgilerinin elde edilmesi yöntemi.....	62
C. İnternet üzerindeki sohbet kanallarından kart bilgilerinin elde edilmesi Yöntemi.....	63
D. Truva Atı veya Trojan diye adlandırılan casus yazılımlar aracılığıyla kart bilgilerinin elde edilmesi yöntemi.....	63
E. Kayıp / çalıntı kart kullanımı yöntemi.....	64
F. Ele geçmeyen kartlarla gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılıkları.....	64
G. Sahte Başvurularla kredi kartı elde ederek gerçekleştirilen dolandırıcılıklar.....	64
H. Boş plastik (white plastic) yöntemi.....	66
I. Değiştirilmiş kart yöntemi.....	66

J. Sahte kartlar kullanarak gerçekleştirilen dolandırıcılıklar.....	67
K. Manyetik şerit sahteciliği yöntemi.....	67
L. Kart kopyalama (skimming) yöntemi.....	67
M. Posta ve telefon aracılığı ile mal sipariş ederek gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılıkları.....	69
N. İnternet Üzerinden Yapılan Kredi Kartı Dolandırıcılıkları.....	70
V. Kredi Kartı Dolandırıcılığının Hukuki Çerçevesi.....	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KARTI DOLANDIRICILIKLARINDA ADLİ MUHASEBE

SORUŞTURMA SÜRECİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM.....74

I. Kredi Kartı Dolandırıcılıklarında Adli Muhasebe Soruşturma Süreci.....	74
A. Belirti ve Hipotez Oluşturma.....	75
B. Dolandırıcılık Soruşturma Takımını Biraraya Getirmek.....	76
C. Problemin Tanımlanması ve Soruşturmanın Planlanması.....	79
1. Problemin Tanımlanması.....	79
2. Soruşturmanın Planlanması.....	80
D. Delil Toplama.....	84
E. Delil Değerlendirme.....	88
F. Bulguları Raporlama.....	89
II. Kredi Kartı Dolandırıcılık Soruşturmalarında Ülkemizdeki Durum.....	92
III. Örnek Olay Analizleri.....	99
A. Örnek Olay Analizi 1.....	99
B. Örnek Olay Analizi 2.....	100
C. Örnek Olay Analizi 3.....	102

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....104

BİBLİYOGRAFYA.....115

KISALTMALAR

ACFE	Association of Certified Fraud Examiners (ABD)
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants (ABD)
APACS	Association for Payment Clearing Services (UK)
ATM	Automated Teller Machine
CFI	Certified Forensic Investigator (Kanada)
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
FBI	Federal Bureau of Investigation (ABD)
FTC	Federal Trade Commission (ABD)
ICSF	Institute for Computer Security and Forensics (ABD)
ICEP	Independent Committee of Eminent Persons (ABD)
IRC	Internet Relay Chat
IRS	Internal Revenue Service (ABD)
NFIC	National Fraud Information Center (ABD)
PCAOB	Public Company Accounting Oversight Board (ABD)
PIN	Personel Identification Number
POS	Point-of-Sale
RCMP	Royal Canadian Mounted Police (Kanada)
SEC	Securities and Exchange Commission (ABD)
TCK	Türk Ceza Kanunu
USGAO	U.S General Accounting Office (ABD)

GİRİŞ

Günümüzde her gün yeni bir teknolojik buluş, küreselleşmenin de etkisiyle son derece hızlı bir şekilde tüm insanlığın hizmetine sunulmaktadır. Bu buluş ve yenilikler doğrultusunda pek çok kavram ve tanımın yeniden gözden geçirilmesi ve zamana uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Neredeyse her dakika bir yenilikle tanışan ve bu yeniliklerle birlikte daha karmaşık bir hal alan modern toplumlar ile bu toplumların bir parçası olan bütün kurum ve kuruluşlar, bir yandan bu hızlı değişime ayak uydurmaya çabalarken, kuşkusuz yeni risk, tehdit ve tehlikelerle de karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu hızlı değişim rüzgarı bir yandan toplumun bütün kesimlerine yeni ufuklar açıp çok çeşitli avantaj ve imkanlar sunarken, diğer yandan çok geniş bir uygulama alanını kendilerine hedef olarak seçen suçlulara da yeni ve elverişli ortamlar sağlamaktadır. Nitekim günümüzün küreselleşen dünyasında, teknolojik buluş ve yeniliklerin de etkisiyle pek çok kavram gibi suç kavramı da anlam ve boyut değiştirmiştir. Artık son derece karmaşık yöntem ve teknikler kullanan bu suç ve suçluları eski yöntem ve tekniklerle soruşturmak neredeyse imkansızdır.

E-ticaretin ve internetin gelişmesiyle birlikte, ekonomik faaliyetlerin neredeyse hemen hemen tamamı sanal ortamlara taşınmış olduğundan bilgisayar kullanmaktan kaynaklanan veya bu yüzden gizlenmiş, kredi kartı dolandırıcılığı gibi bilişim suçları olarak ta anılan yeni nesil beyaz yaka suçlarında belirgin bir artış gözlenmektedir. Günümüz kolluk kuvvetlerinin bu çeşit suçlar ile mücadelede uzmanlaşma ve eğitim ihtiyaçları eskiye nazaran daha da artmıştır. Kolluk kuvvetleri bu gün şiddet ve davranış suçları ile mücadelede daha iyi eğitilmiş olmalarına rağmen, bu yeni nesil suçlar hakkında da artık uzmanlaşmak ve bilgilerini arttırmak sorumluluğuyla karşı karşıya bulunmaktadır (Manning; 2000, s.1).

Bu yeni suç tiplerini daha iyi anlamak, gerekli ve etkili önlemleri alabilmek amacıyla gerek hedef işletmeler, gerekse genel kolluk kuvvetleri mevcut bilgi ve becerilerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalmış ve bu suçları çok boyutlu olarak inceleyip anlamaya, etkin soruşturma yöntem ve teknikleri bulmaya yönelik yoğun bir çaba içerisine girmişlerdir. Değişik vesilelerle dünyanın değişik ülkelerinde gerçekleştirilen pek çok araştırma, toplumun kredi kartı dolandırıcılıkları gibi beyaz yaka suçları neticesinde çok büyük kayıplarla karşı karşıya bulunduğunu

göstermektedir. Günümüzde bu suçların soruşturulması sürecinde yoğun bir şekilde muhasebe, denetleme ve araştırma becerilerine, yani kısaca yeni bir güvenlik anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, ABD başta olmak üzere birçok batı ülkesinde genel olarak muhasebe, denetleme ve araştırma becerilerinin entegrasyonu olarak ta tanımlanabilecek olan ve İngilizce orijinal ismi “Forensic Accounting”, Türkçe’de “Adli Muhasebe” olarak karşılığını bulan yeni bir alanın ortaya çıkmasına neden olmuş ve “Adli Muhasebecilik” isimli yeni bir meslek ortaya çıkmıştır.

Son 20-30 yıl boyunca hızlı bir ilerleme göstererek kendisine geniş bir uygulama alanı bulan “Adli Muhasebecilik” sayesinde özellikle dolandırıcılık suçlarının tespiti ve soruşturulması aşamasında, pek çok batı ülkesinde işletmeler veya FBI gibi güvenlik teşkilatları dolandırıcılık soruşturmaları esnasında ya bizzat kendi personelleri aracılığı ile içeriden veya profesyonel yardım alarak dışarıdan derinlemesine ve teknik araştırmalar yapabilmekte, bu sayede de mahkemede faydalanılmak üzere kullanışlı muhasebe analizleri sağlayabilmektedirler. Bütün bu çalışmaların neticesinde elde edilen somut deliller, bu suçların yargılama safhasında tam anlamıyla ortaya çıkarılmasına yardımcı olduğu gibi muhtemel mağduriyetlerin de önüne geçmektedir.

Literatür araştırmasında pek çok batı ülkesinde geleceğin gözde meslekleri arasında kabul edilen ve özellikle dolandırıcılık suçlarının soruşturulmasında son derece önemli katkılar sağlayabileceği değerlendirilen “Adli Muhasebecilik” konusunu tüm boyutları ile inceleyen çalışmalar yapıldığı halde ülkemizde bu konu hakkında yok denecek kadar az sayıda çalışma bulunduğu gözlemlenmiştir.

Kısaca hakkında bilgi verilmeye çalışılan adli muhasebe ve adli muhasebecilik kavramları, çalışmamızda üç bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde, adli muhasebe ve adli muhasebecilik kavramları, adli muhasebenin tarihçesi, adli muhasebeciliğin faaliyet alanları, adli muhasebecinin özellikleri ve adli muhasebecilik ilkeleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, dolandırıcılık suçunun teorik yapısı, dolandırıcılık suçu çeşitleri, kredi kartı dolandırıcılığı ve yöntemleri ile kredi kartı dolandırıcılığının hukuki çerçevesi konularına yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise, kredi kartı dolandırıcılıklarında adli muhasebe soruşturma süreci ve kredi kartı dolandırıcılık soruşturmalarında ülkemizdeki durum incelenerek farklılıklar ve zorluklar örnek olay analizlerinden de istifade edilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLİ MUHASEBE VE ADLİ MUHASEBECİLİK

I. Adli'nin Tanımı

Türkçe'de "adli" olarak karşılığını bulan İngilizce "forensic" kelimesinin sözlük anlamı, "mahkemeye ait", "adli davalarda bir standart olarak kabul edilme" şeklinde özetlenebilir (Bozkurt; 2000c, s.56). Webster Dictionary'e göre ise "forensic", "mahkemelerdeki yargılamaya, tartışma veya münazaraya ait" anlamı taşımaktadır. "Adli" kelimesini ayrıca, "mahkeme veya kamu tartışmalarına bizzat konu teşkil eden; ilişkili olan veya bu tartışmalarda kullanılan" şeklinde tanımlamak da mümkündür.

Adli bilimlerin genel amacı; bilimsel veri, beceri ve gerçeklerin, özellikle mahkeme sürecinde kullanılarak, medeni hukuk veya ceza hukuku alanında ortaya çıkan yasal sorunların çözümüne katkı sağlamaktır (Thornhill; 1995, s.5). Adli bilimi, insanoğlunun tabiat kanunlarını hukuk için kullanması olarak tanımlamak mümkündür. Adli bilim adamları, adli olaylarda kanıt ve gerçekleri incelemekte, açıklamakta, sonuç olarak elde ettikleri uzman düşünce ve bulgularını mahkemelerde davaya konu teşkil eden soruna açıklık getirmek amacıyla sunmaktadırlar (Crumbley; 1995, s.23).

II. Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Kavramları

A. Adli Muhasebe Kavramı

Globalleşme ile birlikte hızlı bilimsel ve teknolojik yeniliklerin neticesinde ortaya çıkan değişim ve gelişim ortamı, toplumu oluşturan bütün kişi ve kurumları uyum sağlama adına önemli değişiklikler yapmaya zorlamaktadır. Bu değişim rüzgarı artan bir şekilde, stratejik planlama, bütünleşmiş yaklaşımların kullanımı, sonuca yönelik olma, yönetim içerisinde sorumluluk hissini geliştirme gibi konular üzerinde yoğunlaşmayı ve ilerlemeyi gerektirmektedir. Son yıllarda insanlar sorumlulukları ve kontrolleri altında bulunan ya da başkalarına ait kaynakları sık sık yanlış kullanılabilmekte ve bu olaylar sonuç olarak mahkemelere taşınabilmektedir.

Bu aşamada yanlış amaçlarla kullanılmış ya da çalınmış değerlerin tazmin ettirilmesi amacıyla adli muhasebe devreye girmekte ve adli muhasebeciler adaletin yerini bulmasına yardımcı olmaktadır. Amerika'da yalnızca 1999'da adli muhasebecilerin de yardımları ile dolandırıcılık suçları ile kaybedilen 474 milyon dolar tekrar tazmin ettirilmiştir (Crumbley; 2001, s.202-212). Göreceli olarak yeni bir kavram olan ve şimdiye dek ölçüt olarak kabul edilmiş bir resmi tanımı bulunmayan adli muhasebeyi; "çözümlememiş meselelerde kanıt elde etmek amacıyla finansal becerilerin ve araştırmacı zihniyetin kullanılması" şeklinde tanımlamak mümkündür. Bir disiplin olarak incelendiğinde adli muhasebe finansal uzmanlık, dolandırıcılık bilgisi ile ticari realite ve hukuk sisteminin işleyişine dair güçlü bir bilgi ve anlayışı kapsamaktadır (Thornhill; 1995, s.10).

Adli muhasebeyi farklı bir açıdan, soruşturmacı tekniklerin kullanımı, muhasebe ve ticaret becerileri ile entegre olma, mahkemede tanıklık ve uzman tanıklar tarafından kullanılması için fikir ve düşünceler geliştirme, karmaşık finansal bilmeceleri çözme, dolandırıcılık soruşturması, zararlara karar verme, işletmelere değer biçme ve diğer finansal tartışmaların çözümünde kullanılan sezgisel bir yaklaşım olarak da kabul etmek mümkündür. Diğer pek çok yargılama sisteminden farklı olarak adli muhasebe hakkında günümüzde çok boyutlu bir yaklaşım benimsenmiştir ve adli muhasebe ilgili çok sayıda alt disiplinle kuşatılmıştır (Oberholzer; 2002, s.5).

Son yıllarda akademik çevrelerde adli muhasebenin, muhasebe metod ve teknikleri uygulanarak, farklı yasal sorunlarda gerçeklerin ortaya çıkarılması amacıyla, meselenin bütün yönleri ile analiz edilmesi ve soruşturma neticesinde elde edilecek bütün verilerin objektif bir şekilde mahkemede sunulması ile ilgili olduğu şeklinde yaygın bir kanaat oluşmuştur. Diğer bir deyişle adli muhasebe, spesifik hukuk iddialarını desteklemek amacıyla özel bir kanuna göre icra edilen bir muhasebe çalışması olarak tanımlanabilir.

Adli muhasebeyi, ekonomik suç işleyen kişiler aleyhine suçla ilgili mali bilgileri bir araya getirip, mahkemede kabul edilebilecek bir şekilde sunmaya çalışan bir bilim dalı olarak tanımlamak dahi mümkündür (Manning; 2000, s.1). Adli muhasebenin tanımlayıcı özellikleri sıralanırken, onun muhasebe ve hukukun kesişme noktasında bulunduğu önemle vurgulanmakta ve bu iki disiplinin birleşmesinin öneminin altı çizilmektedir. Adli muhasebe ve adli muhasebe soruşturmaları genellikle medeni veya

ceza davalarına konu teşkil edebilecek finansal işlemlerle ilgili olarak, dava açma ve destekleme sürecinde kullanılacak sonuçlara ulaşmak amacıyla yararlanılan muhasebeyi kapsamaktadır. Adli muhasebe hukuki problemlerin çözümü amacıyla kullanılacak finansal gerçeklere ulaşmaya çabalayan bir uygulamadır.

Adli muhasebe kanıtı hem medeni hukuk hem de ceza hukuk mahkemelerine yönelik bir uğraştır. Adli muhasebecilerden çoğunlukla, henüz tartışmalı bir finansal meselenin mahkemeye götürülüp götürülmeyeceğine karar vermesi beklenilmektedir. Ticaret, muhasebe ve hukuk'un kesişme noktasında bulunan adli muhasebe, üç tane önemli konuyu içermekte ve bu amaçlar doğrultusunda profesyonel emek harcamaktadır. Bunlar, araştırma, çözümleme ve hakemlik etmedir. Araştırma boyutu, özel bir olaya -ki bu, bir ticari işlem hakkındaki tartışmayı, bir sigorta iddiasının doğruluğunun değerlendirilmesini veya finansal kötü kullanımı kapsayabilmektedir- ait hem finansal hem de finansal olmayan bilgileri toplama ve ilk analizini yapmayı kapsamaktadır.

İkinci boyut olan çözümleme, sorumluluk, maliyet ve potansiyel hukuki yardım taleplerini sonuçlandırabilecek biçimsel analiz ve temel bilginin kullanımını kapsamaktadır. Bunların hepsi bir müşteri için bir adli muhasebe raporu içerisinde sarıp sarmalanmaktadır. İlk iki boyut "burada neler oluyor?" sorusuna odaklanmıştır. Üçüncü ve son boyut olan hakemlik ise; adli muhasebecilerin sonuç ve çözüme ulaşmayı kolaylaştırmak amacıyla sürece hakem olarak katılımını kapsamaktadır. Bu, çalışan dolandırıcılığının ortadan kaldırılmasından, resmi medeni hukuk davasında ya da suç soruşturmasını desteklemede hukuki tavsiye sağlanması veya bir uzman tanık olarak mahkemede konuyla ilgili ifade verilmesine kadar uzanabilen çok farklı biçimlerde katkıyı içerebilmektedir (Williams; 2002, s.143-145).

Adli Muhasebe, genellikle finansal ve değer biçme meseleleri ile ilişkili hukuki problemlerin çözümü amacıyla, denetleme metod ve prosedürleri kullanarak sağlanan muhasebe gerçeklerinin elde edilmesi ile ilgili bir bilimdir. Ancak adli muhasebe geleneksel denetleme anlayışından çok farklıdır. Adli muhasebe bir iddianın soruşturulmasıdır ve adli muhasebecilerden adli bir forumda meseleye açıklık getirici bir kanıt sunması beklenmektedir. Adli muhasebecilerden sık sık bir mesele ile ilgili kanıt sağlamaya çalışan bir takımın parçası olmaları istenmektedir. Bir kanıtın doğruluğundan, mahkemeye sunulmadan önce kesin olarak emin olunmalıdır. Adli

muhasebe soruşturma, muhasebe ve denetleme becerilerini birarada kapsamaktadır. Adli muhasebeciler, sonuç çıkarmak ve değerleri hesaplamak için eleştirel bir tarzda dokümanları incelemektedirler. Adli muhasebeciler finansal ve diğer verileri, kural dışı uygulama ve/veya şüpheli işlemler bulunabileceği ve bunların bir dolandırıcılık suçuna konu teşkil edebileceği şüphesiyle soruşturmaktadırlar. Adli muhasebeciler yalnızca sayılara değil sayıların arkasına bakmaya ve gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar (Grippio and Ibex; 2003, s.1).

Adli muhasebenin yerine getirdiği uzman tanıklık rolü, mahkeme sürecinde kritik bir boyutu teşkil etmektedir. Zira mahkeme sürecinde yer alan hakim, jüri ve avukat gibi çoğu zaman karmaşık muhasebe ve finansal meselelere pek aşina olmayan aktörlerin, dava konusu meseleleri kolayca anlayabilmeleri ve özümseyebilmeleri buna bağlıdır. Bu hukuki meseleler gözönüne alındığında, adli muhasebeciler mahkeme sürecinde yalnızca kendi orijinal raporlarına güvenmeyip, ayrıca hazırladıkları çizelgeler ve ibraz ettikleri belgeler ile gözle görülür önemli katkılarda bulunmaktadır. Çünkü onlar bu süreçte hem üretim hem de iletişimden sorumludurlar. Açıkça görülebileceği üzere, adli muhasebecilerin hukuki süreçteki konumları oldukça geniş olduğu gibi, bu konum aynı zamanda oldukça fazla sayıda ve farklı profesyonel fonksiyonları kapsamaktadır (Williams; 2002, s.143-145).

B. Adli Muhasebecilik Kavramı

1980'li yıllarla birlikte ticari işlemler giderek karmaşıklaşmaya başlamış ve toplum çok yeni ve teknik kavramlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu gelişimin doğal bir sonucu olarak artık avukatlar ve mahkemeler karşılaştıkları olaylarda daha fazla uzman desteğine ihtiyaç duymaya başlamışlardır (Bozkurt; 2000c, s.56-57). Bu dönem itibarı ile ABD başta olmak üzere bir çok batı ülkesinde muhasebe ve denetim alanında İngilizce orijinal ismi "Forensic Accounting" olan, dilimizde ise "Adli Muhasebe" olarak karşılığını bulan yeni bir meslek dalı ortaya çıkmıştır (Pazarçeviren; 2005, s.1-2).

Kolluk kuvvetleri veya avukatlar, ilgili alanda eğitim almamış iseler, bir soruşturma veya dava esnasında, muhasebe, yönetim, nakit yönetimi, yasa ve kurallara uygunluk, bilgisayarlar, genel idare, idare ve uygulamalar, kredi yönetimi, iç denetim, organizasyon, planlama (bütçeleme, sermaye, stratejik planlama), kayıt tutma (sigorta),

güvenlik ve vergi kayıtlarına ilişkin düzgün tavsiyelere ihtiyaç duymaları kaçınılmazdır. Bu uzmanlık alanını, davacı tarafın, sanığın hukuka aykırı davranışları nedeniyle maruz kaldığı parasal kaybı hesaplamaya kadar uzatmak mümkündür. Duruşma öncesi dönemde uzman, kendisinden talep edilen belgeleri inceleyecek, avukatlara danışacak ve eğer uygunsa muhasebe ve idari kayıtlara yönelik incelemelerde bulunacak, iç denetimleri ve operasyon uygulamalarını değerlendirecektir.

Soruşturma boyunca uzmanlar, elde ettikleri veri ve olgulara dayanarak farklı çıkarımlarda bulunabilmektedirler. Eğer bu tespitler avukatlar tarafından dava açısından önemli görülürse bu tespitlerde bulunan uzmanlar, bir uzman tanık olarak görevlendirilmekte ve duruşmada görüşlerini aktarabilmektedirler. Uzmanın bu kesin düşüncelere nasıl ulaştığını anlamak amacıyla uzmanlığı sorgulanmaya çalışılabilir. Böyle bir durum sözkonusu olduğunda uzman yeminli ifade vermek zorunda kalabilir veya kendisinden daha sonra bu düşüncelerine yönelik mahkemede tanıklık etmesi istenebilir (Thornhill; 1995, s.210-211).

Özellikle ekonomik suçların uzmanlık gerektiren tabiatı gereği, soruşturmayı yürüten görevlilerin soruşturmayı sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi ve diğer yargılama faaliyetlerine katılanların ekonomiyle ilgili özel bir takım bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde yargılama aşamasında uzman yardımı kaçınılmaz olmaktadır (Mahmutoğlu; 2003, s.32). Adli Muhasebe; muhasebe, denetleme ve araştırma becerilerinden oluşan bir sahayı ifade etmektedir. Bu kapsamda adli muhasebeciler, adli sorunlarda dava mahkemeye intikal etmeden önce veya dava sürecinde, tartışmanın çözüme kavuşturulabilmesi için gerekli esasları belirleyecek bir hesap analizi sağlamaktadırlar. Adli muhasebeci terimi genellikle gerçeğe ve bilirkişi yargısına ulaşmak için organize bir şekilde seyreden "analiz, inceleme, soruşturma, denetleme veya sorgulama işlemlerini gerçekleştiren "Sertifikalı Kamu Muhasebecileri" için kullanılmaktadır (Crumbley; 1990, s.25).

IRS (Amerika iç Gelirler Servisi)'nden emekli olmuş bir adli muhasebeci olan Robert R. Roche adli muhasebeciyi; "kayıtların görünen değerini kabul etmeyip arka planına bakan, dokümanlar hakkında şüphe duyan, gerçek niyeti araştıran, bilirkişi raporu hazırlayan, özellikle birilerinin yalan söyleme ihtimalinin olduğu durumlarda ortaya çıkan, bireylerle çok detaylı mülakatlar yaparak gerçeği ayrıntılarıyla ortaya koyan kişi" olarak tanımlamaktadır (Crumbley; 1990, s.23). Tarihte, şirket yönetici

veya pay sahipleri ancak bir dolandırıcılık ihtimali söz konusu olduğunda adli muhasebecilere başvurmaktaydılar. Günümüzde ise, Amerika'da pek çok iş adamı artan oranda hile kontrolörü olarak dahi adli muhasebecilere başvurabilmektedir. Özellikle son zamanlarda gerçekleşen başlıca şirket skandalları da (Enron, Worldcom, Adelphia, Xerox vb) muhasebe denetiminin önemini ve denetçi sorumluluğunu arttırmıştır. AICPA (Uluslararası Yeminli Muhasebeciler Birliği) ise, muhasebecilerin davalarda sundukları desteği; "hiçbir avukatın diğerine sağlayamayacağı profesyonel destek" olarak tanımlamaktadır (Bozkurt; 2000c, s.57).

Adli muhasebecilerden genellikle suç olaylarından doğan şikayetler, medeni davalardan doğan talepler, tüzel veya hükümet soruşturmaları kapsamında inceleme yapmaları istenilmektedir (Thornhill; 1995, s.10). Adli muhasebe günümüzde dolandırıcılık denetimi veya soruşturma muhasebeciliği olarak adlandırılabilir. Adli Muhasebecilik, yalnızca beyaz yaka suçları ile sınırlı değildir. Nitekim adli muhasebecilikten istifade alanı Kanada'da cinayet soruşturmalarına kadar uzanmıştır. Cinayet davalarında adli muhasebecilerden cinayet için muhtemel bir mali nedenin bulunup bulunmadığını saptamak amacıyla bir analiz gerçekleştirmesi, olası mali kusurlara yönelik ipuçlarına ulaşmak için mali veri analizi yapması, böyle bir kusur saptandığında ise bu kusura kimlerin dahil olduğunu belirlemesi ve cinayete ilişkin bir anlaşmayla ilişkili muhtemel bir ödemenin yapılıp yapılmadığını tespit etmeye yönelik çalışma yapması istenebilmektedir (Thornhill; 1995, s.32).

Bazı adli muhasebeciler adli tahkikata ilişkin olarak kamusal alanda çalışırken, bazıları da bankalar, sigorta şirketleri gibi özel kuruluşlarda veya polis birimleri gibi devlete ait kuruluşlarda (Federal Soruşturma Bürosu-FBI ve Dahili Gelirler Servisi-IRS vb.) çalışmaktadırlar (Kırlıoğlu ve Akyel; 2004, s.31). Adli muhasebecilikten özel sektör kuruluşlarında; bütçe ve stratejik planlar için toplanan verilerin gözden geçirilmesi, olası kazanç ve birleşmelere yönelik verilerin değerlendirilmesi, güncel başarıya yönelik verilerin değerlendirilmesi, bir hizmette veya üründe benzerini getirmeye veya sunmaya devam ettirmeye yönelik verilerin değerlendirilmesi gibi hususlarda yönetsel bir araç olarak da istifade edilebilmektedir (Thornhill; 1995, s.9).

Potansiyel olarak kamuya veya özel teşebbüse ait kuruluşlar adli muhasebecilerden yararlanabilmektedirler. Ancak günümüzde ABD'de çoğunlukla hükümet, şirket soruşturmaları, cezai olaylar, dava desteği, sigorta iddiaları ve hükümet

yetkilendirme programlarında yararlanıldığını söylemek mümkündür. Adli muhasebecilerden Amerika'da sadece federal düzeyde değil, bütün düzeylerde yararlanılmaktadır. Hükümet birimleri, işletmeler ve bazı durumlarda bireylerin yasal düzenlemelere uyup uymadıklarını denetleyerek, bu düzenlemelere uyulmasına yardımcı olabilmektedirler. Benzer tarzda soruşturmalar, hibe ve sübvansiyon soruşturmalarında, hükümet yardımına yönelik soruşturmalarda ve yetkilendirme programlarında da uygulanabilmektedir (Thornhill; 1995, s.18-20).

ABD'de 2002 yılında yürürlüğe giren Sarbanes-Oxley Yasası ile birlikte bağımsız denetim alanında yeni bir sistem tasarlanmış ve PCAOB (Public Company Accounting Oversight Board) adı altında bir gözetim ve denetim kurulu oluşturularak, şirket yöneticilerine iç kontrol sistemini inceleme ve denetleme, şirket CEO (Chief Executive Officer) ve CFO (Chief Financial Officer)'larına da mali tabloları onaylama ve şirketlerde mevcut kurulların dışında bir denetim komitesi bulunması zorunluluğu getirilmiştir (Kırlıoğlu ve Akyel; 2004, s.31-32).

Son yıllarda bu yasanın da etkisiyle ABD'de adli muhasebecilere olan talep hızla artmaktadır. US News and World Report isimli dergi 18 Şubat 2002 de Adli Muhasebeciliği ABD'de en güvenli kariyer olarak açıklamıştır (Oberholzer; 2002, s.4). ACFE'nin 120 ülkede hemen hemen 30,000 sertifikalı dolandırıcılık uzmanı üyesi bulunmaktadır ve bunların %62'si muhasebecilik geçmişine sahiptir. ACFE'de adli muhasebeci olabilmek için gerekli temel nitelikler arasında, üniversite mezunu olma, 2 yıllık dolandırıcılık ile ilgili deneyim (vergi dışında dolandırıcılık ile ilgili hesaplarda uzmanlık) ve bilgisayar bilgisi yer almaktadır (Wolosky; 2004, s.4).

Adli muhasebeci bir soruşturma esnasında, görevini yerine getirirken çeşitli kaynaklardan istifade etmekte ve elde ettiklerini yorumlayarak, bulduğu kanıtları mantıklı ve uygun bir biçimde ilgili makama sunmaktadır. Uygun şartlar oluştuğunda, adli muhasebeci ilgili taraflara, şikayet, talep, soruşturma veya uyuşmazlığı hızlı bir şekilde çözme konusunda da yardımcı olabilmektedir. Adli muhasebeci bütün bunların yanı sıra en azından bir finansal gerçekler temeli geliştirip, problemleri, muhasebe veya finansal alanlardaki yanlış anlamaları azaltabilmektedir (Thornhill; 1995, s.10). Adli Muhasebeci; tartışma, münazara ve anlaşmazlıkla sonuçlanmış durumları çözmek amacıyla oluşturulmuş bir mahkemede kullanılabilecek uygunlukta bir muhasebe analizi sağlamaktadır. İnternet korsanları ve bilişim suçlarının giderek artması, bunlara

yönelik gelişmiş güvenlik gereksinimi ve bu tür adli soruşturmaları yürütmek için gerekli olan yetenek ihtiyacı da adli muhasebecilerin önemini giderek artırmaktadır. (Kırlıoğlu ve Akyel; 2004, s.31-32). Ticaretin belgeler üzerinden yürür gözükmesi nedeniyle, ticari davalarda genelde bu belgelerin kanıtlanması veya çürütülmesi temelinde şekillenmektedir. İş dünyasından anlayan yetenekli bir adli muhasebeci davayla ilgili anahtar belgeleri çözümlenmeye çalışan avukata yüksek derecede yardımcı olabilir (Thornhill; 1995, s.215-216). Adli soruşturmalar sık sık kolluk güçleri tarafından yürütülen suç soruşturmaları ile ilgilidirler. Bir adli muhasebeci federal, bölgesel veya yerel polis güçleri veya avukatlık şirketleri tarafından ücret karşılığında tutulabilmektedir. Bir adli muhasebecinin raporu az ve öz bir şekilde, profesyonelce objektif kanıt sunmak amacıyla hazırlanmaktadır.

Bir adli muhasebeci, bir parça muhasebeci bir parça dedektif olmalıdır. Muhasebecinin, hesapları iyi analiz etme ve inceleme bilgisi bulunmaktadır. Zira hesap ve kayıtlar incelenmekte, gerçekler, mahkemede ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Dedektifin ise, tanıklarla görüşmek, kanıtları ortaya çıkarmak ve hukuk bilgisi bulunmaktadır. Bir muhasebecinin ve bir dedektifin bu öğeleri birleştiği zaman ortaya tam bir suç soruşturmacısı yani adli muhasebeci çıkmaktadır (Lundelius; 2003., s.454). Adli Muhasebecilik, çoğunlukla dolandırıcılık müfettişi olarak ta adlandırılmaktadır. Dolandırıcılık soruşturması bir yöntem bilimdir.

Dolandırıcılık şeklinin ortaya çıkmasından sonra buna karşı önlem alınması sürecinde; delil toplanmakta, ifade alınmakta, rapor yazılmakta ve tespit yapılarak dolandırıcılıktan caydırılmaya çalışılmaktadır. Birçok kurum dolandırıcılık müfettişi çalıştırır da profesyonel denetçi ve benzerleri de bu tip soruşturmaları gerektiğinde ve sınırlı bir biçimde gerçekleştirebilmektedirler. Dolandırıcılık soruşturma alanını; muhasebecilik ve denetçilik, dolandırıcılık araştırmaları teknikleri, dolandırıcılığın hukuksal unsurları ve kriminoloji ve etik gibi dört ana başlık altında toplamak mümkündür (Albrecht; 2003, s.X).

III. Adli Muhasebenin Tarihçesi

Adli muhasebe disiplininin kökleri 5000 yıldan fazla bir geçmişe dayanmaktadır. MÖ. 3300-3500 tarihleri arasında dünyanın ilk muhasebecileri olan Mısır'daki katipler,

ticari işlemleri ıslak kil tabletlerin veya papirusların üzerine kaydediyorlardı. Bir katip orjinal dökümanı daha sonra ince bir kil zarfın içine katlayıp koyuyordu. Eğer bundan sonra dış tabletle herhangi bir amaçla oynanıp kurcalanırsa bu durum bir soruşturmaya konu oluyordu. Mısırlı muhasebeciler, kraliyet denetçileri herhangi bir düzensizlik tespit ettiklerinde, para cezası, sakat bırakma hatta ölüm cezası verebildikleri için titiz kayıtlar hazırlamak hususunda son derece dikkatlılerdi. MÖ. 321-184 arasında Hindistan Mauray dönemi boyunca kayıtlarda doğruluk ve suçlulara hesap sormaya yönelik bir eğilim görülmektedir. Muhasebe kavramları üzerine en eski bilimsel çalışma olarak tanınan Kautilya'nın Arthasastra'sında, en az 40 farklı tip zimmet sıralanmaktadır. Kautilya ayrıca, muhasebecilerin görevleri esnasında işledikleri kasıtlı dolandırıcılık, ihmal ya da savsaklama şeklindeki suçlar için cezalandırılmaları gerektiğini ileri sürmüştür (Oberholzer; 2002, s. 1).

Profesyonel muhasebe mesleği ancak 19. yüzyılda İskoçya'da kurulmuştur. Bu tarihte avukatlar ve muhasebeciler arasında yakın bir ilişki bulunmaktaydı. İki meslek sık sık aynı kuruma bağlı çalışmakta ve birçok avukat müvekkillerine muhasebe hizmetleri de sunmaktaydı. Muhasebeciler, belli bir ücret karşılığında sundukları genel hizmetlerinin içerisine uzman tanıklık görevini de dahil etmişlerdi (Oberholzer; 2002, s.2). Muhasebe uzman tanıklığının dava etme yönü 1817'deki bir davaya kadar geriye gitmektedir. 1824'de Glasgowlu James McClland isimli genç bir muhasebeci kendisi için hazırladığı uzman tanıklık sözleşmelerinin çok sayıda türünü tanımlayan bir genelge yayınladı (Crumbley; 2001, s.203).

Bu ilk yıllar boyunca, hukuk çalışması muhasebecilerin hizmetlerinin büyük bir bölümünü oluşturmaktaydı. Edinburg Muhasebeciler Topluluğu isimli kuruluş 1854 yılında muhasebe ve hukuk arasındaki ilişkiye dikkat çekmek için bir kraliyet fermanı talep etti. Muhasebecinin işi yalnızca hesap uzmanlığı ile sınırlı değildir. Ayrıca kanunun zorunlu genel prensipleriyle hatırı sayılır tanındık geniş bir alana da hitap etmektedir. 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar, imtiyazlı muhasebeciler yoğun bir şekilde çalışarak artan muhasebe hizmetleri ve mahkeme huzuruna çıkmalar şeklindeki aşırı işlerinin küçük bir bölümünü azalttılar. Kısaca Adli Muhasebecilik, muhasebenin içerisinde yeni bir uzmanlık olmaktan ziyade, muhasebeciliğin köklerine geri dönüşü temsil etmektedir (Oberholzer; 2002, s. 2). 1900'lerin ilk yıllarına kadar, ABD ve İngiltere'de uygun biçimde uzman tanıklığa göre muhasebecileri eğitici bazı makaleler

yayınlanmaya başladı. Adli muhasebe disiplini için gereken düzenleyici ve suçla ilgili kanunlar arttı (Crumbley; 2001, s.203). 1900`lerin başlarında işletmelerin globalizasyonunun ardından ve özellikle 1929`un Amerikan borsasındaki ani düşüşü ile birlikte denetçiler ilgilerini dolandırıcılığın yakalanmasından kamu finansal beyan raporlamaya doğru çevirmişlerdir (Oberholzer; 2002, s.3).

Adli Muhasebecilik disiplini ünlü gangster Al Capone mahkemesi boyunca şöhret kazanmıştır. 1930`lar boyunca Amerikan İçki Yasağı Bürosu`nda bir ajan olarak çalışan Eliot Ness, Al Capone`un yakalanmasında oynadığı rol nedeniyle çok büyük bir ün kazanmıştır. Oysa Ness, Capone`un kariyerini bitirmekten sorumlu bir takımın sadece bir üyesiydi. Gerçekte İç Gelir Servisi IRS`de bir muhasebeci olan Elmer Irey, vergi kaçırın Capone`un takibinde kilit bir rol oynadı. Irey Amerika`nın ilk yüksek profilli adli muhasebecisiydi. “The silent investigators-sessiz soruşturmacılar” olarak adlandırılan soruşturmacılar takımı, üstün soruşturmacı ve parçaları bir araya getirmedeki analitik becerileri ile Capone`un aksi iddia edilemez kronik finansal kanunsuzluklarını ortaya çıkarmada kullanmışlardır.

“Forensic Accounting-Adli Muhasebe” deyimini yazılı olarak ilk kullanan kişi 1946`da Maurice E. Peloubet isimli bir muhasebecidir. O zamanlar New York`da Peloubet Pogson, Peloubet&Co isimli bir kamu muhasebecilik şirketinin ortağıydı. Peloubet, “Adli Muhasebe: Bugünün Ekonomisindeki Yeri” isimli çalışmasında, hem savaş boyunca hem de sonrasında kamu muhasebecisi ve endüstriyel muhasebeci olarak adli muhasebe çalışmalarında görevlendirildiğini açıklamıştır (Oberholzer; 2002, s.3).

1953 ve 1986`da yeniden iki farklı kişi daha aynı yolu takip ederek icat etikleri terimi basılmış halde ifade ettiler (Crumbley; 2001, s.204). II. Dünya Savaşı boyunca, Amerikan soruşturma teşkilatı FBI muhasebeci olan en az 500 ajana sahipti. II. Dünya Savaşı`ndan sonra FBI`daki ajanların sayısı azaldı. Fakat bu sayı daha sonra tekrar 600`lere kadar çıktı (Crumbley; 2001, s.203). 1995 yılında kurulan ICEP (Independent Committee of Eminent Persons - Seçkin Kişiler Bağımsız Komitesi) kapsamında bir araya gelen adli muhasebecilerin çabaları sonucu 1933-1945 arası dönemde, II. Dünya Savaşı esnasında Nazi zulmünün mağdurlarına ait olduğu düşünülen 254 İsviçre bankasında yaklaşık 6.8 milyon hesabın açıldığını ortaya çıkararak, 4.1 milyon hesaba ilişkin kayıtlara ulaşılar ve yaklaşık 1 milyar dolar civarında bir para yasal mirasçılara teslim edildi (Anastasi; 2003, s.182).

Organize suçun ticaretin yasal oluşumları içerisinde sızmasındaki artışa ilişkin endişelerin ortaya çıktığı 1960'ların Kanada ekonomisinde, organize suçla bağlantılı görülen çok sayıda dikkat çekici borsa dolandırıcılıklarından dolayı görülen ekonomik ve politik patlamanın da zorlamasıyla Kanada'da ilk uzman ekonomik suç birimi olan RCMP kurulmuştur (Williams; 2002, s. 151-153). Bunun ardını hem eyalet hem de şehir polis departmanlarında benzer birimlerin kurulması izlemiştir. Bu uzman polis birimlerinin oluşumu ekonomik suç yaklaşımında temel paradigma değişimine işaret etmektedir. Bu noktadan itibaren kamu polis güçleri artan bir şekilde geniş bir yelpazedeki olayların soruşturulması ve takibatını kapsamaktadır.

Ekonomik işlemler ve finansal veri bakımından karmaşık olayların artmasıyla karşılaşan polis açısından muhasebe tecrübesi ve uzmanlığına ciddi bir talep ortaya çıkmıştır. Bu nadir bilgisel ve analitik taleplere cevap olarak polis, karmaşık finansal işlemlerin analizinden sorumlu, bu işlemleri gereken hukuk kategorileri, çatıları ve kanıt elde etme standartları ile bağdaştırma, bu finansal kanıtların suçla ilgili adalet sürecinde çok farklı katılımcılar için anlaşılabilir, ikna edici bir şekilde sunumundan sorumlu ve son olarak bulgularının özelliğini açıklamak, uzman tanıklık sağlamaları için özel muhasebeciler kiralamaktadır. Adli muhasebecilerin değeri yalnızca onların finansal ve muhasebe meselelerin altında yatan gerçekleri anlama ve bir kriminal hareketi kanıtlamak için gerekli analizleri sağlama yeteneği değil, ayrıca bu bulguları, hem hukuken anlamlı hale getirmek hem de bağımsız ve profesyonel bilgi ve uzmanlık aracılığıyla çerçeveleyip uzman tanıklık yoluyla toplamak ve sunmaktır.

Muhasebecilerin polisiye olaylara katılımı 1970'lerin başlarına kadar dayanmaktadır. Bu büyük muhasebe firmaları dışında çalışan bir veya iki özgün uygulayıcının katılımı ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlı görevlendirme herşeyden önce, adli analiz gerektiren polisiye olayların sayısındaki doğal sınırlara bağlanabilir. Bununla birlikte, firma gelirlerine marjinal katkılarına rağmen, bu adli görevlendirmeler değerli pazar araçları olarak görülmekte ve böylece organizasyonel yatırım ve teşviklerin devamı arzulanmaktadır. 1975 yılına kadar endüstriyel bir organizasyon değildi. Ancak bu durum Don Holmes ve Bob Lindquist isimli iki muhasebecinin muhasebe bakış açısı ve Lindquist-Holmes isimli şirketlerini kurmaları ile birlikte değişmeye başladı. Profesyonel manada ilk adli muhasebe firması Kuzey Amerika da ortaya çıktı. Bu, öncelikle o zamanlarki RCMP (Royal Canadian Mounted Police - Kanada) için dava

etme desteği çalışması, ülke ve şehir bazında ekonomik suç birimlerinden oluşan firmanın dosya yükünün doğal bir yansımasıydı. Buna, geleneksel muhasebe ve denetleme fonksiyonları ile ek olarak bir kaç medeni dava etme desteği çalışması tarafından eklemeler yapıldı. Bu gidişat 1980'lerin başlarına kadar devam etti. Bu zamanlarda, başlıca müşterisi olarak polisten kaynaklananlar Lindquist Holmes'un tüm dosya yükünün %90'lık bir kısmını oluşturuyordu.

1980'lerin ortalarına gelindiğinde adli muhasebenin kapsama alanına malın izini sürme, tekrar yerine koyma, suç soruşturmalarında işbirliği yapmak ve çok farklı medeni hukuk davalarında dava etme desteği gibi çok farklı alanlarda sunulan ek muhasebe ve soruşturma hizmetleri de dahil olmuştur. Bu değişimin ardında çoğunlukla firmanın hayatta kalmayı başaramaması ve sadece polis çalışmalarına dayalı büyük beklentileri karşılayamamasının -önceden tahmin edilemeyen kötü şöhret, yoğun iş ve getirebileceği kar payı bakımından sınırlı oluşu göz önüne alınırsa- yattığını söylemek mümkündür. Bu daha ikincil ve önemsiz hususlardaki dikkate değer genişleme, özel pazarlarda, ticari dava etme desteği ve soruşturmalara destek vermek (işbirliği yapmak) geleneksel polis destekleme çalışmalarından çok daha kullanışlı ve yararlı bulunmaktaydı. Adli muhasebe daha çok büyüme ve genişleme potansiyeline sahipti. 1980'lerin sonlarına kadar firmanın kriminal çalışmalardaki payı bütün dosya sayısının yaklaşık %10'u kadarını oluşturmaktaydı (Williams; 2002, s. 151-153).

IV. Adli Muhasebeciliğin Faaliyet Alanları

Adli Muhasebecilik, yukarıda da kısmen anlatılmaya çalışıldığı gibi pek çok endüstri alanını içine alan, geniş bir soruşturma sahasını kapsamaktadır. Adli muhasebeciler iş dünyasındaki sorunların realitesine eğilerek sayıların ötesine geçecek şekilde eğitilmektedirler. Bu meslek vasıtasıyla muhasebe bilgisi ve becerisi yargıya intikal etmiş meselelerin üzümünde kullanılmaya başlanmıştır. Derinlemesine ve kullanışlı analizler yapan bir adli muhasebeci güncel meselelere ışık tutarak bir olayı ortaya çıkarmaya ve adaletin yerini bulmasına yardım etmektedir. Adli muhasebeciliğin günümüzdeki mevcut faaliyet alanlarını; idari destek, dava desteği (hukuki destek), uzman bilirkişilik (bilirkişi tanıklığı) şeklinde başlıca üç ana başlık altında incelemek mümkündür.

A. İdari Destek

Adli muhasebeci olası veya mevcut dolandırıcılık suçu soruşturmalarında yönetime yardımcı olabilmektedir. Örneğin bir işletme yönetimi, çalışanlarından birinin yolsuzluk yaptığından şüphelendiğinde bir adli muhasebeciden yardım alabilmektedir (Bozkurt; 2000c, s. 59). Adli muhasebeci her türlü işlem, ilişki ve kurum kayıtlarına ilişkin olası iç ve dış hatalardan ortaya çıkan sorunlarda şirket yönetimine yardımcı olabilmektedir. Şirket yönetimi, yasal düzenlemelerin ihlali gerekçe gösterilerek hükümet kurumlarınca şirkete yöneltilen cezalar konusunda, veya hissedarların şirkete karşı açtığı ihmal, ağır ihmal, kötü yönetim veya başkalarına yönelik düzenbazlık davalarında muhtemel idari hataların bulunup bulunmadığı hususunda adli muhasebecilikten faydalanılabilmektedir. Adli muhasebeci içeriden veya dışarıdan iddiaların, söylentilerin ve bu olaylara yönelik soruşturmaların sonucunda bir şekilde olaya karışmış veya olaydan etkilenmiş kişilerle temasa geçerek bağımsız ve tarafsız bir yardım sağlayabilmektedir (Thornhill; 1995, s.18-20).

Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar, işletmelerin yıllık gelirlerinin %6'sını değişik yol ve yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen hileler yoluyla kaybettiklerini göstermektedir (Bozkurt; 2000b, s.63-68). Hile denetçileri olarak adli muhasebeciler, işletmede kimler tarafından ve ne şekillerde hile yapıldığını tespit edebilirler (Arzova; 2003, s.120). İşletme tepe yönetimi ise, daha fazla kredi alabilmek, borsada hisse senedi fiyatlarını yükseltmek, hisse basma, karı artırmak, işletmenin kamuoyu nazarındaki imajını güçlendirmek, az vergi ödemek, az kar dağıtmak gibi çok farklı nedenlerle işletmenin mali tablolarını olduğundan iyi göstermeye yönelik muhasebe hileleri yapabilmektedir (Bozkurt; 2000a, s. 16).

Adli muhasebeci bütün bu hilelerin tespitinde aktif rol alabilmektedir. Adli muhasebeciler, mali durum beyanlarına ilişkin yukarıda sayılan dolandırıcılıkları açığa çıkarabilmek için, finansal bildirim, oran analizi ve verilerin tahrif edilmiş olma ihtimalini belirlemek için kullanılan Benford Yasası gibi belirli veri inceleme tekniklerini kullanarak analiz ederler (Arzova; 2003, s.121). Dr. Frank Benford 1930'da doğal sayılarda ilk rakamların dağılımının rastlantısal olmadığını belirlemiş onun yerine yine onun formüle ettiği birbirini izleyen tahmin edilebilir bir model ortaya koymuştur. Bu modele göre bir sayıdaki ilk rakamın bir olma ihtimali yaklaşık %30 iken, ilk

rakamın dokuz olma ihtimali yalnızca %4,6'dır. Benford Yasası, günümüzün bilgisayarları ile birlikte finansal, vergi ve ekonomik verilerdeki sapmaları ortaya çıkarmada kullanılabilir. Bir sayı listesi içerisinde ilk rakamların görünüş sıklığını kıyaslayarak, hileli sayıları ve saymanlık veya muhasebecilikteki yanlışları ortaya çıkarmak mümkündür (Crumbley; 2001, s.206).

Bu yasa, rakamların ortaya çıkış sıklıkları yani frekansları ile gerçek bir muhasebe evreninde ortaya çıkan ilk rakamların frekanslarının karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Frekanslar Benford Yasası'na uymayan bir şekilde değişiyorsa, bu durum, bunu yaratan kasıtlı bir eylemin, yani muhasebe hilesinin varlığını göstermektedir (Arzova; 2003, s.121). Benford Yasası'nı kullanarak yapılan sayısal analizler, ortaya çıkartıcı özelliklerinden dolayı hile olasılığını belirlemede kullanışlı bir araçtır (Kiracı; 2005, s. 103-125).

B. Dava Desteği (Hukuki Destek)

Dava desteği, bir adli dava öncesinde veya dava esnasında ilgili avukata sağlanan muhasebe desteğidir. Daha çok ekonomik kayıpla ilgilidir. Örneğin bir sözleşme ihlalinin sonucunda ortaya çıkan mali kaybı hesaplamak, tipik bir dava desteğidir. Adli muhasebecilerin bu açıdan avukatlara yardımcı olabilecekleri konular gerekli verilerin ortaya konulması ve toplanan verilerin analiz edilmesi gibi iki temel noktada toplanmaktadır. Gerekli verilerin ortaya konulması sürecinde, avukatların bir yasal işlemde gereksinim duyacakları verilerin ilgili, yeterli ve doğru olarak saptanması ve sunulması faaliyeti yer almaktadır. Analiz etme sürecinde ise, mahkemeye sunulacak mali nitelikteki verilerin değerlendirilmesi ve avukatların bu bulguları yorumlamasına yardım etme amacı yer almaktadır. Genel olarak bir adli muhasebecinin sağlayacağı dava desteği aşağıda sıralanan hususları kapsamaktadır (Crumbley; 1990, s.23):

- Bir iddiayı tekzip etmek veya desteklemek için gerekli dokümanları temin etmek,
- Eksik noktaları belirlemek ve durumun öncül bir değerlendirmesini yapmak için dokümanları incelemek,
- Karşı taraftaki bilirkişinin zarar (tazminat) talebi raporunu incelemek ve mevcut durumun eksik veya iyi yönleri hakkındaki raporları gözden geçirmek,

- Davanın sonuca bağlanmasına (feragata) yönelik görüşme ve tartışmalara yardımcı olmak,
- Karşı tarafın tanığını dinlemek için duruşmaya katılmak ve "bir tarafın tanığının diğer tarafın avukatı tarafından sorguya çekilmesi" işlemine yardım etmek.

Adli muhasebeci, bir medeni hukuk veya ceza hukuku yargılamasında; davacı, savunma ve hatta hakimin konunun muhasebe yönünü çok az anlıyor olduğu veya hiç anlayamıyor olduğu durumlarda mahkeme için çalışabilmektedir. Davacı ile çalıştığı zamanlarda adli muhasebecinin çabaları normal olarak muhasebe işlemleri veya kayıtlarıyla ilgili dolandırıcılığı kanıtlamaya yönelik olmaktadır. Davalı taraf için çalıştığında ise tam tersi sözkonusudur (Thornhill; 1995, s.11-12). Adli muhasebecilerden, yolsuzluk davalarında, işletme değerlemelerinde, hasar ve zarar tahminlerinde, sigorta anlaşmazlıklarında, anlaşmalardan doğan sorunlarda, patent, hak ve markalarla ilgili doğan sorunlarda, işletmelerle ilgili ayrılma veya birleşme davalarında, iflas davalarında, boşanma ile ilgili mali anlaşmazlıklarda ve işletmeler arası sorunlarda dava desteği sağlanabilmektedir (Bozkurt; 2000c, s. 58).

Adli muhasebe çalışmalarından çok farklı alanlarda yararlanılabilmektedir. Adli muhasebeciden cinayet davalarında bile yardım istenebilmektedir. Adli muhasebeci yoğun bir çabayla dolandırıcılık faaliyetini saklamaya veya değiştirmeye yönelik bir girişimin olup olmadığını belirlemek amacıyla muhasebe kayıtlarını inceleyerek, bazen bir cinayet nedeni de ortaya çıkarabilmektedir. Adli muhasebecilik hizmetleri savunma adınada eşit değer ve etkide kullanılabilir. Bu durumlarda çoğunlukla adli muhasebeci için amaç, davacı taraftan sunulan veya sunulacağı tahmin edilen senaryoyu çürütmek, ya da etkisizleştirmektir. Savunma adli muhasebeciyi mahkemenin gözünde "akılcı bir şüphe" yaratmak amacıyla davacının tezine zıt bir tez geliştirmekle görevlendirebilir (Thornhill; 1995, s.11-12).

C. Uzman Bilirkişilik (Bilirkişi Tanıklığı)

Bir adli muhasebeciden zaman zaman bilirkişi tanıklığı yapması, danışmanlık ve hakemlik yapması talep edilebilmektedir. Bir avukat bir adli muhasebeciyi uzman görüşü almak amacıyla bir duruşmaya dahil eder. Böyle bir uzman görüşü genelde adli muhasebecinin uzmanlık alanlarıyla ilgili olur. Amaç, savları bir uzman tanığın

ifadesiyle destekleyerek yorumlanması gereken olgu ve olayları güvenilir şekilde açıklığa kavuşturmadır. Böyle bir güvenilirlik sağlanırsa, son hüküm bu ifadelere dayanır. Davacının ve davalının ikisinin de kendi taraflarında uzmanlara sahip olmaları pek sık rastlanılan bir şey değildir. İfadelerinde hangi tarafın olgu ve olayları daha etkili sunduğuna dikkat edilmektedir.

Bir uzman, dava vekillerine olgular, konular ve olaya ilişkin strateji belirleme konusunda yardımcı olması amacıyla danışman olarak dava sürecine dahil edilebilir. Uzman, duruşmada ifade vermek veya uzman görüşü bildirmek amacıyla dahil edilmemiştir. Genelde, uzmanın çalışması dava vekilinin çalışma- ürün imtiyazı altında korunarak çalışmanın karşı tarafça ortaya çıkarılması engellenir. Hem davacı hemde davalı belirtilen amaçlar kapsamında uzmandan yararlanabilmektedirler. Bazı karmaşık muhasebe davalarında mahkeme de karşıt taraflarca sunulan bilgilerin açıklığa kavuşması amacıyla danışmanlardan yararlanabilir. Uzmandan bir tartışmada kesin kararlarda bulunması istenebilir. Görevlendirilmesi mahkemece veya karşıt tarafların anlaşmasıyla olabilir (Thornhill; 1995, s.214-215).

Adli muhasebeci, kanunun yürürlüğe konmasına, takibine ve hatta bazı durumlarda medeni veya cezai hatalara ve beyaz yaka suçlarına yönelik olarak mahkemelere yardımcı olabilmektedir. Adli muhasebeciler, belirli bir durumda soruşturma gerçekleştirebilirler, adli muhasebeci olarak dava desteği sağlayabilirler ve sonrasında bilirkişi olarak elde ettiği bulgularına dayanarak ifade verebilirler. Hesap denetimi, değerlendirme veya adli muhasebenin herhangi bir yönüne ait denetleme ve değerlendirme işleri başkalarınca yapıldığı zaman adli muhasebeci olarak dava desteği sağlayabilirler. Sonrasında bilirkişi olarak yapılan işin ve belirli bir olayda ulaşılan sonuçların uygunluğu veya uygunsuzluğuna yönelik ifade verebilirler. Adli muhasebeci herhangi bir soruşturmada olası veya mevcut dolandırıcılıkla ilgili olarak konuların değerlendirilmesinde dava vekiline yardımcı olabilir (Thornhill; 1995, s.199).

Bir adli muhasebeci uzman bilirkişi olarak, dava konusu ile ilgili gerekli araştırmaları yapmakta ve gerekli verileri toplamaktadır. Daha sonra bu verilerden hareketle bir sonuca ulaşmaya çalışmakta, ortaya çıkardığı sonucu mahkemede açık ve net bir biçimde ortaya koymaktadır (Bozkurt; 2000c, s. 58). ABD'de genel olarak şahitlerin düşünce, çıkarım ve tanımlama yaparak ifade vermeleri yasaklanmıştır. Şahitler, sadece 6 duyularına dayalı olarak (görme, duyma, hissetme, koklama, tatma ve

dokunma) ve gerçekten bildiklerine göre ifade verebilmektedirler. Bu durumun istisnaları genellikle onların algılarıyla (kişinin yaşını, kilosunu veya boyunu tahmin etme; hareket eden bir aracın hızını tahmin etme gibi) ilgilidir. Ama belirli bir disiplin veya işte nitelikli uzmanlar uygun uzmanlıklarının bulunduğu alan ve disiplinlerde kendi uzman görüşlerini bildirebilmektedirler. Bir cezai veya medeni kovuşturmada tanıklığına başvurulmuş bir adli muhasebeci, hem iddia hem de savunma tarafı için bilirkişi olabilmektedir. Bu çeşit bir şahitliğin kapsamı geniş olabilir. Genellikle dahil oldukları soruşturmaya göre ifade verirler. İfadeleri; muhasebecilik, idari veya işlem dolandırıcılığı, mülk hırsızlığı, fonların kötüye kullanımı, sigorta hileleri veya kazanç için kundaklama, hileli talep, rüşvet alma, yolsuzluk, vergi kaçırma ve diğer dolandırıcılık suçlarını içerebilmektedir.

Günümüzde belirtilen alanların her birinde adli muhasebecilerin güvenilirliği gittikçe artmaktadır. Çalışma ahlakının azaldığı, beyaz yaka suçları, yönetim ve şirket dolandırıcılıkları ve suça ilişkin faaliyetlerin arttığı günümüzde, adli muhasebecilerin çalışmalarına olan ihtiyaç giderek artmaktadır (Thornhill; 1995, s.13). Bir adli muhasebeci mahkemede uzman şahit olarak duygusallıktan uzak ve sakin bir şekilde, karmaşık muhasebe sorunlarına ilişkin uzman fikirlerini sunmaktadır. Bu aşamada önemli olan husus muhasebe problemlerinin açık ve anlaşılır bir dille sunulmasıdır. Adli muhasebecilerden uzman şahitlik faaliyetlerinde, dava konusu ile ilgili olarak gerekli araştırmaları yaparak çeşitli verileri toplamak, bu verilerden bir sonuca vararak bir kanıya ulaşarak, bunları mahkemede aydınlatıcı ve öğretici bir biçimde sunmak gibi görevleri yerine getirmesi beklenmektedir (Bozkurt; 2000a, s.58). Adli muhasebeciler bu sorumluluklarını yerine getirirken tarafsız, bağımsız ve objektif olmalarının yanısıra teknik konuları açık bir dille ve öğretici bir biçimde açıklayabilme özelliklerine de sahip olmalıdırlar (Pazarçeviren; 2005, s. 4-9).

V. Adli Muhasebecinin Özellikleri

Bir adli muhasebeciyi kısaca; kanıt kuralları bağlamında hareket eden, çözümlenmemiş meseleleri çözebilmek için finansal ve soruşturmacı becerilerini kullanan bir kişi olarak tanımlamak mümkündür. Bu, finansal uzmanlık, dolandırıcılık bilgisi ve ticaret gerçekleri ve hukuk sisteminin çalışması hakkında güçlü bir bilgi ve

anlayışı kapsamaktadır (Oberholzer; 2002, s.4). Etkili bir adli muhasebeci olabilmek için aşağıda sıralanan beceriler gereklidir:

- Eğitim ve öğretim
- İşletme değerlendirme gibi uygun disiplinlerde ileri ve devam eden eğitim
- Çeşitli muhasebe ve denetleme tecrübesi – kamu ve özel
- İletişim becerileri-sözel ve yazılı
- Pratik işletme tecrübesi
- Çeşitlendirilmiş adli denetleme tecrübesi
- Bir takım içerisinde çalışma yeteneği
- Halk becerileri ve esnekliği

Bir adli muhasebeci için en önemli şey onun ünü ve temiz adıdır. Bağımsızlık ve tarafsızlık onun en değişmez karakteristiği olmalıdır. Mükemmel düzeyde bir güvenilirlik, mesleki standartlar ve ahlaki değerler esastır. Doğru düşünebilme ve doğru konuşma bir adli muhasebeci için son derece yüksek bir derecede arzu edilen karakteristik özelliklerdir. Bir sonraki işi onun son işinde gösterdiği performansına ve ününe bağlıdır (Grippio and Ibex; 2003, s. 2)

Bu nedenle bir adli muhasebeci aynı zamanda iyi bir dedektif olmalı, dikkatli inceleme ve araştırma zihniyetine sahip olmalıdır. Bir adli muhasebeci mesleğiyle ilgili gelişmelere karşı ilgili ve meraklı olmalı, üzerine aldığı her olayda şüphelerini korumalı ve doğruluklarını araştırmalıdır. (Bozkurt; 2000c, s.60). Adli muhasebecilerden, doğal olarak muhasebecilik mesleğinin ilkeleri, uygulamaları ve standartları hakkında kapsamlı bir bilgiye de sahip olmaları beklenmektedir (Thornhill; 1995, s.20-21). Dolandırıcılıkların nasıl işlendiğine dair geniş bir deneyim yelpazesi, soruşturmacının hangi tarz belgelerin en yararlı olacağını ve kiminle görüşülmesi gerektiğini hızla anlayabilmesine imkan tanımaktadır. Çoğu zaman çok fazla miktarda bilginin elektronik ortamlarda çalışılarak ortaya çıkarılması ya da depolanabilmesi amacıyla adli muhasebeci açısından derin bir bilgisayar bilgisinin yanısıra teknolojik bilgi çok önemli bir yer tutmaktadır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.78).

Adli muhasebeci ayrıca hatalı idari veya muhasebe işlemlerinin, kayıt ve tutanakların sahte olup olmadığına ilişkin olarak da bilgi sahibi olmalıdır. Rapor hazırlama ve belge düzenleme bir adli muhasebecinin gerçekleştirdiği çalışmada son derece önemli bir yer tutmaktadır. Muhasebe ve denetim yeteneklerinin kombinasyonu,

adli muhasebeciye hedeflenen amaçları başarmak için gerekli yeteneği sağlamaktadır. Adli muhasebeci incelemelerini gerçekleştirirken, her şeyin doğru ve düzgün denetlenip denetlenmediğine, problemlerin var olup olmadığına, varsa tam anlamıyla nasıl tanımlanacağına ilişkin son saptamayı yapabilmek için, bu yetenekleri etkili bir biçimde kullanabilmek zorundadır (Thornhill; 1995, s.22).

Amerika'daki CPA (Sertifikalı Kamu Muhasebecileri) tarafından yapılan bir tanıma göre sertifikalı kamu muhasebecileri, mesleki kurallarına bağlı ve dürüst bir şekilde çalışarak, açık ve objektif bir şekilde konulara yaklaşan, karmaşık bilgileri kritik bilgiler haline getiren, fırsatları öngören ve yaratan profesyonellerdir (İbiş; 2002, s.37). Bu karakteristik özellikleri taşımanın yanında, adli muhasebecilerin yoğun bir muhasebe, denetim, istatistik, bilgisayar uygulamaları, hukuk, psikoloji, araştırma teknikleri, suç bilimi, işletme yönetimi gibi çok farklı alanlarla ilgili olarak bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Bozkurt; 2000c, s.59).

Adli muhasebeci; dolandırıcılık bilgisi, hukuk bilgisi, delil kuralları, soruşturma yeteneği, toplumsal beceriler, psikoloji teorilerini ve cezai davranışlara ilişkin diğer teorileri anlama, iletişim becerileri, bilgi teknolojisi becerileri, diğer uzmanlık yeteneklerinden faydalanma ve soruşturma halindeki kişilerin haklarına ilişkin bilgi sahibi olmak zorundadır. Adli muhasebecinin verileri analiz etmesi önemli bir konudur. Analiz prosedürü kolay bir iş değildir. Bilgi, yetenek ve deneyim gerektirmektedir. Bu tarz analizlerin amaçları duruma uygun şekilde mevcut sorunların veya olası risklerin önceliklerini sıralamakta ve incelemenin odak noktasını tanımlamaktadır. Saptanan unsurlar gerektirdiğinde bu odak noktasını tekrardan belirlemeyi de içermektedir. Süreç değişimine yönelik ihtiyacı belirlemek ve bu tarz bir değişimi acilen ve etkili biçimde yapmak mahkemelere yardımcı olurken büyük önem arz etmektedir.

Adli muhasebeci için deneyim çok büyük bir öneme sahiptir. Bu deneyim, finansal analiz, işlemlerin, uygulamaların ve denetimin değerlendirilmesi; risklerin saptanması, işlemleri destekleyen belgelendirmelerin yeterliliği ve uygun şekilde tüm durumu veya belirli bir durumu değerlendirebilme yeteneği için paha biçilmez değerdedir. Çeşitli dolandırıcılık olayları hakkında bilgi sahibi olmak adli muhasebeciye inceleme için daha etkili bir plan geliştirme deneyimi sağlamaktadır. Adli muhasebeci hem medeni hukukta, hemde ceza hukukunda akılcı bir bilgi temeline sahip olmalıdır. Sadece böyle bir kavrama yetisiyle bir adli muhasebeci yasaların hangi yönünün

çığnendiğini bilebilir ve böylece incelemesi için olası konuları tanımlayabilir. Dolandırıcılığa ilişkin herhangi bir olayda, uygun muhasebecilik desteğini sağlamak için adli muhasebeci mahkemede bir yargıcın dolandırıcılık veya muhtemel dolandırıcılığa ilişkin üzerinde durduğu olay ve yasalarla ilgili düşüncelerini kavrama yetisine sahip olmalıdır.

ABD’de çalışan bir adli muhasebeci için delil toplama kurallarının temeline ilişkin bilgiye sahip olmak çok büyük önem taşımaktadır. “Delil”i şu şekilde tanımlamak mümkündür: “Kurul veya mahkemenin zihninde ikna edici etki yaratmak niyetine yönelik olan; yasal olarak bir dava konusunda tarafların faaliyetleri veya tanıkların aracılığıyla sunulan her çeşit kanıt veya ispatlayıcı şey; kayıtlar, belgeler, ibrazlar, somut nesnelere vb.” (Thornhill; 1995, s.22).

Larry Crumbley, bir adli muhasebeciyi üç katlı bir düğün pastasına benzetmektedir. Daha büyük olan en alttaki kat, güçlü bir muhasebe geçmiştir. Ortadaki daha küçük kat, eksiksiz ve tam denetleme, risk değerlendirme, kontrol ve dolandırıcılığı ortaya çıkarma bilgisidir. Pastanın en tepesindeki en küçük kat ise, yasal çevre – mahkeme salonu hakkında temel bilgilere sahip olmaktır. Pastanın üzerine, hem yazılı hem de sözel iletişim becerileri kreması olarak konulmaktadır. Bir adli muhasebeci genel olarak, dolandırıcılığı ortaya çıkarma veya dava etme desteğini sağlamakla görevlidir (Crumbley; 2001, s.204).

Adli davalarda deliller şüphenin ötesinde suça götürmelidir. Deliller genelde iki kaynaktan gelirler. Birincisi muhasebe kayıtları ve onlara temel olan mevcut belgelerdir. Bir çok olayda bu kaynaklarda bulunan deliller, -kamu kayıtları ve mahkeme belgeleri gibi- dış veri tabanlarına yönlendirebilir. Soruşturmacının deneyimleri hangi durumlarda delillerin tam olduğunu, hangilerinde ek kanıt ihtiyacı olduğunu belirleyebilmelidir. İkinci delil kaynağı mülakat sürecinde elde edilir. İçeriden önemli pozisyonlardaki çalışanlarla, dış kaynaklarla ve son aşamada ise şüphelilerle ve şüpheli kişilerle iş yapan satıcı ve müteahhitler gibi ikincil taraflarla görüşmeler yapılabilir. Mülakatların yapı ve süresi olayın niteliğine göre değişir. Ekonomik soruşturmacı ayrıca iyi bir psikolog olmalı ve bir şüphelinin aranılan dolandırıcı olup olmadığını değerlendirebilmelidir (Silverstone and Sheet; 2004, s.79). Şüphelilerle gerçekleştirilen mülakatlar soruşturmanın en güç bölümlerinden birisini oluşturmaktadır. İleri sürülen suçlama ile ilgili önemli bir delil varsa kanıtın yerini tespit edebilmek için bu şüpheliye

sunulmalıdır. Belgeler, ifadeler, analizler, gizli izleme kayıtları ve soruşturma ile ilgili bütün metaryeller bir kanıt dosyası içerisinde derlenip toparlanmalıdır. Yazılı not yada teyp aracılığıyla belgeleme esastır (Picket; 2002, s.191). Adli muhasebeci için; “Delil nedir? Delil nasıl toplanır? Orijinal belgelerin delil olarak önemi nedir? Deliller nasıl muhafaza edilir? Deliller mahkemeye nasıl sunulur? Adli muhasebecilerin işleri; nasıl mahkemeye sunulan delil paketinin bir parçası haline gelebilir?” gibi hususların tamamı çok önemlidir. Dolandırıcılık olaylarının çoğu, denetimlere uygunluk ve prosedürlere itaat zırhının arkasına güzel bir şekilde saklanmıştır. Buna karşın adli muhasebeci prosedürlerin ihlal edilebileceğinin ve denetimlerin kurnazlıklarla delinebileceğinin tamamen farkında olmalıdır. Bu yüzden adli muhasebeci bir yanlışlık oluşmuşsa, bütün dolandırıcılık belirtilerini ortaya koyabilecek bir düzeyde araştırmacı merakı ile konuları incelemelidir.

Bu temelde adli muhasebeci bir güvenlik dedektifi veya soruşturmacısının azmiyle en üst düzeyde araştırma yeteneğini sergilemelidir. Bu özellikler araştırmacı zihniyeti açığa çıkarabilir. Bu zihniyet ise adli muhasebeciyi veriyi belirleme, analiz etme ve bir ticari işlemde kabataslak şekilde gözükenden ötesinde gerçekte ne olduğunu saptamaya yönelik mülakatları yürütme gibi farklı yolları aramayı özendirir. Adli muhasebecinin bilimsel yaklaşımı dolandırıcılıkları ortaya çıkarmayı üst düzeye taşıyacak şekilde tasarlanmıştır. Öncelikli amacı dolandırıcılığın bulunup bulunmadığını ve kimlerin dahil olduğunu belirlemektir. Sonuç olarak, adli muhasebecinin dolandırıcılıkları ortaya çıkarmadaki başarı oranı diğer disiplinlere göre hayli yüksektir. Araştırma yeteneğine ek olarak adli muhasebeci sosyal beceriye de sahip olmalıdır. Araştırmanın herhangi bir kısmında ilişkiye geçilen kişilerle samimi ve işbirliğine dayalı yaklaşımlar oluşturmak oldukça önemlidir. Bu samimi ilişki, dosyadan bir belge çıkaracak bir memur da olsa ilk kez karşılaştığı ve onun sorumluluk alanında yapılacak işin kapsamının anlatıldığı bir idareci de olsa, aynıdır.

Görüşme yapılacak kişiyle buluşmak, bir veri toplama alıştırmadır ve onunla dostane ilişkiler kurmak kısa zamanda en yüksek verimliliği elde etmeye yarayabilecektir. Uygun düzeyde yeterince iletişim yeteneğine sahip olmamak bir adli muhasebeci için kabul edilemez bir durumdur. İlk aşamada gereken tek şey nezakettir. Diğer iki aşamada adli muhasebeci “özne” tarafından gelen bütün cevaplara karşı uyanık olmalıdır -ki bu; ses, ne söylendiği, nasıl söylendiği, gözler ve vücut dilini

içermektedir (Thornhill; 1995, s.23-25). Adli muhasebeci olağan faaliyetlerinin bir parçası olarak bulgularını ve uygunsu sonuçlarını hem sunmak hemde açıklamak için mahkemelerde uzman şahit olarak hizmet edecektir. Adli muhasebeci açık ve etkin bir şekilde bu bilgileri iletebilmeye yetenekli olmalıdır. Hiç kuşkusuz her derece ve şekilde adli muhasebecinin çalışma kağıtları, raporlar veya sözlü ifade kullanması gereklidir. Üstlenilen çalışma kapsamında soruşturma altındaki konuyla ve bu çalışmaların sonucu oluşan bulgularla ilgilenen kişilerle etkili bir biçimde iletişim kurabilmek adli muhasebeci için çok önemlidir. Bu, hem mahkemede hem de diğer yerlerde geçerli bir gerçektir.

Adli muhasebeci uzman tanık olarak ifade verirken, soruşturma çalışmaları boyunca geliştirilen muhasebe cetvellerini, tabloları ve delil belgelerini açıklamaya yetkin olmalıdır. Bilirkişi tanıklığı, yöntem, analiz ve soruşturma bulgularını etkili bir şekilde açıklayabilmelidir. Bu durum hem olgular hem de belirttikleri fikirle ilgilidir. Adli muhasebecinin olay ve olgulara alternatif yorumlar getirebilmesinin yanında, saptanan deliller ve onların öncül anlamları konusunda kapsamlı bilgi sahibi olması esastır. Tüm bu hususlar, olgular ve verilen ifadelere sorgulama esnasında gölge düşmemesini garantileyecektir. Günümüz dünyasında adli muhasebeci bilgisayar ve diğer tüm bilgi teknolojisi hakkında yetkin olmalıdır. Bu alanlarda bir uzman olmaları gerekmez, ama düzgün bir şekilde çalışmaları için bu teknolojiler hakkında da bilgi sahibi olmaları gerekir (Thornhill; 1995, s.28). Adli muhasebeci tarafından sürdürülen herhangi bir dolandırıcılık, kötü yönetim veya ihmal soruşturmasında, muhasebe verilerinin ve belgelerinin tümü ve bir kısmının, bilgisayar ya da diğer teknoloji sistemleriyle hazırlandığı ve kayıt edildiği durumlarda kapsamlı bir şekilde teknoloji yeteneklerine sahip olunmasını zorunlu kılabilir.

Bir adli muhasebeci, pek çok başarılı muhasebecide bulunan çok sayıda detayı dikkatlice inceleme ve organize etme, azim, analitik düşünme kapasitesi ve zaman baskısının üstesinden gelebilme yeteneği gibi niteliklere sahip olmalıdır. İşin doğası gereği adli muhasebeciler kısa bir süre içerisinde bulgu ve konumlarını açıklayan mantıklı bir sunum yapabilmelidirler. Anahtar ekonomik ve muhasebeye ilişkin temel hususları ve gerçekleri bulup ayıklama, bu gerçekleri mümkün olan en az kafa karıştırıcı bir tarzda sunma ve yazılı bulguları mümkün olan en basit araçlarla açıklama çoğunlukla davanın başarısı için kritik bir öneme sahiptir. Yaratıcılık başarılı bir adli

muhasebecinin önde gelen özelliklerinden birisidir. Adli muhasebeci çalışmasında yanlış anlaşılabilir yorumlardan kaçınmalıdır (Yockey; 1988, s.19-22). Adli muhasebecinin amaçlarını başarabilmesi için, idareci, muhasebeci ve denetçi bakış açısından, muhasebe ve maliye alanında uzman olması gerektiği gibi, yönetim, bütçeleme ve stratejik planlama, kredi ve tahsilat, müşteri hizmetleri, insan kaynakları yönetimi, idari yaklaşımlar, disiplinler ve teknikler, yeterlilik, etkinlik ve ekonomi ile iç denetim ve kontrol gerekleri arasında en iyi dengeyi sağlayacak politikalar, uygulamalar ve prosedürler, işlemler, örgütler, satın alma, risk yönetimi, güvenlik gibi konular hakkında da kapsamlı bilgi sahibi olması gerekmektedir (Thornhill; 1995, s.33).

Dolandırıcılığı soruşturan kimseler görevlerini yaparken çalışkan olmalıdırlar. Bu kişiler herhangi bir yasadışı faaliyetten uzak durmalıdır. Aynı zamanda soruşturma esnasında karalama ve iftiradan kaçınılmalı, soruşturmanın uygunsuz bir şekilde ifşa edilmesine engel olmalıdır. Dolandırıcılığı soruşturan kişilerin, etik olmayan anlaşma yapmaları engellenmelidir. Genel olarak adli muhasebeci yapılan işe kuşkuyla bakılmasına neden olabilecek herhangi bir davranıştan kaçınmalıdır. Soruşturma ile ilgili en ufak bilginin sızdırılması çok farklı mali sonuçlar doğurabileceği gibi, bazı kişilere maddi menfaat te sağlayabilecektir. Soruşturmacı görev başında sarhoş edici maddeleri kullanmamalı, müşterilere ödünç verme veya ödünç alma ilişkisine girmemelidir. Adli muhasebeci dürüst olmalıdır. Dürüstlük, doğru, güvenilir, sadık, yardımcı, arkadaşça ve nazik olmayı gerektirmektedir. Diğer bir deyişle bu kişiler, yüksek bir etiğe sahip olmalıdırlar. Özenli bir şekilde görevlerini yapmalı, güncel gelişmelere ayak uydurmalıdırlar. Ortaklar, müşteriler ve diğerleri ile olan ilişkileri ihtilafa, ayrımcılığa neden olmamalıdır. Dolandırıcılık soruşturmasında görevlendirilen kişiler birçok olayda mahkemede şahitlik etmek zorunda kalabilmektedirler. Bazı olaylarda ise dolandırıcılığı araştıran kişiler bilirkişi olabilmektedir.

Dolandırıcılığı soruşturan kişi sadece, mahkemeye sunulan kanıtı özetlemelidir. Mahkeme sürecinde ortaya konulan veriler asla önyargılı olmamalı mutlaka gerçek olmalıdır. Adli muhasebeci, dolandırıcılığı ortaya çıkarabilmek için yeterli ve yetkili delil bulmalıdır. İster lehte ister alehte olsun gerçekler her zaman rapor edilmelidir. Her zaman gelişmek için ve daha fazla bilgi elde etmek için çabalamalıdır. Yeni dolandırıcılık metot ve tekniklerini öğrenmek için sürekli bir eğitime devam etmeleri gerekmektedir. Bu kişiler etraflarında meydana gelen güncel koşullardan haberdar

olmalıdırlar (Lundelius; 2003, s.456-458). Tüm profesyonel muhasebeciler açısından İngilizce baş harfleri PIO olarak tanımlanan “P: Professionalism: Profesyonellik, I: Independence: Bağımsızlık, O: Objectivity: Tarafsızlık” gibi hususlar son derece önemli ve gereklidir. Bunlar becerilerini gösterme ve uzman bilirkişilik sergileme sözü veren her adli muhasebeci için eşit biçimde önemlidir. Bir konu veya kişiye karşı ya da onun tarafına ağırlık verme (kayıрма), adli muhasebeci tarafından ortaya çıkarılan işin veya ulaşılan sonuçların değerini tehlikeye atabilir.

Bir adli muhasebecinin devam eden herhangi bir soruşturmada emek harcaması gereken en önemli hususlardan birisi de çalışmasında öncelikli sorumluluk taşıyan en kritik kısmı tespit edip, diğer uzman yetenekleri ne zaman devreye sokacağını ve bu kişileri nasıl etkili bir biçimde kullanacağını bilmesidir. Tüm ekip çalışanlarının çabalarını birleştirmek, diğer katılımcılara ekip çalışmasının hangi bilgilerinin ulaştırıldığını denetlemek ve bu tarz bilginin “bilinmesi gerekenler” çerçevesinde ne zaman verileceğini kararlaştırmak gereklidir. Adli muhasebeci etik ve yasal manada hangi bilginin toplanması gerektiğinin farkında olmalıdır. Bu kapsamda vatandaşın anayasal ve yasal haklarına saygı gösterilmelidir. Adli muhasebeci bilgi toplarken kendini yanlış tanıtamaz, diğerlerinin haklarını suistimal edemez. Bir bireyin hakları asla bir adli muhasebeci tarafından ihlal edilmemelidir. Sonuç olarak bir adli muhasebeci normalde rastlanan bir muhasebecinin limitlerini genişleterek kapsamlı bir yeteneğe sahip olmalıdır (Thornhill; 1995, s.30).

VI. Adli Muhasebecilik İlkeleri

A. Bağımsızlık

Adli muhasebeciler soruşturma yaptıkları faaliyet alanından bağımsız olmalıdırlar. Soruşturma ister içerden ister hukuki yollar aracılığıyla dışarıdan gelen yönlendirmelerle başlatılmış olsun, kişi eğer işletmenin içindense, adli muhasebecinin yeterince bağımsız çalışabilmesi için soruşturmanın seyrinden işletme yönetimine karşı sorumlu olmasından ziyade, farklı bir bildirim kanalıyla bu sorumluluğunu yerine getirmesine olanak verilmelidir. Eğer adli muhasebeci bağımsız veya bir organizasyon tarafından işe alınmışsa, bildirim sorumluluğu, yönetim kuruluna yönelik olandan farklı

bir bildirim kanalıyla, kusurlu olma olasılığı düşünölen her kişiden hiyerarşik olarak daha üst düzey de bulunan bir “ üst düzey yöneticiye” yönelik olmalıdır. Eğer bağımsızsa ve yasa uygulatıcılar, yargı otoriteleri veya diğer dış otoritelerce görevlendirilmişse, bildirim sorumluluğunun kime ait olduğu görevlendirme yapılırken tanımlanmalıdır. Adli muhasebeci adli muhasebe soruşturmalarını gerçekleştirirken objektif olmalıdır (Thornhill; 1995, s.36).

B. Mesleki Yeterlik

Adli muhasebe soruşturmaları ustalık ve profesyonel itina ile gerçekleştirilmelidir. Tüm adli muhasebe personeli soruşturma ekibi içindeki görevine ilişkin teknik yeterlilik, eğitim ve deneyime sahip olmalıdır (Thornhill; 1995, s.36). Adli muhasebeci soruşturma sorumluluklarını yerine getirmek için gereken bilgi, yetenek ve öğretiye sahip olmalıdır veya soruşturma takımında gerekli diğer yeteneklere sahip kişilerden yararlanarak veya onları da işe katarak bu yetenekleri kazanmalıdır. Belirli bir göreve birden fazla adli muhasebeci katıldığında, bir tanesi görevi yönetme ve soruşturmanın tüm yönlerinin tam ve doğru şekilde tamamlanıp belgelendirilmesini temin etmek için “sorumlu kişi” olarak tayin edilmelidir. Adli muhasebeciler, hukukçular, yürütme ve düzenleyici otoriteler, muhasebeciler ve denetçilerden beklenen en yüksek mesleki davranış standartlarına uymalıdır.

Adli muhasebeci genel işleri kapsamında günlük faaliyetlerinde karşılaşacağı veya devam eden adli muhasebe soruşturmasıyla ilgili belirli olaylara yönelik kişilerle mülakat veya sorguda ihtiyaç duyacağı iletişim yeteneğine sahip olmalıdır. Adli muhasebeci soruşturma bulgularının bildirim konusunda mükemmel derecede yetenekli olmalıdır. Sözlü iletişim becerisi, hizmete katılanlara veya uzman tanık olarak soruşturma bulgularına veya bu bulgular temelinde ulaşılan sonuçlara ilişkin ifade verirken gereklidir. Yazılı iletişim becerisi ise, hizmetlerine katılanlara yönelik veya yasa yürütücü veya yargı otoritelerine yönelik sonuçları özetleyen özel raporlama için gereklidir. Adli muhasebeciler sürekli devam eden bir mesleki eğitimle teknik yeterliliklerini sürekli arttırmalıdır. Adli muhasebeciler adli muhasebe soruşturmalarını gerçekleştirirken gereken mesleki itinayı göstermelidirler (Thornhill; 1995, s.37).

C. İşin Kapsamı

Adli muhasebe soruşturmasının kapsamı söz konusu işlemlerin, bilgisayardaki veya diğer kayıtların, belirli bir tarih veya periyoda ait raporların incelenmesi ve değerlendirilmesini içermelidir. Böyle bir soruşturma, süregelen risklerin düzeyinin düzgün biçimde tanımlanıp ilgilenildiğini saptamak amacıyla değerlendirilmesi için risklerin etkin yönetimine ilişkin tüm idari disiplinleri (bütçeleme ve stratejik planlama gibi), politikaları, uygulamaları, prosedürleri ve mevcut kurulu iç denetim sistemlerini, tüm uygulanabilir yasa ve düzenlemelerin, yanı sıra her türlü spesifik faaliyet, işlev, işlem ve böyle bir soruşturmanın amaç ve hedeflerine ilişkin soruşturma altındaki işin diğer özel yönlerini kapsayacaktır. Çalışmanın bir bireye veya bireyler grubuna yönelik gerçekleştirileceği yerlerde adli muhasebe soruşturmasının kapsamı, soruşturmanın amaç ve hedefleriyle ilgili söz konusu işlemlerin ve bu kişilerin kayıtlarının incelenmesini kapsamalıdır (Thornhill; 1995, s.37).

Adli muhasebeci muhasebe, idare, bilgisayar sistemleri, maliye, operasyon, risk yönetimi (sigorta) ve güvenlik bilgilerinin ve bu bilgiler üzerine rapor, tanım, ölçüm, analiz ve değerlendirme ifadelerinin güvenilirliğini ve bütünlüğünü gözden geçirmelidir. Adli muhasebeciler, operasyonlar üzerinde önemli etkisi olan politikaları, planları, prosedürleri, yasaları ve düzenlemeleri temin etmek için kurulan sistemleri irdelemelidirler. Uygunluk veya itaatsizliğe ilişkin bulgularını raporlamalıdır.

Adli muhasebeci varlıkların muhafazasına ilişkin yöntemleri gözden geçirmeli ve mümkünse bu varlıkların fiziksel varlığını doğrulamalıdır. Bu varlıkların nasıl bir risk yönetimi programıyla korunduğunu, akılcı öngörüler gözönüne alınarak risklerin belirlenip belirlenmediğini saptamak amacıyla gözden geçirilip değerlendirilmelidir. Adli muhasebeci, akılcı öngörülerin idare tarafından yeterli, etkin ve ekonomik şekilde uygulanıp uygulanmadığını saptamak için hangi varlıkların kullanılmış veya kullanılmakta olduğunu değerlendirmelidir. Adli muhasebeci, sonuçların saptanan amaçlar ve hedeflerle (bütçeleme ve stratejik planlama gibi) uyumlu olup olmadığını ve operasyon ve programların planlandığı gibi yürütülüp yürütülmediğini anlamak için operasyon ve programları incelemelidir (Thornhill; 1995, s.38).

İKİNCİ BÖLÜM

DOLANDIRICILIK SUÇU VE KREDİ KARTI DOLANDIRICILIĞI

I. Dolandırıcılık Suçunun Teorik Yapısı

A. Beyaz Yaka Suçu Kavramı

Beyaz yaka suçu kavramını, Edwin H. Sutherland ilk kez 1939'da "Beyaz yaka suçları" adlı çalışmasını Amerika Sosyoloji Derneği'ndeki başkanlık konuşmasında gündeme getirmiştir. Yazar bu çalışmayı, orta ve üst sınıfların yoğunlukla suç işlediği bir dönem sonrasında kaleme almıştır. Senatonun 1920'lerdeki sermaye piyasası skandalları üzerine soruşturmaları ülkenin ticari liderlerinin etik açıdan bütün dolaplarını açığa çıkarmıştı. New York Borsası'nın 5 kez başkanlığını üstlenen Richard Whitney dahil olmak üzere piyasadaki birçok ünlü kişi hapse atılmıştı. Bu zamana kadar suç, alt sınıflara ait " fakirlikten ya da fakirlikle özdeşleştirilmiş kişisel ya da toplumsal özelliklerle, zaafarla, psikolojik sapmalarla, kenar mahalle yaşantısıyla ve yozlaşmış aile yapısıyla" alakalı olarak açıklanmıştır. Sutherland, fakirlik kaynaklı bu tarz hiçbir yaklaşımın toplumdaki suçları açıklamak için doğru kabul edilemeyeceğini, aynı yaklaşımların işadamları ve meslek sahipleri gibi grupların suçlarını kesinlikle açıklamaya yeterli olmayacağını savunmuştur (Silverstone and Sheetz; 2004, s.20).

Sutherland gözlem ve çalışmalarına dayanarak beyaz yaka suçunu 1949 yılında, "Mesleğinde saygıdeğer ve yüksek bir mevkiye sahip olan bir kişinin işlediği suç" olarak tanımlamıştır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.21). Amerikan Cezai Adalet Verileri Terminolojisi Sözlüğü'nde beyaz yaka suçları; "Mesleki statüsü girişimci, uzman, yarı uzman olan kişilerin buldukları pozisyonun yetki ve fırsatlarından yararlanarak mali kazanç sağlamak amacıyla hile yoluna başvurmalarıyla işledikleri şiddet dışı suçlardır. Ayrıca, mesleği dikkate alınmaksızın iş veya yönetim konusunda mesleki ve özel teknik bilgilere sahip olan kişilerin hilelerden yararlanarak mali kazanç amacıyla işledikleri şiddet dışı suçlardır" şeklinde tanımlanmaktadır. Reiss ve Biderman'a göre sahip olunan mevki suistimal yani mesleğe dayalı suçlar, beyaz yaka suçlarının işlenmesinde öncelikli nedendir. Bu kriminologların yaptığı tanıma göre;

beyaz yaka suçları, kişinin, mesleğinde sahip olduğu güç ve yetkiyi kötüye kullanmak suretiyle, yasa dışı olarak ekonomik ya da politik çıkar sağlamak maksadıyla işlediği suçlardır (Siegel; 2001, s.393). Beyaz yaka suçları, şiddet içermeyen, hile ve aldatmaya dayanan, para kazanmak ya da kaybetmekten kaçınmak veya makam ve mevki elde etmek maksadı ile işlenen suçlardır. Günümüzde beyaz yaka suçları; kişisel suçlar, mesleğe dayalı suçlar (occupational crimes), şirket suçları (corporate crimes) ve dolandırıcılık suçları olmak üzere dört kategoride ele alınmaktadır (Krause; 2002, s.7). Beyaz yaka suçları çalışanlarca, idarece, satıcılarca ve müşterilerce para ya da varlık elde etmek veya bir işletmeden hizmet edinmek için yapılan kasıtlı hileyi içerir. Bazı dolandırıcılıklar bireylerce işlenir ve idare-çalışan ortak tezgahı ya da içeriden veya dışarıdan kişilerce işbirliği içersindedir (Silverstone and Sheetz; 2004, s.8).

Çalışanlar kendilerine ya da işletmelerine kazanç sağlamak amacıyla dürüst olmayan aktiviteler gerçekleştirebilmektedirler. Bu gibi suçlar genellikle kendisine güvene dayalı pozisyonlarda bulunan ya da işletme içerisinde pozisyonlarının avantajlarından istifade eden kişiler tarafından işlenilmektedir. Bu suçlar memurlar, yöneticiler ve çalışanlar tarafından işletmeye karşı, dış unsurlar tarafından işletmeye karşı ya da iç unsurlar tarafından işletme için işlenebilmektedir. Bu suçlar başlangıçta işlemlerdeki boşluklardan kaynaklanmaktadır. Kişiler varolan sistemdeki zayıflıkları görmekte onlara sunulan bu avantajdan istifade etmektedirler. Bazen gerçekçi olmayan işletme hedefleri, bu hedefleri karşılayabilmek için çabalayan çalışanları suç işlemeye teşvik edebilmektedir. Böyle bir durum sözkonusu olduğunda bu çalışanlar çoğunlukla yaptıklarının bir suç olduğunu değil haklı bir davranış olduğuna kendilerini inandırabilmektedirler (Coburn; 2006, s.350-351).

İstatistiksel veriler incelediğinde adam öldürme, yaralama ve hırsızlık gibi suçların genelde düşük eğitim seviyesine sahip, belirli bir işi olmayan ve alt kültür tabakalarına dâhil bireyler tarafından işlendiği görülmektedir. Buna karşılık beyaz yakalıların işlediği suçlar, zimmete para geçirmek, rüşvet, irtikap, sahtecilik, dolandırıcılık, icra iflas kanununa muhalefet gibi suçlardır ve çoğunlukla orta ve üst tabakaya mensup, eğitim seviyesi nispeten yüksek ve çalışan kişilerce işlenilmektedir (Benson and Piquero; 2004, s.148-165). Genel algılama, suçun büyük oranda alt sınıflarda meydana geldiği yönündedir. Bu algılama, sosyal yelpazenin alt kısmında olan kişilerin daha fazla ihtiyaçları olduğu ve normal koşullarda kendi ekonomik

standartlarını aşan mal ve hizmetlere kavuşabilmek amacıyla suça karıştıkları düşüncesine dayanır. Genel inanç, yoksul bölgelerde yaşayan bu kişilerin topluma olan kinlerini kusmak maksadıyla da saldırı ve tecavüz gibi ağır suçları işledikleri yönündedir. Suç oranları yoksul alanlarda diğer alanlardan daha yüksek olsa da, suçbilimciler halen yoksulluk ile suç arasında açık bir bağlantı kuramamışlardır. Arada bir ilişki olduğunu kabullenmelerinin yanı sıra, bunun kaçınılmaz olmadığını da belirtirler. Ancak, İngiltere’de yapılan bir şirket araştırması Sutherland’ın tespitlerine uymayan verilere ulaşmıştır. Bu araştırmada, idarecilerin çalışan dolandırıcılıklarının 1/3’ünü, muhasebe elemanlarının 1/5’ini ve yöneticilerle ortakların sadece 1/10’unu işlediklerini göstermiştir. Sosyal sınıf olarak daha yüksekte olan ortaklar ve yöneticiler, satış personelinin daha az dolandırıcılığa karışmıştır.

1980 yılında yapılan bir başka çalışma dolandırıcıların hiçbir demografik ya da psikolojik ölçütle ayrıştırılamayacağını ortaya koymuştur. Kredi ya da posta dolandırıcılıklarına karışanlar ve haksız talepte bulunanlar, sosyal mevki olarak aşağıdadırlar ve yaş ortalamaları 30’lardadır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.22-23). Günümüzde kriminolojik açıdan bazı insanlar suça karışırken diğerlerinin neden karışmadıklarını incelemeye çalışan ve bu konuda çok farklı tespitlerde bulunan pek çok bilimsel çalışma bulunmaktadır (Thornhill; 1995, s.207).

Örneğin Emile Durkheim “Bir insanın emelleri imkanlar dahilinde dengelenirse, ortaya bir tatmin durumu çıkar, karşıt olarak, suç imkânlar ve emeller arasındaki ayrılıklardan doğar” demiştir. Ona göre emellerin yasal imkânlarla tam olarak karşılanmadığı yerlerde, göreneklere uymayan uygulamalar aranılır olacaktır. Ayrıca, “İnsan davranışlarının ve çeşitli motivasyon teorilerinin herhangi bir bölümünü tam olarak genelleştirmek ve mesleki çağa uyarlamak çok zordur.” İngiltere’deki bir güvenlik firması beyaz yaka ve bilgisayar dolandırıcılığı yapanların özelliklerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir (Thornhill; 1995, s.148-149):

- İşverenlerine kızgındırlar.
- Finansal beklentileri tam olarak karşılanmamaktadır.
- Yükümlülükleri tam olarak anlaşılmamıştır.
- Sadece üstlerine değil, iş arkadaşlarına karşı da temel bir saygısızlıkları vardır.
- İşverenine veya diğer insanlara karşı ya çok az saygıları vardır, ya da hiç saygıları yoktur.

Diğer yandan, beyaz yaka suçları geleneksel olarak ve çoğunlukla daha yaşlı bireylerce gerçekleştirilmektedir. Nüfusun yaşı arttıkça bu tarz suçların da artacağı öngörülmektedir. Beyaz yaka suçları dışındaki suçlar yaz aylarında daha yaygındır. Geleneksel suçların büyük oranı genç erkekler tarafından işlenmektedir. 15-18 yaş arası gençler toplam nüfusun yaklaşık olarak %6'sını oluşturmalarına rağmen suç tutuklamaları endeksinin yaklaşık olarak %25'ini ve toplam tutuklamaların %15'ini meydana getirmektedirler. Mala karşı işlenen suçların en yoğun olduğu yaş grubu 16 yaş iken, şiddet suçlarında bu sınır 18'dir. Genç erkeklerin suça neden bu kadar dahil olduğuna yönelik bir çok teori mevcuttur. Araştırmalar yaşlandıkça oranların düştüğünü, çünkü olgun bireylerin hayatlarına ilişkin olarak daha uzun dönem planlar yapmaya başladıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda günlük zevkler peşinde koşmaları daha az olasıdır ve bu yüzden suç işlemeye de daha az yatkın hale gelirler. Beyaz yaka suçları ve hackerlık tarzı bilgisayar suçları söz konusu olduğunda ise ilginç bir biçimde kişiler yaşlandıkça artma görülmektedir. Araştırma verilerine göre, 18-25 yaş arası erkekler aynı yaş grubundaki kızlardan 10 kat daha fazla suç işlemektedir. İstatistikler mala karşı işlenen suçların sadece %25'nin, şiddet suçlarının ise %10'nun kadınlarca işlendiğini ortaya koymaktadır (Thornhill; 1995, s.200-201).

Toplumdaki beyaz yaka suçluluğunun boyutları tam olarak bilinmemektedir. Pek çok beyaz yaka suçu, işletmenin piyasadaki prestijini ve güvenilirliğini sarsmamak ya da kendilerine yönelebilecek baskı ve dayatmaların da önüne geçebilmek gibi amaçlarla, problemi adli mercilere bildirmeden kendi bünyesinde çözmeye çalışması neticesinde istatistiklere yansımamaktadır (Krause; 2002, s. 5). Ancak işletme içerisinde gerçekleşen beyaz yaka suçu kapsamındaki hırsızlık ile ilgili yurtdışında gerçekleştirilen bir çalışmada, bu tür hırsızlıkların tüm satışların % 2'sine tekabül ettiği ortaya çıkarılmıştır. Oysa gerçek rakamın bu değer 10-15 katı kadar olabileceği tahmin edilmektedir (Traub; 1996, s. 248).

Amerika'da Ekonomik Suçlar kapsamında yılda 30 milyon ev hırsızlığı veya bireysel soygun olduğunu göstermektedir. Bu Amerika'da her 8 veya 9 kişiden biri bu suçlardan mağdur olmaktadır anlamına gelmektedir (Thornhill; 1995, s.207). Beyaz yaka suçları günümüzde çok önemli bir yer tutmaktadır. Öyle ki, en büyük banka soygunun miktarı, bilinen en büyük beyaz yaka dolandırıcılığının sadece %1'i kadardır. Bankalardaki tüm beyaz yaka dolandırıcılıkları, bir takvim yılı içinde bankalara yapılan

şiddet suçlarının 50 katından fazladır (Thornhill; 1995, s.147-148). İşletme çalışanları beraber çalıştıkları iş arkadaşlarının bu yasa dışı faaliyetlerinden haberdar olmalarına rağmen, bunları ihbar etmekten imtina etmektedirler (Lawson and Heaton; 1999, s.132). Mevcut istatistikler temelinde toplam dolandırıcılıkların %25 (+veya-%4)'ü denetçilerce, %25 (+veya-%2)'si ilgili politika, prosedür, uygulama ve iç denetim gereklerindeki bozukluklardan ve %50 (+ veya - %6)'sı tüyo, tavsiye ve kazara keşfetme ile tespit edilmektedir (Silverstone and Sheetz; 2004, s.19).

Beyaz yaka suçları genellikle mağdurların, rutin denetimlerin ya da muhbirlerin bildirmeleriyle belirlenmektedir. Mağdurların genellikle paralarının başına gelenleri olaydan çok sonra fark etmeleri nedeniyle suçun işlenmesiyle fark edilmesi arasında uzun bir zaman aralığı oluşmaktadır. Tüm banka hortumlamalarının 3/4'ü ve kredi kartı dolandırıcılıklarının yarısından fazlası mağdurlarca bu şekilde bildirilmiştir. Bu dolandırıcılıklar genellikle kendiliğinden ortaya çıkmıştır ve kurumlar bunu ortaya çıkarmak için çok az çaba harcamışlardır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.28).

Beyaz yaka suçu işleyenlerin kılıf uydurma yetisi, davranışlarının en inanılmaz kısmını oluşturmaktadır. Hem normal bir şekilde davranıp, hem de doğru yoldan ayrılmak onlar için hiçbir çelişki yaratmamaktadır. Bu, ancak tarafsızlaşma tekniğiyle mümkün olmaktadır ve kişinin kendini sapkın ya da suçlu görmeden davranış kalıplarını ihlal etmesini sağlayan zihinsel bir yetenektir. Böylesine kendini koruyucu açıklamalar, hem suçu işlemeden önce hem de işledikten sonra ortaya çıkabilmektedir. Uydurulan kılıflardan en yaygın ekonomik suçların kimseye zarar vermediğidir. Hortumcular, genellikle sadece dolandırdıkları parayı borç aldıklarını ve kimse etkilenmeden daha sonra geri iade edeceklerini söylerler. Birçok hortumcu bunu ailesel aylık faturalarını ödemek için yaptığını söyleyebilmektedir.

Ortak suçlular genellikle yasaları, hükümetin serbest piyasaya gereksiz bir müdahalesi olarak görmektedirler. Hatta bu yasaları ihlal etmenin şirketin bekası için gerekli olduğunu bile iddia edebilmektedirler (Silverstone and Sheetz; 2004, s.30). Çalışanlar sık sık hırsızlıklarını ahlaki açıdan haklı çıkarmak için işverenlerinin bu parayı onlara borçlu olduklarını savunurlar. Örneğin, umduklarından az prim aldıklarında kendilerini sömürülmüş, hakkını alamamış ve incinmiş hissedebilmektedirler. Birçoğu terfi için tercih edilmediklerinde kendilerini haksızlığa uğramış hissedebilmekte, işleri en az kendilerinden daha iyi eğitim almış kişiler kadar

iyi yapabileceklerini düşünmektedirler. Patron tarafından kınandıklarında oluşan kızgınlık, kişisel antipatileri, yaptıkları dolandırıcılıkları kendi gözlerinde haklı göstermek amacıyla sığındıkları birer kılıf olabilmektedir. Bu tarz haksızlığa uğramışlık duygusu, dolandırıcılık suçu işlenmeden önce uzun yıllar boyunca daha da büyüebilmektedir (Silverstone and Sheetz; 2004, s.31).

B. Dolandırıcılık Suçu Kavramı

Dolandırıcılık, sosyal yaşamda vuku bulan ve ekonomi, tüzel kişiler ve bireyler için birçok sonucu olan bir faaliyettir. Açgözlülüğün bir hile fırsatıyla karşılaştığında yayılma fırsatı bulması olarak tanımlanabilir (Silverstone and Sheetz; 2004, s.5). ACFE (Association of Certified Fraud Examiners)'in kurucusu Joseph T. Wells, dolandırıcılığın meydana gelebilmesi için bir dolandırıcılık üçgeninden bahsetmekte ve bir dolandırıcılığın üç bacağına bulunduğunu ileri sürmektedir. Bunlar; dürtü (güdü), fırsat ve rasyonalizasyondur. Rasyonalizasyon, kılıf uydurma ve yöntem geliştirme olarak tanımlanabilir (Darling and Wood; 2003, s.5).

İngilizce “fraud” sözcüğü Latince’de, hata, düzenbazlık gibi bir dizi anlam içeren “fraus” sözcüğünden gelmekte olup, dilimizde “dolandırıcılık” olarak karşılığını bulmaktadır. Dolandırıcılık; gizli entrikaları, bilimsel araştırma verilerinin tahrifini ve benzer olayları da kapsamaktadır. Bunun yanında beyaz yaka suçları bireylerin zimmetlerine para geçirmeleriyle, hesapları değiştirmeleriyle, rüşvet almalarıyla ve iş yerlerinde bu tarz benzer davranışlarda bulunmalarıyla gerçekleşmektedir. İkisinin ortak yanı, amacın hilekarlık olmasıdır. Dolandırıcılık birçok şekilde olabilir. Bu yüzden mahkemeler ve diğer kurumlar tam kapsamlı ve her şeye yeten bir tanımlama yapmakta zorlanmaktadırlar (Silverstone and Sheetz; 2004, s.5-6).

Yasa dışı yollarla başkalarından bir şey almanın iki önemli yolu bulunmaktadır. İnsanlar ya fiziksel olarak bir şeyi vermeye zorlanabilir ya da varlıklarını vermeleri için kandırılabilirler. Birinci yöntemle hırsızlığa soygun, ikincisine ise dolandırıcılık denilmektedir. Soygun genel olarak daha çok şiddet içermekte, daha derinden sarsıcı olmakta ve medyanın daha çok ilgisini çekmektedir. Ancak dolandırıcılıkta yaşanan kayıplar çok daha büyüktür. Dolandırıcılık her zaman aldatma, güven ve hilekârlık içermektedir. Dolandırıcılığın birçok tanımı bulunmaktadır. En çok bilinenlerinden

birine göre dolandırıcılık; jenerik bir terimdir ve “yanlış beyanla bir başka kişi üzerinde üstünlük sağlayabilmek için bir kişinin becerilerinin tasarlayabileceği muhtelif yolları” kapsamaktadır. Dolandırıcılıkta sürpriz, başkaları tarafından kurnazlık ve adil olmayan yöntemlerle kandırılma mevcut olduğu için kesin ve sabit bir kural önerisi koymak mümkün değildir. Onu tanımlamak için söylenebilecek tek şey; insan düzenbazlığı içerdiğiidir. Dolandırıcılık maddeten hatalı beyan, mağdurun güvenine dayalı ve zarar verici eylemdir. Önemsiz hatalar ve açık bir şekilde saçma beyanlar bir dolandırıcılık suçunun oluşmasına neden olmaz. Bir dolandırıcılık suçunun oluşması için tahvil ya da bankacılık dolandırıcılığı gibi kanunlarca açık bir biçimde tanımlanmış zararlar gereklidir (Kerwin; 1995, s.86).

Dolandırıcılık, bir yalana dayalı olarak, karşı tarafın bu yalana inanmasını sağlayarak, kurbanın zararı ile sonuçlanan bir kandırmacadan ibarettir. Dolandırıcılık istenmeyen hatalardan farklıdır. Örneğin, bir kişi istemeden bir muhasebe kaydına yanlış giriş yaparsa, bu dolandırıcılık değildir. Çünkü isteyerek ve hile ile başkası üzerinden avantaj elde etmek için yapılmamıştır. Ancak eğer yatırımcıları kandırmak için birisi bilerek hatalı rakamları muhasebe kayıtlarına girerse, o zaman bu dolandırıcılık olarak tanımlanmaktadır (Albrecht; 2003, s.6-7).

Dolandırıcılık genel bir terimdir ve insan zekasının keşfedebileceği, bir bireyin bulabileceği, yanlış beyanla bir başkası üzerinde avantaj elde edebileceği tüm araçları içermektedir. Dolandırıcılığın sınırları insanoğlunun hilekarlık düzeyi ve hayal gücünün sınırlarıyla eşdeğerdir. FBI yüzlerce yıllık deneyimlere dayanarak ve birçok unsuru birleştirerek dolandırıcılığın geniş fakat yararlı bir tanımını ortaya çıkarmıştır. FBI’a göre dolandırıcılık; “hilekarlık, gizleme veya güven istismarı içeren ve fiziksel bir güç kullanımı ya da şiddete bağlı olmayan yasadışı eylemlerdir.” Bireyler ya da organizasyonlar bu tarz suçları para, mal, hizmet edinimi için veya para ya da hizmet geri ödeme kayıplarından kurtulmak için veya bireysel ya da iş avantajı elde etmek amacıyla işlemektedirler.

ABD Menkul Kıymetler ve Kambiyo Komisyonu (SEC) özel bir dolandırıcılık tanımına sahiptir. Dolandırıcılık, Menkul Kıymetler Kambiyo Yasası’nda: “Bir sahtecilik için herhangi bir tezgah, yüzeysel yapılanma ya da hileye girişmek, maddi bir olguya yönelik gerçekdışı beyanatta bulunmak veya mevcut şartlar altında söylenmesi gereken bir şeyi atlayarak yanıltmak, bir menkul kıymetin satımı veya alımına ilişkin

dolandırıcılık olarak adlandırılabilir herhangi bir olaya ya da işe karışmak, bir kişiyi aldatmak.” şeklinde tanımlanmaktadır (Silverstone and Sheetz, 2004, s. 6-7). Dolandırıcılık; insanın yaratıcılığı sonucunda ortaya çıkabilecek çok çeşitli anlamları olan ve hatalı bildirimler veya gerçeğin gizlenmesi, sürprizler, hileler, kandırma ve diğer kişinin aldatıldığı dürüst olmayan tüm yolları kapsayan genel bir terimdir. İhmalkârlıktan ayrı olarak -ki o her zaman olumludur, dolandırıcılık kastidir- birine zarar verebilecek, ihmaller, yasal bir görevin ihlal edildiğinin gizlenmesi gibi tüm yapılanları kapsamaktadır. İster münferit bir olay veya olaylar zinciri, ister gerçeğin gizlenmesi veya yanlış bildirim, ister direkt yalan söyleyerek veya ima ederek, ister konuşarak veya susarak, ister bir kelime ile veya bir bakışla olsun dolandırıcılık aldatmak için hesaplanan her şeyi kapsamaktadır (Thornhill; 1995, s.146).

İnsanların dolandırıcılık yapabilme yolları yalnızca bir kişinin hayal gücü ile sınırlıdır. Tarih, mal çalmak veya dolandırarak çıkar elde etmek için dahice yöntemler kullanan insanların sayısız örnekleri ile doludur. Bununla birlikte, dolandırıcılık suçunun artmasında çok sayıda genel güdüleyici ve kişisel faktörler bulunmaktadır. İnsanların neden dürüst olmayan bir şekilde hareket ettiklerini anlama, uygun dolandırıcılık engelleme önlemleri bulmak için bir başlangıç noktası sağlamaktadır. Buna ek olarak, geçmişte çalışanlar tarafından gerçekleştirilen dürüst olmayan eylem türlerinin doğasını anlamış olma, çok sayıda potansiyel mağdurun, gelecekte suçluların eliyle benzer şekildeki kayıplardan kaçınmalarını olanaklı kılacaktır (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.50).

Bütün beyaz yaka suçları aşağıdaki ortak unsurlardan meydana gelmektedir:

- Niyet: Dolandırıcılık yapmak.
- Hataların üstünü örtmek: Dolandırıcılığı uygun olmayan yollarla gizlemek ve/veya yanlış beyanda bulunmak.
- Kurbanın dikkatsizliği: Dolandırıcılık suçunu işleyen kişiye spesifik bir hedef seçme konusunda yardım edebilir (Thornhill; 1995, s.123-124).

Dolandırıcılık, başka bir insan veya varlık üzerinde haksız çıkar elde etmek için aldatıcı veya hileli yollar kullanmayı kapsayan genel bir davranış kategorisidir. Avustralya Denetleme Standartları (AUS) 210 dolandırıcılığı; “Çalışanların, bir mal varlığının yönetimi ile sorumlu yönetimdeki bir veya birden fazla kişinin veya üçüncü şahısların, haksız ve kanunsuz çıkar elde etmek amacıyla hile yapmasını kapsayan

kasıtlı bir hareket” olarak tanımlamaktadır (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.4). Dolandırıcılık ciddi bir insan zayıflığı olarak kabul edilmektedir ve ABD’de gerçekleştirilen çalışmalar istatistiki olarak, doğru hazırlanmış koşullar altında dört insandan üçünün hırsızlık yapabileceğini ortaya koymuştur (Thornhill; 1995, s.154). Bütün dolandırıcılıkların merkezinde dürüst olmama kavramı yatmaktadır. Teknoloji ve yasal elektronik ticareti destekleyen altyapı dürüst olmayan bir biçimde kullanılarak kazanç sağlanmaktadır. Dolandırıcılıkta bireyin niyeti önemlidir. Bir bilgisayar dosyasını yetkisiz bir şekilde yok etmek, finansal anlayışta bir dolandırıcılık hareketi olmayabilir. Fakat aynı hareket, sözleşme gereği bir zorunluluğun spesifik bir kanıtını yok etmek ve böylece bir kayıptan kaçınmak gibi bir amaçla gerçekleştirilmişse, işte bu hareket bir dolandırıcılığı kapsayabilmektedir (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.5).

İnsanların hemen hemen hepsi bir şekilde hayatlarının bir döneminde aldatma, yalan söyleme ve çalmanın cazibesine kapılabilmektedir. Bir şeyleri yanlış gösterdiği veya gizlediği için yalan söylemek de bir dolandırıcılık çeşididir. Açıkçası hepimiz olmasa da çoğumuz dolandırıcılık kurbanı olmuşuzdur. Dolandırıcılık toplumsal olarak kabul edilemez bir davranıştır. İnsan ilişkilerini yok edebilir. Güveni zedeleyerek ya da yok ederek insan etkileşimleri üzerinde ciddi etkiler yaratır. Bu tarz bir güven olmadan insan etkileşimleri ve ilişkileri zarar görür. Ayrıca kişisel ilişkiler kadar iş ilişkilerini de etkiler. Ekonomik ve sosyal devamlılık için var olan gereksinimi etkileyebilir. Dolandırıcılık, karşı tarafın ekonomisine zarar vermek amacıyla bir gerçeğin kasti olarak yanlış gösterilmesidir (Thornhill; 1995, s.154).

Dolandırıcılığın kanıtlanması temelde çok özel bir durumda gerçeklerin belgelenmesidir. Delil; muhasebe defterlerine yanlış girişler, değiştirilmiş, düzmece veya yok edilmiş iş kayıtları ve dökümanlar, gerçeği veya kaybı destekleyen bağımsız üçüncü şahısların defterleri, kayıtları ve dökümanları olabilir. Dokümanter delilden daha az istenilir olmasına rağmen, sözlü delil kesin koşullarda cezai ve sivil davalarda çok yararlı olmaktadır. Bu bakış açısından, dolandırıcılık muhasebe kayıtlarındaki veya finansal kayıtlardaki gerçekleri kasıtlı olarak yanlış göstermektir. Bu tarz bir yanlış gösterim, hissedar ve alacaklılar gibi organizasyonun dışındakilere veya organizasyonun kendisine (zimmete para geçirme, yetersizlik, kaynakları kötüye kullanma veya hırsızlıklar gibi) yönelik olabilmekte ve organizasyonun varlıklarının müdürler,

memurlar, çalışanlar veya müfettişler tarafından uygunsuz bir şekilde kullanımını da içerebilir (Thornhill; 1995, s.154-155). 2002 yılında ACFE tarafından üyelerinin bildirdiği dolandırıcılık olaylarına dayanarak hazırlanan rapora göre toplam 663 olay meydana gelmiş ve bu dolandırıcılık olayları neticesinde yaklaşık 600 milyar dolarlık bir zarar ortaya çıkmıştır. Bu rakam ABD GSMH'nin %6'sına tekabül etmektedir ve bu rakam Birliğin aynı yöntemle 1996'da hazırladığı ilk rapordaki kayıp tahmininin %50 fazlasıdır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.15). Ayrıca yine ABD'de çalışanların yılda yaklaşık olarak 20-40 milyar dolar civarında bir parayı zimmetlerine geçirdikleri tahmin edilmektedir (Bozkurt; 2000b, s. 63-64).

FBI dolandırıcılığın en hızlı büyüyen suç dalı olduğunu vurgulamaktadır. Sorun o kadar büyüktür ki, FBI günümüzde kaynaklarının yüzde 24'ünü dolandırıcılıkla mücadeleye ayırmış durumdadır (Albrecht; 2003, s.5). Artan dolandırıcılık olay sayısından daha korkutucu olanı, keşfedilen olayların boyutlarıdır. Eski zamanlarda bir hırsız kendi işvereninden çalmak istiyor olsaydı, fiziksel olarak varlığı, çalışma alanından götürmek zorundaydı. Yakalanma korkusu yüzünden, çalınanların değeri az olurdu. Günümüzde bilgisayarların icat edilmesi, internet, karmaşık finansal sistemler nedeniyle, dolandırıcılar sadece bir telefon görüşmesi, alım faturalarını başka yere yönlendirme, tedarikçiye rüşvet verme, bir bilgisayar programına hile karıştırma veya firmanın varlıklarını başka bir yere aktarmak için klavyenin bir tuşuna basarak bunu halledebilmektedirler. Çalınan mülkü fiziki olarak elinde bulundurmamak gerekmediği ve bir bilgisayar programıyla 100.000 \$'ı da, 1.000 \$'ı da başka yere göndermek için aynı yöntem kullanılabildiği için dolandırıcılık olaylarının adedi ve hacmi korkunç bir biçimde artmıştır (Albrecht; 2003, s.5-6).

Bir şirket dolandırıcılığa maruz kaldığında oluşan kayıp şirketin gelirini dolar bazında azaltmaktadır. Bunun anlamı, dolandırıcılıkla kaybolan her 1\$, şirketin net gelirini 1\$ azaltıyor demektir. Şirket, net gelirini yerine koyabilmek ve dolandırıcılığın etkisini ortadan kaldırabilmek için çok daha fazla gelir elde etmek zorundadır. Birkaç yıl önce bir Amerikan otomobil üreticisi 436 milyon \$ lık bir dolandırıcılık kaybına uğramıştır. O tarihlerde bu otomobil üreticisinin kar marjının yüzde 10 olduğu kabul edilirse, şirketin net gelir kaybını tekrar yerine koyabilmesi için ilaveten 4,36 milyar \$ lık (dolandırıcılıkta kaybedilen tutarın 10 katı) bir kazanç elde etmesi gerekmektedir. Ortalama bir aracın 20.000 \$'a satıldığı kabul edilirse, bu şirket bu zararı telafi

edebilmek amacıyla 218.000 adet ilave araç üretip satmak zorundadır. Dolandırıcılıkla mücadele ciddi ve son derece önemli bir uğraştır (Albrecht; 2003, s.6). Dolandırıcılar işlerini ikna yoluyla yapmaktadırlar. İlk olarak bir kurban bulmakta ve ardından, kurbanın güvenini kazanmaktadırlar. Üçüncü olarak ise, kurbanlar bir şeyden ayrılmaları için ikna edilmektedirler. Bu genellikle işletmelerdeki paraları olmaktadır. Dördüncü olarak, kurbanlar bu mal varlıklarından korku ile değil, ikna edilerek uzaklaştırılmaktadırlar. Bunun yüzlerce varyasyonu bulunmaktadır. Bir kurbanın dolandırılması bazen çok kısa zaman alabileceği gibi, bazen de çok uzun zaman alabilmektedir (Manning; 2000, s.31).

Dünyadaki şirketlerin 1/3'ünden fazlası 2001 ve 2002 yıllarını içine alan iki yıllık dönem içerisinde bir veya daha fazla dolandırıcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedir. Batı Avrupa da dolandırıcılık rapor eden şirketlerin sayısı %29 dan 2002'de %34 e, Merkezi ve Doğu Avrupa'da ise %26'dan 2002'de %37'e çıkmıştır. Rapor edilen ekonomik suçun en yüksek seviyeleri Afrika'da %51 Kuzey Amerika'da %41'dir. Rusya ve Türkiye'de herhangi bir ekonomik suç rapor edilmemiştir. Çalışma bulguları, şirketin büyüklüğü ile ekonomik suç olasılığının arasında doğrudan bir ilişki ortaya koymaktadır. 1000 çalışandan daha az çalışanı bulunan daha küçük şirketlerin yalnızca %37'si ekonomik suç rapor etmiştir. Buna karşılık 1000 çalışandan fazlasına sahip daha büyük firmalarda bu oran %52 dir. Daha büyük şirketler genellikle dolandırıcılık risk yönetimi sistemlerine daha fazla yatırım yapmaktadır. Bu durum pek çok ekonomik suçun bulunmasını arttırmaktadır (Wilmer and Pickering; 2003, s.4-5).

Dolandırıcılık yöneticilerden, avukatlara, muhasebecilere, politikacılardan akademisyenlere kadar uzanan bir alanı ilgilendirmektedir. Son zamanlarda gerçekleştirilen başka bir çalışma ise son iki yıl içerisinde dünyadaki işletmelerin yaklaşık %45'inin ekonomik suçtan mağdur olduğunu göstermiştir (Coburn; 2006, s.348). Araştırma sonuçları finansal hizmet sektörünün (bankacılık ve sigorta) diğer endüstrilere nazaran daha fazla ekonomik suça muhatap olduğunu göstermiştir. Finans hizmetleri sektörü, elinde tuttuğu büyük miktarda fiziksel değer ve karmaşık olabilen pek çok finansal işlem göz önüne alınırsa herhangi bir dolandırıcılık için açık bir hedef teşkil etmektedir (Wilmer and Pickering; 2003, s.6). Geçen iki yıl içerisinde ABD'de ekonomik suç yüzünden kayıp rapor eden şirket sayısı 1284'ün üzerindedir. Bu şirketlerin 813'ünün kayıpları hesap edilebilmiştir. Şirketler, ekonomik suçtan zarar

gördüklerini bilseler bile, bu suçların şirketlerine verdiği finansal etkiyi ölçebilmeleri oldukça zordur. Mağdurların hemen hemen üçte biri bu suçların kendilerine neye mal olduğunu tahmin bile edememektedirler. Özellikle rüşvet ve yolsuzluk ile bilişim suçları gibi daha az somut ekonomik suçların finansal maliyetini ölçmek oldukça zordur. Zararları ölçülebilen 813 şirketin üçte ikisinin dolandırıcılık nedeniyle ortalama kayıpları 2.199.930 \$ olarak hesaplanmaktadır (Wilmer and Pickering; 2003, s.9).

Geçtiğimiz yıllarda yaklaşık 50 ülkede sektörlerinde zirvede bulunan 1000 şirketi içine alan bir araştırma gerçekleştirilmiş ve bu araştırmada bu şirketlerle ekonomik suç arasındaki ilişki incelenmiştir (Wilmer and Pickering, 2003, s.18). Bu araştırma neticesinde Fransa'da 156, Almanya'da 150, İngiltere/İrlanda'da 162, Yunanistan'da 59, Polonya'da 85, Bulgaristan'da 25, Romanya'da 29, Rusya'da 29 ve Türkiye'de 52 şirketin ekonomik suçtan mağdur olduğu tespit edilmiştir. Birçok insan organize suçlular terimi kullanıldığı zaman bunu mafya olarak düşünmektedir. Günümüzde organize suç örgütleri, şiddet içermeyen suçlardan çok büyük miktarlarda çıkar elde edebileceklerini fark ederek, kredi dolandırıcılıkları, yatırım düzenbazlıkları ve kanuni olsun olmasın şirketlerden para kaçırmaya gibi dolandırıcılıkları organize etmeye başlamışlardır. Fakat bazen onların bu şiddet içermeyen amaçlarını gerçekleştirebilmek için bir ya da birkaç kişiye şiddet içeren tehdit uygulamaları gerekebilmektedir (Thornhill; 1995, s.147-148).

Pek çok toplu dolandırıcılık, giriş izinleri olan çalışanların veya diğerlerinin kendilerine olan güvenleri ihlal etmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. ICSF (Institute for Computer Security and Forensics - Bilgisayar Güvenlik Enstitüsü) Dolandırıcılık ve Güvenlik Bülteni'ne göre; mal ve sermayeleri ilerlemiş olan potansiyel çalışanlar ve kişilerin geçmişleri uygun bir şekilde araştırılırsa büyük dolandırıcılık kayıplarının %30'undan fazlası engellenebilir. Buna ilave olarak, dolandırıcılıkların büyük bir bölümü en düşük seviyedeki insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu tarz dolandırıcılıklarda, suçun değeri (maliyeti) daha azdır. Daha üst becerilere sahip kişiler devreye girince (bilgisayar programcıları, analistleri vb.), dolandırıcılık suçunun sayısı genel olarak azalır, fakat suçun değeri (maliyeti) yükselir. Beceri ve rütbe artınca ortaya çıkan dolandırıcılık risk seviyesi de en yükseğe çıkmaktadır (Thornhill; 1995, s.150). Son yıllarda meydana gelen hızlı teknolojik gelişmeler, dolandırıcılık suçu işleyebilecek kişi tiplerini de hayli karmaşık hale getirmiştir. Örneğin, işyerindeki profesyonel birisi

kadar kişisel bilgisayarını kullanan ve kendi kendine öğrenmiş bir genç de bir online dolandırıcılık faili olabilmektedir (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.3). Rütbe, alt çalışanların gözünü korkutacağından, onlar sorgulanabilir durumları rapor etmeyecekler veya yanlış durumları bilemeyeceklerdir. Bu tür dolandırıcılıklarda suç sayısı azalır, ama miktar olarak genelde çok yüksektirler. Adli muhasebecinin bu gerçeğin farkında olması gerekir. Hızlı uluslararası haberleşmeler sayesinde Amerika Birleşik Devletleri'nde herhangi bir şehirde gerçekleştirilen bir dolandırıcılık, ertesi gün Avrupa'da, bir sonraki günde Asya'da tekrarlanabilmektedir. Son yıllarda sınırları ve kanunları kendi avantajlarına kullanan uluslararası suçlular (dolandırıcılar) güvenlik veya sigorta hırsızları ve mal dolandırıcıları ciddi bir artış göstermiştir (Thornhill; 1995, s.151-152).

Dolandırıcılık çoğu zaman mağduru olmayan bir suç gibi algılanmaktadır. Hükümet ve işletmeler dolandırıcıların gözünde dolandırılan paralardan etkilenmeyecek kadar zengin görünmektedirler. İtirafalarda en çok duyulan savunma "Onlar bunu karşılayabilirler"dir. Ayrıca dolandırıcılık sert cezalandırma riski olmadan para elde etme yolu olarak görülmektedir. Etraf size doğrultulmuş silahlarla dolu değildir ve hiç kimse karanlıkta sizin için beklememektedir. Yakalanma riski çok azdır. Bu, saygıdeğer bir kişinin işleyebileceği ve hala kendini suçlu gibi hissetmeyebileceği bir suç türüdür. Dolandırıcılar teknolojinin desteğini aldıkça daha da komplike yöntemler kullanabilmektedirler. Dolandırıcılık yukarıda da belirtildiği gibi günümüzde artık uluslararası boyuttadır. Nijerya'dan bir mektup dolandırıcılığının mağduru olan Amerikalı bir işadamı yatırımını kontrol etmek için Lagos'a gitmiş ve öldürülmüştür. Saygıdeğer görünen yönetim kurullarının ardında, gerçekte para aklayan ve hisse senedi dolandırıcılıklarına giren kuralsız çetelerle karşılaşılabilir. Bugün küçük bir işletmede fark edilmeyen bir dolandırıcılık, aslında daha büyük bir tezgahın parçası olabilmektedir (Silverstone and Sheetz; 2004, s.19).

Dolandırıcılığı bir ihlal davranışı olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü sosyolojinin arzu edilen kurallarına karşı çıkmaktadır. Bu da bir bireyin, bir grubun parçası olarak çalışmasıdır. Dolandırıcılık yapanlar keşfedilmek istemezler yaptıkları yolsuzluğu gizlemeye çalışırlar. Bu yüzden dolandırıcılık yapanlar suçlarını gizleyebilecekleri yollar ararlar. Dolandırıcılıkların yaklaşık %25'i basit dolandırıcılıkların dışındadır.

Dolandırıcılıkların ¼'ü iki ya da daha çok kişi arasındaki gizli anlaşmalara dayanmaktadır. Gizli anlaşma dolandırıcılığın fırsatını arttırabilmektedir. Müşterek beceriler belirli bir dolandırıcılığın uygulanmasına olanak tanıyabilmektedir. Bu tarz bir birliktelik genelde üst seviyedeki bir dolandırıcılık için gereklidir. Genel bir ifade olarak dolandırıcı açısından, bir dolandırıcılığa ne kadar çok kişi karışırsa elde edeceği payda o kadar az olur. Adli muhasebeci açısından ise, dolandırıcılığa ne kadar çok kişi dahil olursa bunun daha erken ortaya çıkma olasılığı bir o kadar yüksek olacaktır. Çünkü dolandırıcılık olayına karışan insan zinciri en zayıf halkası kadar güçlü olabilecektir (Thornhill; 1995, s.153-154).

ABD'de ki uygulamada ulusal veya yerel düzeyde güvenlik birimleri bu konu hakkında dolandırıcılığın da aralarında yer aldığı beyaz yaka suçları hakkında çok az kaynağa sahiptirler ve uygulamada federal hükümet birimlerinin harcadıkları kadar çaba harcamamaktadırlar. Çünkü kanun uygulayıcılar veya idari otoriteler, ticari suç veya benzer suçların çok az bir jüri cazibesine sahip olduğunu ve genellikle kamuoyu üzerinde istenildiği gibi olumlu bir imaj yaratmadığını düşünmektedirler. Oysa silahlı soygun, ev hırsızlığı ve benzeri “sokak suçları” daha fazla dikkat çekmekte ve şöhret getirmektedir. Dolandırıcılık ve doğal olarak ta beyaz yaka suçlarına bu şekildeki yaklaşımın, aslında bu çeşit suçları soruşturmadaki eğitim, beceri ve bilgi eksikliğinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir.

Genellikle, yerel soruşturma birimleri ve yargıçlar muhasebe ilkeleri ve denetleme teknikleri açısından yetersiz bilgiye sahiptirler. Günümüzde ise özellikle ticari bankalar, tasarruf ve krediler ile borsa manipulasyonları gibi beyaz yaka suçlarının tanınmasıyla birlikte, yerel kanun uygulayıcılarının kamu çıkarını en yüksek düzeyde göz önünde bulundurarak bu konuya daha fazla yönelmeleri beklenmektedir. Böylelikle, bu karmaşık yöntem ve teknikler kullanan suçların soruşturulması sürecinde yoğun bir şekilde adli muhasebecilerin uzmanlıklarına ihtiyaç duyulacaktır (Thornhill; 1995, s.9). Dolandırıcılık suçu toplum üzerinde büyük etkilere sahiptir. Yalnızca işletmeler ve hükümet üzerindeki finansal etkisi bakımından değil, mağdur edilen bireyler üzerindeki etkileri nedeniyle de toplumu etkilemektedir. Mağdurlar büyük sıkıntılar ve kişisel sonuçlar itibari ile acı çekmelerine rağmen bu suçlar, sıradan sokak suçlarından daha az ciddi görülmektedirler. Son yıllarda dolandırıcılık suçlarında giderek elektronik iletişim ve elektronik ticaret olarak adlandırılan bilgisayar sistemleri de kullanılmaya

başlanmıştır (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.1). Dolandırıcılık çoğunlukla toplumdaki daha yaşlı insanlara karşı işlenmektedir. Çünkü, yaşlı insanlar dolandırıcılar için daha kolay hedeftirler. Bu durum daha çok onların zayıflayan zihinsel yetenekleri ve fiziksel kırılganlıkları veya zihinsel kötüye gidişlerine bağlı olan bir algılamadan kaynaklanmaktadır. Ayrıca onların genellikle toplumdan izole edilmiş bir hayat sürmeleri ve güvenebilecekleri çok az arkadaş veya aile üyesine sahip olmaları gibi nedenlerle, onları yalnızca paralarını çalmak isteyen dolandırıcılar karşısında daha kırılgan yapmaktadır.

Son yıllarda “yaşlı suistimali” olarak adlandırılan alanda gerçekleştirilen bir araştırma, yaşlı insanların finansal olarak suistimal edilip, mağdur edildiklerini ortaya koymuştur. Finansal suistimal, yaşlı bir insanın bilgisi veya izni olmadan malının veya parasının uygunsuz bir biçimde kullanılmasını ifade etmektedir. Daha açık bir ifadeyle çıkar elde etmek amacıyla yaşlı insanların sağlık bakımı sağlayıcıları veya akrabaları gibi kişilerden isteklerini değiştirmeye zorlamak ve yaşlıların paralarını veya mallarını kontrol etmelerini engellemek için onların kullanım haklarını hiçe saymayı içermektedir (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.47). Beyaz yaka suçu ve dolandırıcılığa karşı doğru önlemlerin alınabilmesi için pek çok engel bulunmaktadır. Problemin bir kısmının altında, bilginin düzenli ve tutarlı bir biçimde toplanmasını engelleyen ve üzerinde mutabık kalınmış tanımların bulunmaması yatmaktadır (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.51).

Dolandırıcılık çoğunlukla fark edilmemiş, rapor edilmemiş veya kanun uygulayıcıları tarafından soruşturulmayan bir suç alanı olma eğilimindedir. Bu durum problemin büyüklüğünün doğru resmini elde etmeye yönelik çalışmalarda büyük zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bazı mağdurlar dolandırıcıya ve mevcut olmayan hayır kurumlarına para verip, stokları çalan çalışanların farkında olmayabilirler. Elektronik ticaretle ilgili dolandırıcılık durumunda, mağdurlar denizaşırı bir ülkede ikamet edebilen suçluyu belirleyemeyebilmekte veya dolandırıcılığı işlemede anonim (adı bilinmeyen) posta sistemleri kullanılabilir (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.52). ACFE'nin 2002 yılında hazırladığı Mesleki Dolandırıcılık ve Suistimal Raporu'na göre, kurumlar ortalama olarak neredeyse cirolarının yüzde 6'sını içeriden yapılan dolandırıcılık nedeniyle kaybetmektedirler. Gayri safi yurtiçi hâsıla ile

karşılaştırıldığında, mesleki dolandırıcılık ve suistimalin maliyeti çok şaşırtıcıdır ve yıllık 600 milyar \$'a kadar yükselebilmektedir (Albrecht; 2003, s.IX).

II. Dolandırıcılık Suçu Çeşitleri

A. Bilgisayar ve İnternet Dolandırıcılığı (Computer and İnternet Related Crimes)

Bilgisayarlar bir işletmede suç işlemek ya da suçu gizlemek amacıyla kullanılabilir. Bilişim suçları (cyber crime) olarak adlandırılan bu suçları hem soruşturulmalarında yaşanan problemler hem de sınır aşan bir yapı arz etmeleri nedeniyle soruşturmak oldukça zordur (Coburn; 2006, s.358). Günümüzde bilgisayarın kullanılması bir suç değildir, ancak sıklıkla bir suç aracı olarak kullanılmaktadır. Bir suç aleti olarak bilgisayar, bireyleri, şirket sahiplerini, rekabetçi şirketleri, hükümeti, büyük oranda halkı, hatta diğer ülkelerdeki halkı dolandırıcılık yaparak mağdur etmede kullanılabilir. Bilgisayar, işverenler veya hükümet acentelerine yanlış teklifler sunma, birinin işverenin veya mali kurumundan birikimlerini zimmetine geçirmesi, tahvil ve hisse senedi fiyatlarını manipüle etmek, zararlı olabileceği bilinen bilgiyi silmek, iş faaliyetlerini kesebilecek olan bilgileri silmek ve şirket sırlarını veya yazılımlarını satmak gibi suçlarda kullanılabilir. Bilgisayarlar suç işlemek amacıyla üç yolla kullanılabilirler;

- Birincisinde, bir bilgisayar bir suçun hedefi olabilir. Böylelikle hizmet ve bilgiler çalınabilir. Bu yöntemde bilgisayarlar suç işlemek amacıyla üretilmiş bilgisayar virüslerinin hedefi olabilir.
- İkincisinde, bilgisayar suç işlemek amacıyla bir araç olarak kullanılabilir. Bu yöntemde bilgisayar ve internet yoğun bir şekilde çocuk pornografisi, dolandırıcılık, bilgisel malvarlığı ihlalleri, kanunsuz madde ve ürünlerin satılması gibi suçların işlenmesinde kullanılabilir.
- Üçüncüsünde ise, bilgisayar küçük ve önemsiz bir suç aracı olabilir. Örneğin suçlular iş irtibatlarına ait bilgileri bilgisayarlarında depolayabilmektedirler (Robinson; 2001, s.6).

Amerikan Federal Yasası bilgisayar dolandırıcılığı suçu ile ilgili olarak aşağıdaki hususları sıralamakta ve yasalamaktadır (Manning; 2000, s.31):

- Yetkisiz ifşaya karşı korumayı gerektiren otorite olmadan hükümet bilgisayarlarına erişmek.
- Mali kurum veya kart çıkarıcısı haricinde, yetkisi (otorite) olmadan, kasten bilgiye ulaşım, kaydetmek.
- Otorite olmadan herhangi bir bölüm veya acentenin hükümet bilgisayarlarına erişmek.
- Hükümeti dolandırmak için hükümet bilgisayarına erişmek.
- Herhangi bir bilgisayar sistemi, şebeke, bilgi, veri veya eyaletler arası ticaret ve iletişimde kullanılan programları zarara uğratabilecek programı, bilgiyi, kodu veya emri iletmek.

Günümüzde bilgisayar aracılığıyla işlenen dolandırıcılık suçlarında ciddi bir artış gözlenmektedir. FBI kayıtlarına göre bilgisayar dolandırıcılığı toplam dolandırıcılık suçları içerisinde %1'i oluşturmaktadır. Diğer kaynaklar bu rakamı daha yüksek belirtse de hiç biri %15'ten yüksek değildir. Şu genel bir kanıdır ki değişik nedenlerle firmalardaki bilgisayar dolandırıcılıklarının %20'den fazlası dışarıya bildirilmemektedir (Thornhill; 1995, s.29).

Genellikle bilgisayar hackerları tarafından, bilgisayarlar üzerinden banka bilgileri, kredi kartları ve başkasına ait bilgiler çalınabilmektedir. Böylelikle dolandırıcılar yazılım korsanlığı, kişisel bilgilerin çalınması, bilgisayar sistemlerinde bulunan kayıtlarda değişiklik yapma yada zarar verme gibi yasadışı eylemlerinde bu bilgileri kullanabilmektedir. Yoğun bir bilgisayar çevresinde büyümüş olan daha genç insanlar otomatik bilgi sistemlerinde fazla bilgi sahibi olmayan yöneticileri aldatabilmektedir. Bazı işletmelerde ise çalışanlar işlerini yapmalarına yetecek ölçüden fazla bilgisayar sistemlerine giriş hakkına sahip olabilmekte ve bu giriş hakları dolandırıcılık amacıyla kullanılabilir. Bilgisayarlar işlemleri gizlemek için büyük kolaylıklar sağlayabilmektedir (Picket; 2002, s.6). Bilgisayar dolandırıcılığı genellikle internet yoluyla işlenmektedir. Bilgisayar veya bilgisayar sistemi yardımıyla yasal olmayan aktivitelerde bulunmak ve bilgisayar kullanılarak başka bir bilgisayar veya bilgisayar sistemini değiştirmek, hasara uğratabilmek ya da yok etmek şeklinde yöntemler kullanılmaktadır. Burada amaç; bilgi hırsızlığı, servis hırsızlığı, bilgisayar korsanlığı

(hacker) veya bir sistemin çökertilmesidir. Bilgi hırsızlığı, bir bilgisayar korsanının güvenlik sistemi olan ya da özel bir bilgisayardan bilgileri, oyun, video gibi telif hakkı olan şeyleri veya gizli bilgileri ele geçirmesi olarak tanımlanabilir. Servis hırsızlığı, para ile girilmesi mecburi olan bir siteye ücretsiz olarak girilmesidir. Bilgisayar korsanlığı ise, kişisel bilgisayarlardaki şifreleri ele geçirerek, bunları kendi menfaatinde kullanmak, banka sistemlerine girerek bunları çökertmek veya gizli bilgi ve hesaplara ulaşmak, olarak tanımlanabilir. Ayrıca internette çocuk pornografisi ve gizlice diğerlerini izleme de bu kapsamda değerlendirilmektedir. NFIC (Amerikan Ulusal Dolandırıcılık Bilgi Merkezi) 1997 yılından beri internet dolandırıcılığı verilerini tutmaktadır. Bu kuruluşun verilerine göre, 2004 yılında toplam 10.794 internet dolandırıcılığı şikayeti neticesinde 5.787.170 \$, 2005 yılında ise 12.315 şikayet neticesinde 13.863.003 \$ lık bir toplam kayıp rapor edilmiştir (National Fraud Information Center “Internet Fraud Statistics-January through December 2005”).

B. Kredi Kartı Dolandırıcılığı (Credit Card Fraud)

Kredi kartları hesap bilgilerini içeren bir şerite sahiptir. Manyetik şeritler kart sahiplerini dolandırmak isteyen suçlulara yardımcı olmaktadır. Şeritteki bilgiler şifrelenmemiştir ve kolayca kopyalanabilmektedir. Alışveriş esnasında POS makinaları aracılığıyla yalnızca ilgili bilgiler alınmakla kalmayıp, şerit bilgileri de alınmakta ve aynı zamanda PIN kodu da kopyalanmaktadır (Clark; 2006, s.20). Kredi kartı dolandırıcılığı, kartlı ödeme sistemleri kullanılarak yapılan dolandırıcılık ve hırsızlık suçlarını kapsamaktadır. Bu suçlar, kredi kartları, banka kartları ve benzeri kartlar kullanılarak gerçekleştirilen dolandırıcılık suçlarıdır. Bankalar veya benzer finans kuruluşları tarafından kullanılan kart ödeme sistemleri ATM (Automated Teller Machine)’ne erişim, genellikle bir kişi tanımlama numarası PIN (Personel Identification Number) içeren bir kart veya benzeri bir sistem ile mümkün olabilmektedir. Kredi kartı dolandırıcılığı suçu, bu kartların çalınması, çoğaltılması, kopyalanması ya da iletişim hatlarının engellenmesi ve dinlenmesi yoluyla oluşmaktadır (EGM-Bilişim (İleri teknoloji) Suçları; 2006, s.294). Kredi kartı dolandırıcılığı, genel olarak değerli malların elde edilmesi için bir kredi kartının yetkisiz bir biçimde kullanılması, şeklinde ifade edilmektedir. Kredi kartı dolandırıcılığı; “Çalıntı, kayıp,

bulunmuş veya iptal ettirilmiş bir kredi kartı vasıtasıyla mal, hizmet, para sağlanması” olarak tanımlanabilir. Banka kartları ve kredi kartlarında yapılan dolandırıcılıklar, bireyin özel hayatına girilmek suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu dolandırıcılık suçu işlenirken dolandırıcılar tarafından özel şahıslara ait vergi numaraları, sosyal sigorta numaraları, bankalardaki hesap numaraları, kredi kartı numaraları ve hatta telefon kart numaraları gibi özel bilgiler kullanılmaktadır. Kredi kartı dolandırıcılığını, gerçek kart sahibinin adı altında ürün ve hizmet elde etmek amacıyla çalıntı kredi kartı detaylarının kullanılması şeklinde de tanımlamak mümkündür. Bazen bu bilinen çalıntı kart bilgileri kullanılarak yeni sahte bir kart yapılabilmektedir. Bazen kartlar çalınabilmekte ya da kart bilgileri uygun güvenlik önlemleri alınmamış dosyalardan elde edilebilmektedir; bu kredi kartı detayları bu bilgilere internet aracılığı ile ulaşabilen bazı kişilerden satın alınabilmektedir (Picket; 2002, s.3).

Yasadışı yollarla elde edilen bilgiler ile bilgisayar ortamında sahte bir kredi kartı imal edilebilmekte, bazen de sahte olmayan bir kartın üzerinde tahrifat yapılması şeklinde gerçekleştirilebilmektedir. Bütün bu eylemlerde kişisel verilerin ele geçirilerek kullanılması sözkonusu olmaktadır. Kredi kartının haksız bir şekilde kullanılmasının yanısıra, kişisel veriler ile kredi kartı çıkarmak suretiyle büyük zararlar da yaratılmaktadır. Bu kartlarla ev, vasıta satın alınabilmekte, hatta yargılanmakta olan sanıklar bu kişisel verileri kullanarak haklarında verilen hükmün infazından kurtulabilmektedirler.

Günümüzde şahsi bilgilerinin elde edilebilmesi için insanların evlerine girmeye gerek kalmadan, tekniğin gelişmesi sayesinde bu bilgilerin internet üzerinden elde edilebilmesi mümkün hale gelmiştir. İnternet ve online alışveriş imkanı kredi kartı dolandırıcılarının işlerini bir hayli kolaylaştırmıştır. Artık internet üzerinden kredi kartı bilgilerini elde edebilmek amacıyla dolandırıcıların işini kolaylaştıran pek çok yöntem ve teknik sözkonusudur. Dolandırıcılar elde ettikleri bu kredi kartı bilgilerini internet üzerinden gerçekleştirilen online alışverişlerde kullanmakta ve sipariş ettikleri malların gerçek kart sahibinin adresinden farklı bir adrese gönderilmesini istemektedirler. Kredi kartı sahibi dolandırıcılığı farkettiğinde çoğunlukla iş işten geçmiş olmaktadır. Kredi kartı şirketleri genellikle kredi kartı sahibinin zararını telafi etmektedir, fakat bu zarar genellikle kredi kartı şirketi ile yaptıkları sözleşmenin şart ve koşulları yüzünden perakendeci bayiye geri ödettirilmektedir.

2002 yılının Mart ayında İngiliz APACS (Association for Payment Clearing Services) isimli kuruluş, kredi kartı dolandırıcılığının İngiltere`ye maliyetini 400 milyon pound olarak açıklamıştır. Yine aynı kuruluşa göre 2000 yılında internet ya da telefon aracılığıyla gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılığında %94 lük bir artış sözkonusudur ve bu suç çeşidi İngiltere`de en hızlı büyüyen dolandırıcılık türüdür. (Jolly; 2003, s.20) ABD`de 2002 yılında 770 milyon dolar olan kredi kartı dolandırıcılığı kayıpları 2003`de 820 milyon dolara fırlamıştır (Punch; 2004, s.22).

Bugünün dolandırıcıları teknolojik olarak en az kredi kartı işletmeleri kadar yeteneklidirler ve kredi kartı işletmeleri dolandırıcılığı önleme adına önlemler alırmaz, dolandırıcılar da aynı hızla bu önlemleri aşmanın yollarını bulabilmektedirler. Bugün bu dolandırıcılık türü tüm dünyada üst seviyede organize olmuş bir şekilde gelişmektedir (Punch; 2004, s.20). Dolandırıcılar, teknik vasıtaların yardımı ile "shoulder surfing" taramalar yaparak insanları takip edebilmekte, telefon kartı numarası, kredi kartı numarası gibi bilgilere kolaylıkla ulaşabilmektedirler. Bu bilgiler, araba kiralamak, otel rezervasyonu yapmak, e-commerce (elektronik alışveriş) yapmak istenildiğinde de ele geçirilebilmektedir. Ayrıca otellerde veya evlerde çöpe atılan kredi kartı sliplerinin çöp tenekelerini araştırarak (dumpster diving) elde edilmesiyle ya da kredi kartları veya banka hesap ekstrelerini ele geçirmek suretiyle adınıza yeni kredi kartları düzenlenebilmekte, ya da posta vasıtasıyla yollanılan önceden onaylanmış kredi kartları, kredi kartı sahibinin haberi olmadan kullanılabilen ve sahteleri yapılabilmektedir (Güler; 2005, s.51-54).

C. Tıbbi Hizmetler Dolandırıcılığı (Medical-Health Care Fraud)

Tıbbi hizmetler dolandırıcılığı klinik hizmetleri verilirken meydana gelmekte ve çok sıklıkla sigorta dolandırıcılığı ile bağlantılı olmaktadır (Bolton; 2002, s.245). Bu dolandırıcılık türünde bir kaç yöntem sözkonusudur. Birinci yöntemde; sağlık alanında bazı olayları bilerek veya ihmal ederek çarpıtmak ve yanlış lanse etmek suretiyle sağlık sektöründe bulunan bazı kötü niyetli kişi veya kurumlarca adil olmayan kazançlar elde edilmektedir. Buradaki amaç doktorlar, sağlık alanındaki tüzel kişiler ve diğer kişilerce asılsız söylentilerin yayılarak bazı sektörlerin buradan haksız kazanç elde etmelerini sağlamaktır.

Bu gibi durumlarda eczacılar, bazı ilaç üreticileri ve tekerlekli sandalye üreticileri gibi özel veya tüzel kişiler haksız kazanç elde edebilmektedirler. Mesela bir doktorun daha önceden hiç görülmemiş bir zatürre virüsüne bir hastada rastladığını beyan etmesi halkta korku ve paniğe sebep olacaktır. Bu korku ve panik halkın bazı ilaçlara karşı yoğun bir talep göstermesine sebep olacak ve bu ilacın üreticisi firmaya haksız kazanç sağlayabilecek veya bu durumun hakikati yansıttığını düşünürsek, bu hastalık için kullanılması gerekli olan ilacın fiyatının bir anda artmasına sebep olabilecektir.

Diğer bir yöntemde ise masum insanların sağlık kayıtlarının dolandırıcılar tarafından çalınarak bu bilgilerin haksız kazanç elde etmek amacıyla kullanılması ile sözkonusu olmaktadır. Bu dolandırıcılık türü sahte kimlikle gerçekleştirilen dolandırıcılık (Identity Theft) suçunun keşfetmiş olduğu en yeni alan olarak da tanımlanmaktadır. Diğer pek çok alanda olduğu gibi sağlık hizmetleri sektöründe de kayıtlar elektronik ortamlarda tutulmakta ve bu durum dolandırıcılar için son derece geniş ve iştah açıcı bir faaliyet alanı yaratmaktadır. Günümüzde özellikle ABD’de çok yaygın olarak kullanılan bu yöntem ABD ekonomisine ciddi kayıplara yol açmaktadır. 1992 yılından 2007 yılı başlarına kadar ABD’de bulunan FTC (Federal Trade Commission)’a toplam 19.428 adet elektronik ortamlarda tutulan sağlık kaydının çalındığına ilişkin şikayette bulunulmuştur ve yaklaşık yarım milyon kadar insanın bu dolandırıcılık yöntemi ile mağdur edildiği tahmin edilmektedir (Lafferty; 2007, s.11).

D. Manipülasyon ve Spekülasyon Dolandırıcılığı (Securities Fraud)

Spekülasyon, ileride ortaya çıkabilecek fiyat dalgalanmalarından yararlanarak kazanç sağlamaktır. Çağdaş ekonomilerde spekülasyon hareketlerine çoğunlukla borsalarda rastlanır. Vadeli borsa işlemleri, geniş çapta spekülasyona imkan tanır. Spekülatörler risk alırlar. Çünkü spekülatörler piyasadaki mevcut yapıyı değerlendirerek beklentilerini oluştururlar ve bu duruma göre alım-satım yaparlar. Dolayısıyla spekülatör, piyasayı inceler ve önemli olay gerçekleşmeden önce harekete geçer. Büyük riskleri göze alan spekülatörlerin uyguladıkları yöntemlerde ise, ne tür bir sonuçla karşılaşacağı, piyasanın ileride ne yönde hareket edeceğine bağlıdır. Bu yöntemlerin son derece büyük zararlara yol açabileceği kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

Manipülasyon, piyasalarda hile ile kazanç elde etme olayıdır. Manipülasyon yapanlar üzerinde oynadıkları varlığın fiyatını istedikleri yönde değiştirerek haksız kazanç sağlarlar veya bir varlıktan aşırı miktarlarda alım-satım yaparak fiyatını etkilerler. Bu dolandırıcılık türü bir menkul kıymetin satın alınması ya da satılması ile ilgili olarak gerçeklerin yanlış ya da eksik beyan edilmesi ile ilgili iddiaları içermektedir. Bir menkul kıymetin gerçek değeri ve pazar değeri ile ilgili olarak kamuya farklı bilgiler verilebilmekte ve böylece yatırım yapmayı düşünenlerin kararları etkilenebilmektedir. (Mustokoff; 2006, s.11) Örneğin, piyasada bir şirket için, kamu bankasına olan kredi borcunu ödeyemediği, işçi çıkardığı ve konkordatoya gideceği yönünde haberler çıkarılır ve bu olumsuz söylentiler nedeni ile şirket hisselerinin fiyatı taban yapınca bu hisseleri alırlar. Daha sonra piyasalardan topladıkları bu hisseler gerçek değerini bulunca satarlar ve çok büyük kârlar elde ederler. Manipülasyonlar, piyasalar ve ekonomiler için son derece zararlı olan yanlış yönlendirmelere sebep olmaktadır. Sermaye piyasalarında, spekülasyon, manipülasyon, içeriden bilgi sızdırmak suretiyle yapılan işlemler, bir özel sektör yolsuzluğu olarak gündeme gelmektedir. Benzer işlemlere para ve döviz piyasalarında da rastlanılmaktadır. Spekülasyon ve manipülasyon kısaca, her hangi bir kamu kaynağını ya da bir tasarrufu haksız olarak ele geçirme eylemidir.

E. Sigorta Dolandırıcılığı (Insurance Fraud)

Dolandırıcılık, poliçe sahiplerine muhtemel kayıplarının telafi edilmesi garantisi verilmesi ve kötü niyetli kişiler tarafından suistimal edilme ihtimalinin her zaman söz konusu olması nedeniyle sigortacılık alanında oldukça bilinen bir olgudur (Schiller; 2006, s.421). Sigorta dolandırıcılığı suçu, kötü niyetli kişilerin haksız kazanç elde etmek amacıyla sigorta şirketini bilerek ve isteyerek aldatması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Poliçe düzenlenmeden önce veya sonra yapılabilir. Tedbirli bir sigortacının normalde kabul etmeyeceği bir sözleşmeyi kabul etmesini sağlamak amacıyla, sigortacıya bilerek yanlış bilgi vermek veya önemli bir hususu gizlemek, poliçe düzenlenmeden önce yapılan dolandırıcılığa örnek olarak verilebilir. Poliçe düzenlendikten sonra yapılan dolandırıcılığa ise, kasıtlı olarak hasar meydana getirmek (örneğin kundaklama) gösterilebilir.

F. Tele Pazarlama Dolandırıcılığı (Telemarketing Fraud)

Günümüzde bazı ürünlere telefon kullanılarak sipariş verilebilmektedir. Bu tür alışverişlerde alıcı ve satıcı birbirini görmez. Bu tür alışverişler genelde güvene dayalı yapılırlar. Bu tarz alışverişte alıcı ürünün bedelini ya telefon faturasına gelen ekstra bir ücretle, ya kredi kartıyla ya da bir hesaba para yatırmak suretiyle öder. Satıcı ise, sipariş edilen malı alıcının adresine posta yoluyla gönderir. Satıcının malı göndermemesinde ya da farklı nitelikte bir mal göndermesi ile bu suç oluşur. Telemarketing fraud'un işletmeler üzerindeki doğrudan etkisinin çoğu, inandırıcı "telemarketer" bir şirketle kontakt kurduğunda ve bazen çekici dürtülerinde yardımıyla işletme ürünlerinden satın alacağına ikna ettiğinde meydana gelmektedir. Yapılan bir anlaşma gereği, önceden ödemesi yapılan bir ürünün, ya teslim edilmemesi veya düşük standartlarda bir kaliteye sahip olması halinde meydana gelmektedir. Bireysel tüketicilere karşı işlenen bu çeşit dolandırıcılığın, işletmeler için doğrudan mağduriyetten daha az olmayabilecek dolaylı sonuçları olabilir. Mağdurların sık sık mağduriyetlerinde katkıları bulunduğu ve kendilerini sorumlu hissettikleri için telemarketing dolandırıcılığının büyüklüğünü ölçmek çoğunlukla zordur. Kendilerini akılsız da hissedebilir ve böylece bu gerçeği kamuoyuna açıklamakta isteksiz olabilirler (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.43).

Bu suç türü, müşteri evinden mal siparişi verdiği ve eve hiçbir şekilde mal gelmeyip sadece para çarpıldığında meydana gelmektedir. Buna "sıcak oda operasyonu" adı da verilmektedir. Bazı ülkelerde telemarketlerden lisans istenmektedir. Bu talep bu operasyonları engellemekte, ancak kolluk güçleri aracılığı ile telemarketlerin izlenerek bulunmasını daha kolaylaştırmaktadır (Manning; 2000, s.3). NFIC (Amerikan Ulusal Dolandırıcılık Bilgi Merkezi)'nin verdiği bilgilere göre, sadece 2000 yılında tele-pazarlama dolandırıcılığı yöntemiyle 5 milyar \$'dan fazla kayıp yaşanmıştır (Albrecht , W. Steven, 2003, s.11). Aynı kurumun kayıtlarına göre 2004 yılında 2814 telemarketing dolandırıcılığı şikayeti ve toplam 2.561.835 \$ lık bir kayıp sözkonusuyken, 2005 yılında 4587 şikayet karşılığında toplam 4.921.932 \$ lık bir kayıp ortaya çıkmıştır (National Fraud Information Center "Telemarketing Scams JanuaryDecember2005").

G. Sahte Kimlikle Gerçekleştirilen Dolandırıcılık (Identity Theft)

Kimlik hırsızlığı, kanunsuz amaçlarla bir başkasına ait kişisel bilgilerin illegal olarak kullanımı veya transferi şeklinde tanımlanmaktadır (Allison ve diğerleri.; 2005 s.23). Bu suçta dolandırıcılar, bir kişinin, adı soyadı, doğum tarihi vatandaşlık numarası, ikametgah adresi gibi kimlik bilgilerine ulaşarak, bu kişiler adına kredi kartı, banka hesabı gibi hesaplar açtırarak onların üzerinden dolandırıcılık yapmaktadırlar. Ülkemizde bilinen en genel örnek sahte kimliktir. Ayrıca özellikle araçlara ait olan ruhsatlarda sahtecilik yaparak kişilerin dolandırılmasıdır. Bu suç, kişinin kimlik bilgileri kullanılarak birçok şekilde işlenebilir. Örneğin, kişinin kredi kartının kullanılması, banka hesaplarının kullanılması, telefonunun kullanılması gibi. Bu suçlar TCK 350 ve 351. maddelerde düzenlenmiştir.

ABD’de bu çeşit kimlik hırsızlıkları ile ilgili olarak bilgi toplayan Federal Trade Commision-Federal Ticaret Komisyonu’nun (FTC) 2003 yılı kayıtlarına göre (Allison ve diğerleri.; 2005, s.21) 2001 yılı içerisinde 31.117 kimlik hırsızlığı rapor edilirken, 2002 yılında bu rakam 161.819’a yükselmiş, yaklaşık %177’lik bir artış sözkonusu olmuştur. Diğer dolandırıcılık suçlarında ise bu oran, %24 olarak gerçekleşmiştir. Şöyleki, 2000 yılında diğer dolandırıcılıklarla ilgili 107.890 olay rapor edilirken, 2001 yılında bu sayı 133.891 2002’de ise 218.384 e çıkmıştır. Kimlik hırsızlığı nedeniyle ABD’de yalnızca 2003 yılı içerisinde toplam 3 milyar dolarlık bir zarar sözkonusudur.(Punch; 2004, s.26).

Birkaç nedenden ötürü identity theft oranının çok düşük olduğuna inanılmaktadır. Birincisi, suçun karmaşıklığı nedeniyle bir yakalama kararı alınması için gerekli ögelerin elde edilmesi diğer hırsızlık suçlarının çoğundan daha zor ve daha az tatmin edici hale getirmektedir. İkincisi, özellikle suç internet üzerinden işlenmişse, yargılama ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Suçlar, suçlular ve mağdurlar tamamen farklı şehirlerde, eyaletlerde veya ülkelerde olabilmektedirler. Bu durum bir identity theft suçunun güvenlik güçlerine rapor edilmesini güçleştirmektedir. Üçüncü ve son olarak, daha sansasyonel suçlarla kafası meşgul olan adalet sisteminin şiddet kullanılmayan suçlara yetersiz bir ilgi gösterdikleri hususudur. Polis güçleri sınırlı kaynaklarını, başarılı bir şekilde soruşturulsa bile oldukça sık şekilde hafif cezalar sözkonusu olan karmaşık identity theft olaylarından daha ziyade, şiddet ve uyuşturucu

suçlarını soruşturmakta kullanmak eğilimindedir. Amerika’da kimlik hırsızlıkları, kredi kartı dolandırıcılığı, çek suçları ve internet dolandırıcılıklarını soruşturmakla görevli USGAO (U.S General Accounting Office)’da 20 kişilik bir birim bulunmaktadır ve bir dedektif aylık ortalama 40 dava ile ilgilenmek durumundadır. Bu yüksek dava yükü görevlilerin etkili kavrama ve inceleme için ihtiyaç duydukları uygun tarzda bir soruşturma gerçekleştirebilmelerini engellemektedir. Bütün bu faktörler soruşturma sürecini engelleyebilmekte ve şüphelilerin yakalanma maliyetlerini artırabilmektedir (Allison ve diğerleri.; 2005, s.21-22).

ABD’de 2000-2002 yılları arasında gerçekleştirilen bir araştırmada kimlik hırsızlığı suçlarının faillerinin %63’ü bayan, sadece %37’si erkektir. Bu durumun aksine mağdurların %54’ü erkek ve yalnızca %46’sı kadındır. Mağdurların yaş ortalaması, bu suçu işleyenlerin yaş ortalamalarından daha büyüktür. Bu araştırma pek çok mağdurun failleri daha önceden tanımadığını göstermiştir. Mağdur ve suçluların %59 u daha önceden birbirlerini tanımazken yalnızca %41’inin daha önceden bir ilişkileri olduğu görülmektedir. Bu suçu işleyenlerin %53’ü işsizken, %41’i bir iş sahibi, %3’ü bir işten emekli olmuş ve %3’ü sakattır. Bu durum, daha önceki çalışmaların da gösterdiği gibi, suçun ana motivasyon faktörünün ekonomik çıkar sağlama olduğu tezini desteklemektedir. Bu suçu işleyenlerin %64’ü bu suçu tek başına işlemiş, %33 iki kişi olarak, %3’ü ise 3 kişi olarak işlemişlerdir (Allison ve diğerleri; 2005, s.25).

Araştırmalar göstermektedir ki, sıradan birisi dolandırıcılık yapabilmektedir. Dolandırıcılık failleri, demografik ya da psikolojik özellikleri açısından diğer insanlar tarafından genellikle ayırt edilememektedirler. Dolandırıcılık faillerinin profili çoğu zaman, dürüst insanların profiline benzemektedir (Albrecht; 2003, s.19). Bir başka araştırmada ise, dolandırıcılık failleri mala kastederek hapsedilen kişiler ve basit suçlar işleyen üniversite öğrencileri ile karşılaştırılmıştır. Bu üç grubun kişisel geçmişleri ve psikolojik profilleri karşılaştırıldığında neticeler, dolandırıcılık suçu işleyip hapsedilenlerle diğer hapsedilenlerin birbirinden çok farklı karakteristiklere sahip olduğunu göstermiştir. Diğer suçlularla karşılaştırıldığında onların yakalanmaları, başkaları tarafından ihbar edilmeleri, suçlu bulunmaları ve hapse gönderilme ihtimalleri ile uzun süre hapsedilme oranlarının daha az olduğu görülmüştür. Buna ek olarak dolandırıcılık faillerinin yaşının da nispeten daha büyük olduğu tespit edilmiştir. Yine mala karşı suç işleyenlerin % 2’sinin kadın iken, dolandırıcılık faillerinin % 30’unun

kadın olduğu belirlenmiştir. Dolandırıcılık faillerinin daha eğitimli, daha dindar, suçlu kaydı olması ihtimali daha az, alkol kullanma ihtimali daha düşük ve uyuşturucu kullanmış olmaları ihtimali ise hemen hemen yok gibi olduğu gözlemlenmiştir. Onların akıl sağlığının daha iyi durumda olduğu diğer suçlulara göre iyimserlikten, kendilerine güvenmekten, kendi kendine yetmekten, başarıdan, motivasyondan ve aile uyumundan hoşlandıkları, yine diğer suçlulara göre daha iyi sosyal uyum, kendini kontrol edebilme, şefkat ve empati sergileyebildikleri neticesine varılmıştır. Ancak dolandırıcılık failleri üniversite öğrencileriyle karşılaştırıldığında, çok az farklılık görülmüştür.

Her ne kadar dolandırıcılık failleri üniversite öğrencilerine göre daha çok psikolojik ağrı çekmekte iseler de, daha az dürüst, daha bağımsız, cinsel açıdan daha olgun, sosyal becerileri ve empatileri daha gelişmiştir. Ancak yine de dolandırıcılık failleri, mala kastedenlerden daha çok üniversite öğrencilerine benziyorlardı (Albrecht; 2003, s.19-20). Bir şirketin yaptığı araştırmaya göre dolandırıcılık faillerin en büyük grubu 36-45 yaş arası kişilerdir. Bu yaş grubu kendilerine güven duymalarına yetecek pozisyonlara çıkmış yöneticileri içermektedir. Buna ek olarak, bu grup en yüksek maddi baskılara maruz olan gruptur (Albrecht; 2003, s.8).

H. Hileli İflas Dolandırıcılığı (Bankruptcy Fraud)

İflas eylemi esasen hem borçluyu hem de alacaklıyı korumak için dizayn edilmiştir. Bu eylem alacaklıların paralarını alabilmelerini ve borçluyu mal varlığını kayyuma açıklama ve teslim etmeye zorlamayı gerektirmektedir. İflas borçluların taze bir başlangıç arayışı neticesinde istekli olabileceği gibi, alacaklıların borçlunun iflas eylemi ile değerlerin gizlenmesi ya da bir alacaklının kayırılması gibi bir hisse kapılması durumunda isteksiz de sözkonusu olabilmektedir. Borçlar geri ödenene, iflas dilekçesinin verilmesi fikrinden cayılmasına ya da bir geri ödeme planı kabul edilene kadar borç toplama işlemi askıya alınacaktır (Kerwin; 1995, s.84).

İflas, bir iş kuruluşunun borçlarını ödeyemeyecek duruma yani müflis duruma düştüğünü açıklamasıdır. Bu ticarete olağan bir durumdur. Ancak iflasın hileli bir şekilde gerçekleştirmesi durumunda, bu suç ortaya çıkmaktadır. Bu suç, mal varlığını ve servetini gizlemek suretiyle ya da diğer bir deyimle malvarlıklarını akrabaları ya da dost veya hileli ilişkiler içerisinde olduğu kişiler üzerine yaparak işlenebilmektedir. Finansal

felaket stresi altında birçok kişi dolandırıcılık suçu işleyebilmektedir. Pek çok kişi ise bilinçli bir şekilde iflas aracılığıyla yatırımcıları dolandırmak niyetiyle işe başlamaktadır. Diğerleri ise bir iflasın yarattığı ağır finansal ve duygusal baskılarla karşılaştıktan sonra isteksiz bir şekilde dolandırıcılığa başvurabilmektedir (Kerwin; 1995, s.90).

Burada hileli bir iflas söz konusu olmaktadır. Bu suç çeşidi ticarete doğrudan alacaklıyı etkileyen bir suç çeşididir. Alacaklı, alacağını sözleşmede belirtildiği şekliyle alma beklentisi içerisinde. Borçlu, malların yönünü başka bir yöne çevirmekte ve ödemeyi yapmamaktadır. Alacaklı sadece malını kaybetmekle kalmaz, aynı zamanda brüt karını da kaybetmektedir. Küçük işletmeler için bu mahvedici bir gelişme olabilmektedir. Genellikle kaybı karşılama güçleri yoktur. Daha büyük işletmeler için ise kaybı karşılamak ve iyileşmek fiyatları yükselterek haftalar, aylar, hatta yıllar alabilmektedir (Manning; 2000, s.2). Amerika Birleşik Devletleri kanunlarına göre iflas suçları aşağıdaki hususları kapsamaktadır (Kerwin; 1995, s.84);

- Borçlu tarafından mal varlığının gizlenmesi
- Verilen sözlerde ya da hesaplarda yanlış yapılması
- Mal bildirimlerinde yanlış yapılması
- Hak taleplerinde yanlış yapılması
- Hileli mal alındı makbuzu
- Haraç ve rüşvet
- Mal varlığının hileli transferi ya da gizlenmesi
- Belgelerin hileli bir şekilde yok edilmesi ya da değiştirilmesi
- Belgelerin hileli bir şekilde alıkonulması
- Kayyum ya da memur tarafından zimmete geçirme
- Sorumlu kimse ya da kayyum tarafından taşınmaz mal satımı
- Bir mahkeme görevlisinin kayıtları inceleme isteğinin reddedilmesi
- İlgili taraflar arasındaki ücret anlaşmaları

Bu durum günümüzde karşımıza sık sık banka hortumlaması şeklinde çıkmaktadır ve bu suç ülkemizde, Türk Ceza Kanunu 506 ve 507. maddelerde düzenlenmiştir. TCK 506. maddede, “Hileli müflisler hakkında iki seneden beş seneye kadar ağır hapis cezası verilir” hükmü vardır. TCK’nın 507. maddesinde ise “Taksiratlı müflisler bir aydan iki seneye kadar hapsolünür.” hükmü bulunmaktadır. Görüldüğü

gibi ceza yasamız taksiratl  iflası hafif bir ceza sayılabilecek ekonomik olmayan hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile cezalandırmıştır. Bu durumda hileli olarak iflas eden bir kişi malvarlığını saklayabilirse, kısa bir süre hapis yattıktan sonra hayatının geri kalan kısmını refah içerisinde geçirebilme şansını elde etmektedir.

I. Kamu Fonları Aleyhine Dolandırıcılık (Government Fraud)

Günümüzde ister genel idareler isterse yerel idareler olsun tüm kamu idareleri geçmişte olduğundan daha büyük sayılarda kamuya hizmet sunmaktadırlar ve bu nedenle daha fazla dolandırıcılık kaybına maruz kalmaktadırlar. Devletin sermayesini zarara uğratabilecek aldatma, hile ve dolandırıcılık içeren kasıtlı davranışların bütünü bu dolandırıcılık türüne dahil edilmektedir. Devlet dolandırıldığı ya da zarara uğratıldığı zaman bunun cezasını vergi mükellefleri ve vatandaşlar çekmektedir. Bu nedenle bu kayıpların kamuya mal olması politik açıdan pek çok kişi ve kurum açısından da hiç iyi bir durum değildir (Ziegenfuss; 2001, s. 312). Bu suçlara örnek olarak kamu ihalelerine rüşvet karıştırarak yolsuzluk yapmak, tamamlanmamış bir projeyi tamamlanmış gibi göstererek menfaat sağlamak ya da bilinen halk deyimiyile malzemeden çalmak verilebilir. Bu suçun çok farklı türleri, işleniş şekilleri ve yöntemleri vardır. Bunlardan sonraki maddelerde bahsedilecektir.

III. Kredi Kartı Dolandırıcılığı (Credit Card Fraud)

Günümüzde toplam 44-45 milyar dolar civarında geniş bir pazara sahip olduğu belirtilen kredi kartlarının, dünyanın her yerinde kullanabilme, nakit para taşımdan hem daha kolay hem de daha güvenli olması, alışverişlerde sağladığı kolaylık, gerektiğinde ATM (Automated Teller Machine) adı verilen özel makinelerden nakit para çekebilme gibi özellikleri nedeniyle kullanım alanı günden güne genişlemektedir. Ülkemizde 2005 yılı itibarı ile yaklaşık 26 milyon adet kredi kartı kullanıldığı bilinmektedir (Esen; 2005, s.23-34). Kredi kartı dolandırıcılığı kamuyu ve ticareti baltalayan milyarlarca dolarlık bir iştir. Çoğu kredi kartı dolandırıcılığı organize suçlar tarafından kontrol edilmektedir. Kredi kartı dolandırıcılıklarında plan, klasik bir modeldir. Bu dolandırıcılık suunda kredi kartları dolandırıcılar tarafından genellikle ya

çalınmakta, ya muhafaza edilmekte ya da başka yerlere gönderilmektedir. Genellikle, sahibinin eline geçmeden önce kredi kartları çalınmaktadır. Bugüne kadar gerçekleştirilen çalışmalarda kredi kartlarının dolandırıcılar tarafından genellikle aşağıda belirtilen şekillerde elde edildikleri tespit edilmiştir:

- Kredi kartları dağıtım sürecinde çalınmaktadır.
- Kredi kartları baskı sürecinde veya çoğaltılma sürecinde çalınmaktadır.
- Kredi kartları yerine ulaştırılmadığında veya red edildiğinde, ihraç edene iade edildiğinde çalınmaktadır.
- Kredi kartları bazen sokaklarda tıpkı nakit veya çekler gibi çalınmaktadır.
- Ticari işletme personeli kasıtlı olarak kredi kartlarını müşterilerine iade etmeyi unuturlar.
- Kredi kartları taklit edilmiştir.
- Kredi kartı numaraları mevcut bir müşteriden taklit edilmiş ve alışverişte kullanılmıştır.

Kredi kartını ihraç edeni yada bir kişiyi veya para, mal, hizmet gibi herhangi bir değeri sağlayan bir organizasyonu dolandırmaya niyetlenen kişi, parayı, malı, hizmetleri veya herhangi bir değeri elde etmek amacıyla kart sahibinin muvafakatı olmaksızın kredi kartını kullanarak kredi kartı dolandırıcılığı suçunu işlemektedir. Kredi kartı dolandırıcılığı suçu müşterilere karşı işlenebildiği gibi, aynı zamanda şirketlere karşı da işlenebilmektedir. ABD’de yürürlükte bulunan federal yasa, kredi kartının hileli kullanımı yasaklamakta ve konuyla ilgili olarak aşağıdaki hususlara yer verilmektedir (Manning; 2000, s.16-17):

- Kredi kartının toplam 1000 \$ veya üzerindeki herhangi bir değeri veya hizmetleri, malları, parayı elde etmek için herhangi bir kişi tarafından taklit edilmiş, muvazaalı, tahrif edilmiş, sahte, kayıp, çalıntı veya hile ile elde edilmiş kredi kartlarının bilinçli olarak veya anlaşmalı kullanımı yasaklanmıştır.
- Devletlerarası nakliye veya nakliyata teşebbüs veya dış ticarete taklit edilmiş, muvazaalı, tahrif edilmiş, sahte, kayıp, çalıntı veya hile ile elde edilmiş kredi kartının bilerek kullanımı da aynı değerlendirilmektedir.
- Kasıtlı olarak alan, saklayan, kullanan veya parayı, malı, hizmetleri veya herhangi bir değeri kredi kartını kullanarak aktaran herhangi bir kişi cezalandırılmaktadır.

- Parayı, varlığı, hizmetleri veya herhangi bir değeri hileli kredi kartını kasıtlı kullanarak edinen herhangi bir kişi cezalandırılmaktadır

Kredi kartları, Visa ve Master Card gibi uluslar arası kredi kartı kuruluşlarının bankalar ile anlaşmalı olarak verdikleri, kart sahiplerinin gelir durumlarına göre belirli bir limite kadar kullanma imkanı bulunan, genellikle sadece elektronik işlemlere izin verilen, POS ve Imprinter cihazları vasıtası ile alışveriş yapılan, alışverişlerde ve nakit para çekiminde taksitlendirme ve belli bir süre sonra ödeme imkanı tanıyan kartlardır (EGM- Temel Eğitim Kursu Ders Notları; 2000, s.53).

POS, kartın manyetik şeridindeki bilgileri, işyerine ve işleme ait bilgileri banka bilgisayarına aktaran ve detayları bir belge üzerine döken özel bir bilgisayar terminalidir. Imprinter ise, kart üzerindeki kabartma bilgilerin ve işyeri bilgi plaketi üzerindeki bilgilerin satış veya alacak belgesi üzerine geçmesini sağlayan özel bir baskı aletidir. Bu aletlerle yapılan alışverişlerde işyeri sahibi, kart sahibini, kartının üstündeki imza ile belgeye attığı imzaları karşılaştırarak veya kart sahibine kartın şifresini cihaza girmesini isteyerek muhtemel bir dolandırıcılığı önlemeye çalışmaktadır (EGM- 2005 Raporu; 2006, s.74). Ancak ülkemizde imza çoğu zaman kontrol edilmemekte, üye işyerlerinde özellikle kimlik istenmekte ve imzaya hiçbir zaman bakılmamaktadır (Güler; 2005, s.10-17).

Kredi kartı ilk defa 1894 yılında ABD’de kullanılmaya başlanmıştır. ABD ve tüm Dünya’da yaygın olarak dört büyük kredi kartı kullanılmaktadır. Bunlar 1950 yılında kurulan “Diner Club”, 1958 yılında üretilen “American Express Company” yine aynı yıl çıkarılan “Banka-Americard” ve 1966 yılında kullanılmaya başlanılan “Master Card”dır. Ülkemizde ilk olarak 1968 yılında “Diners Club” kullanılmaya başlanmış, diğer kredi kartları onu takip etmişlerdir. Başlangıçta bankalar seçici davranarak ve belli bir ücret karşılığında bu kredi kartlarını verirken, günümüzde kredi kartı kullanımını arttırmak için her türlü promosyon yöntemi kullanılmaktadır.

Böylelikle kredi kartı kullanımını günden güne artmaktadır. Ülkemizde 2000 yılında 13.408.477, 2001 yılında 13.996.806, 2002 yılında 15.705.370, 2003 yılında 19.863.167 ve 2004 yılında 26.681.128 adet kredi kartı bulunmaktadır (Ekinci, 2006, s.6-7). Banka ve kredi kartlarının bu kadar yoğun şekilde kullanım alanı bulması, hayatı kolaylaştırdığı gibi yeni sıkıntılara da yol açmaktadır. Son yıllarda artış gösteren kapkaç, gasp suçları ve hırsızlık suçlarının mağdurları cüzdanlarını kaybettiklerinde,

banka ve kredi kartlarını da kaybetmekte ve sadece paralarını kaybetmekle kalmamakta, kendileri ile ilgisi olmayan bir sürü borca girme riskiyle de karşılaşabilmektedirler (Ergün; 2005, s.55-60). Araştırmalar, bilgisayar sistemleri kullanılarak gerçekleştirilen dolandırıcılık suçlarının gelecekte beyaz yaka suçları içerisinde en fazla para giden alan olacağını öngörmektedir (Thornhill; 1995, s.200-201).

2001 yılı içerisinde ABD’de meydana gelen kredi kartı dolandırıcılıklarının bu ülke ekonomisine 650 milyon \$ kayba mal olduğu tahmin edilmektedir. 2004 yılı sonu itibariyle kredi kartı dolandırıcılığına ilişkin olarak kayıtlı 17 milyon \$ civarında bir zarardan söz edilmektedir (Silverstone and Sheetz; 2004, s.95). 2006 yılının ilk altı ayı içerisinde İngiltere’de 209.3 milyon pound civarında bir kredi kartı dolandırıcılığı kaybı sözkonusudur. (Leyden, John; 2007, s.1) Durum Türkiye açısından da farksızdır. Nitekim Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı 2005 Raporu’na göre; 2003 yılında 80 Kredi Kartı Dolandırıcılığı olayında 268 şüpheli, 2004 yılında 146 olayda 422 şüpheli ve 2005 yılında 195 olayda 543 şüpheli hakkında resmi işlem yapılmıştır (EGM-2005 Raporu; 2006, s.74).

Yeni teknolojik ilerlemeler kişisel bilgilerin elde edilebilme imkanlarını arttırmıştır. Online hesaplar, online bankacılık, fatura ödeme ve online alışveriş gibi yenilikler internet üzerinden kişisel bilgilerin elde edilebilmesi miktarını arttırmıştır. Bu teknolojik değişim rutin faaliyetler teorisi ile gözönüne serilebilir. Bu teori “suçlu, mağdur ve etkili korunmanın bulunmaması gibi etmenlerin birleştiği durumlarda muhtemelen suç meydana gelecektir” şeklinde açıklanabilir. Güncel finansal sistemi, suçlular için yalnızca motive edici bir ortam yaratmakla kalmayıp, suçluların düşük riskli ve yüksek kazançlı bir suç işleyebilmeleri için de araçlar sağlamaktadır (Allison ve diğerleri.; 2005, s.26).

Kredi Kartı Dolandırıcılığı ise, kart sahibinin izni olmadan para, mal veya hizmet sağlamak için kredi kartının kanunsuz bir şekilde kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Allison ve diğerleri.; 2005, s.23). İnternetin hızlı gelişiminin etkisiyle yeni dolandırıcılık türlerinin de mümkün olduğu keşfedilmiştir. Dünya çapında suçlara aracılık eden binlerce internet sitesi mevcuttur. Hackerlar ve hack siteleri, mali ve telekomünikasyon sistemlerine zarar verebilecek birçok aracı bünyesinde barındırmaktadır. Bir suçlunun tek yapması gereken bir telefon hattına ve bir bilgisayara sahip olmaktır. Bu ise gayet basit ve kolaydır. Suçlular suç girişimlerini iletirmek

amacıyla düzenli bir şekilde kamu bilgi kaynaklarına ulaşmaktadırlar. Tüm bu bilgiler internette ve diğer kaynaklarda hazır bulunmaktadır. Bir ülkedeki dolandırıcılar tarafından sahte kredi kartları kullanılarak başka bir ülkeden mal ve hizmet satın alınabilmektedir. Mal ve hizmetlerin satın alınmasıyla gerçekleştirilen bu yöntem, para aklamanın da oldukça basit bir metodudur. İkinci ilgi alanı ise, kredi kartı kopyalamadır. Bu, kredi kartının arka yüzündeki bilgilerin kopyalanmasıyla yapılan hırsızlık olarak tanımlanır. Kopyalama işlemi bir restoranda, benzin istasyonunda veya bir perakende satış mağazasında gerçekleşebilmektedir.

Kredi kartının arkasındaki siyah şerit ve manyetik şeritten alınan bilgi, çalınan veya kaybolmuş bir karta, sahte bir kredi kartına veya plastik sahte bir karta yerleştirilmektedir. Bunu yaptıktan sonra artık sahte işlemler dünyanın her yerinde sürüp gidebilmektedir. İnternete ulaşımın da kolaylaşmış olmasıyla birlikte suç anonim hale gelmektedir. Bu işteki kronolojik akış suçluyu daha da güvenli bir konuma getirmektedir. Bunun tipik bir örneği ilk dolandırıcılık işlemlerinin bilginin kredi kartından alınması veya kopyalanmasından itibaren 24-48 saatlik süre içinde gerçekleşmesidir. Son işlem ise genellikle bu ilk hırsızlıktan 10-14 gün sonra gerçekleşmektedir. Kredi kartının gerçek sahibi olan müşterilerse kredi kartı ekstreleri gelene kadar, yani bazen bir aya varan süreç içinde ne olup bittiğinden haberdar olmamış olabilirler. Bu yüzden suçlulara meçhule karışmaları için hayli geniş zaman kalmaktadır (Smith; 2000, s.71-72).

Kredi kartı numaraları dükkanlardaki kasiyerler tarafından da çalınabilmesine rağmen, kredi kartlarının çoğu, daha sahibine ulaşmadan önce çalınmaktadır. Bazı durumlarda kredi kartlarının sahteleri yapılmakta ve bazı durumlarda ise uygun numaralar kullanılmaktadır. Çalıntı kredi kartları genellikle yasal olmayan yollardan çalıntı mal almak amacıyla kullanılmaktadır. Satıcı malını peşin olarak satmaktadır. Kart sahibi genellikle kaybını anlamadan önce satın alma işlemi gerçekleştirilmektedir. Hatta kartının çalındığını fark ettiği zaman bile, genellikle kaybı devam edebilmektedir.

Kredi kartı şirketleri kredi kartı dolandırıcılığı nedeniyle milyonlarca dolar kayıplarının bulunduğunu bildirmektedirler. Bazı ülkelerdeki kredi kartı faiz oranlarının %14-18 arasında olmasının öncelikli nedenlerinden birisini de bu kayıplar oluşturmaktadır (Manning; 2000, s.3). Günümüzde bilgisayar sistemleri kullanılarak işlenen ve kredi kartı dolandırıcılıklarının da aralarında yer aldığı bilişim suçları;

“Bilgileri otomatik işleme tabi tutan veya verilerin nakline yarayan bir sistemde gayri kanuni, gayri ahlaki veya yetki dışı gerçekleştirilen davranışların tümü” şeklinde tanımlanmaktadır (EGM- Bilişim (İleri teknoloji) Suçları; 2006, s.288).

IV. Kredi Kartı Dolandırıcılığı Yöntemleri

Kredi kartı dolandırıcılığı suçu işlenirken dolandırıcılar tarafından pek çok farklı yöntem kullanılmaktadır. Ancak kredi kartı bilgileri kullanılarak telefon ve internet aracılığıyla gerçekleştirilen dolandırıcılıklar, sahte kredi kartları ile kayıp yada çalıntı kartlarla gerçekleştirilen dolandırıcılıklar toplam kredi kartı dolandırıcılıklarının % 80’inden fazlasını oluşturmaktadır (Punch; 2004, s.28). Kredi kartı dolandırıcılığı suçunun çalışanlar tarafından içeriden gerçekleştirilmesi sık karşılaşılan bir durum değildir ve bu suç genellikle işletme dışındakiler tarafından işlenmektedir. Kredi kartı dolandırıcıları çoğu zaman kredi kartı veren işletmeleri arayıp masum sorular sorarak yada kendilerini bir kart satıcısı yada işletmecisi olarak tanıtarak bir kısım bilgilere ulaşmakta ardından bulmacanın eksik kısımlarını tamamlayarak sahte kartlar yapabilmektedirler.

Pek çok olayda bir cüzdan çalınmakta ve kartlar çoğunlukla telefon yada internet aracılığıyla en üst limitlerine ulaşıncaya kadar çok farklı alışveriş mağazası yada sitesinden bir şeyler satın almada kullanılmaktadır. Bir aile üyesi ya da bir arkadaş kart sahibinin bilgisi ve izni olmadan kartı kullanabilmektedir. Bir mağaza yada posta sipariş çalışanı tarafından müşterinin kredi kartı numarası kullanılabilir. Kredi kartı numarası telefon aracılığıyla bir tele pazarlama çalışanına verilebilmekte, herhangi bir ürün alınamadığı gibi bu bilgiler daha sonra yetkisiz bir şekilde başka satın almalarda kullanılabilir. Kredi kartı dolandırıcılığı alanında en hızlı büyüyen alan kredi kartı müşterinin eline geçmeden henüz postada iken dolandırıcılar tarafından çalınmasıdır. Bu tür dolandırıcılık olaylarına zaman zaman posta çalışanları da karışabilmektedir. Bu kartlar kullanılabilir gibi dolandırıcılara da satılabilmektedir (Stetenfeld; 1993, s.32-33).

Bugüne kadar kredi kartı dolandırıcılığına ilişkin olarak kullanılan en yaygın yöntemlerden bazıları aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

A. Manyetik kopyalama cihazları vasıtasıyla alışveriş veya ATM makinelerinin kullanımı sırasında kart bilgilerinin elde edilmesi yöntemi

Suçlular bu suç tipinde iki farklı teknik kullanmaktadırlar. Birinci teknikte, doğrudan alışveriş esnasında kart bilgilerinin kopyalanması, ikinci teknikte ise bankaların ATM cihazlarının kart giriş yerlerine yerleştirilen minik cihazlar aracılığı ile kart bilgilerinin kopyalanmasıdır. Alışveriş esnasında kart bilgilerinin kopyalanması tekniğinde, kart sahipleri herhangi bir yerde alışveriş yaptıktan sonra, kredi kartları POS cihazlarından geçirilmeden önce veya sonra manyetik kart okuyucu cihazlardan geçirilmekte ve kartın manyetik şeridinde bulunan bilgiler, bu cihazların hafızasına kaydedilmektedir. Daha sonra elde edilen bu bilgiler sahte kart basımında kullanılmaktadır (EGM-Bilişim (İleri teknoloji) Suçları; 2006, s.297).

B. Sahte e-mailler aracılığıyla kart bilgilerinin elde edilmesi yöntemi

Bu yöntemde, internet üzerinden gönderilen sahte e-mailler aracılığı ile kredi kartı ve internet bankacılığı kullanıcılarının kart bilgileri elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu yöneme İngilizce’de “phishing” Türkçe’de “oltalama” adı verilmektedir. Son yıllarda oldukça hızlı bir şekilde artan “phishing” yöntemi ile web sitelerinin kopyaları hazırlanıp elektronik posta mesajları gönderilerek, içerisinde müşterilerin hesap numaralarının da bulunduğu pek çok gizli bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu yöntemle kredi kartı dolandırıcılıklarında önemli bir artış söz konusudur. Phishing ile kimlik hırsızlığı suçu arasında da yakın bir ilişki söz konusudur (Punch; 2004, s.22). Dolandırıcılar, sistemdeki güvenlik açıklarını tespit ederek bu veri tabanlarını ele geçirebilmekte ve kart kullanıcılarına elde ettikleri bu bilgilerin tamamını göndererek, kendi güvenlikleri için yaptıkları alışverişini teyit etmeleri ve bazı bilgileri tekrar girmeleri istenmektedir. Kart kullanıcıları, kendilerine gelen bu e-maildeki bilgilerin tamamının doğru olduğunu ve bu bilgilerinin sadece ilgili bankada bulunabileceğini düşünerek istenen bilgileri vermekte veya kendine gelen e-mail linklerini takip ederek talep edilen işlemleri yapmakta tereddüt etmemektedirler. Bu işlemlerin sonunda, kart kullanıcısı pin kodu dahil bütün istenilen bilgileri dolandırıcılara vermiş olmaktadır (EGM- Bilişim (İleri Teknoloji) Suçları, 2006, s.298-299).

C. Internet üzerindeki sohbet kanallarından kart bilgilerinin elde edilmesi yöntemi

Günümüzde internette sohbet imkanı sağlayan ve IRC (Internet Relay Chat) adı verilen sohbet siteleri, dolandırıcılar tarafından değişik ülkelerden yabancı kişilere ait kart bilgilerinin elde edilmesi amacıyla kullanılabilir. Dolandırıcılar bu kart bilgilerini karşılıklı olarak paylaşmaktadırlar. Dolandırıcılar bu yöntemde genellikle uluslararası boyutta faaliyet yürütmekte ve örneğin bir ülkede elde edilmiş kart bilgileri diğer ülkede bulunan suç ortaklarına gönderilerek kullanılmakta ve elde edilen para çoğu zaman yarı yarıya paylaşılmaktadır (EGM-Bilişim (İleri teknoloji) Suçları; 2006, s.299). Bu yeni tip kredi kartı dolandırıcılığı yöntemlerinde hızlı bir artış söz konusudur. ABD’de 1999 yılında bu yeni tip dolandırıcılık yöntemiyle ortaya çıkan dolandırıcılık maliyeti toplam 21 milyon dolarken bu rakam 2003’de 109 milyona fırlamıştır. Bu yeni tip kredi kartı dolandırıcılığı yönteminde internet üzerindeki sohbet odaları dolandırıcılar tarafından bilgi alışverişi amacıyla kullanılmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek amacıyla herhangi bir kısıtlama da söz konusu değildir. Günümüzde isteyen herkes tarafından pek çok kredi kartı bilgisi internet aracılığıyla satın alınabilmektedir (Punch; 2004, s.24).

D. Truva Atı veya Trojan diye adlandırılan casus yazılımlar aracılığıyla kart bilgilerinin elde edilmesi yöntemi

Dolandırıcılar ayrıca Spam yada Trojan adı verilen bilgisayar virüsleri kullanarak da bir çok insanın kimlik bilgilerinin yanı sıra kredi kartı bilgilerini elde edebilmektedirler. Daha sonra bu bilgiler internet aracılığıyla alışveriş yapmakta kullanılabilir (Punch; 2004, s.22). Kredi kartı dolandırıcıları kütüphane, internet kafe gibi yerlerde bulunan bilgisayarların içerisine önceden çeşitli yazılımlar yüklemekte ve bu yazılımlar aracılığıyla bankacılık işlemlerini internet bankacılığını kullanarak bu bilgisayarlardan gerçekleştiren mağdurların şifrelerini ele geçirmektedirler. Mağdur kişiler bu yazılımları kolayca farkedemeyecekleri için bu bilgisayarlar aracılığıyla internet bankacılığı işlemleri için ilgili web sitesine girmekte ve tüm şahsi bilgilerini vermektedirler. Bu bilgiler, İngilizce “key logger” Türkçe “klavye takip programları” veya “screen shot” denilen “ekran fotoğraflama” yazılımları

aracılığıyla truva atı yazılımı içine kaydedilmekte ve yazılımı yükleyen kişinin eline geçmektedir (EGM-Bilişim (İleri teknoloji) Suçları; 2006, s.299).

E. Kayıp / alıntı kart kullanımı yöntemi

Kredi kartları zaman içerisinde sahipleri tarafından kaybedilebilmekte veya alınabilmekte ve böylelikle kötü niyetli kişilerin eline geçebilmektedir. İş yerlerinin kredi kartını kabul ederken kimlik, imza ve “bul” kontrolü gibi bazı güvenlik kontrollerini yapmaması halinde genel olarak herhangi bir sorumlulukları bulunmamaktadır. Ancak zarara uğrayan kart sahibinin müşteki durumuna düşmesi halinde durum değerlendirilmeye alınmaktadır (EGM-Temel Eğitim Kursu Ders Notları, 2000, s.57).

F. Ele geçmeyen kartlarla gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılıkları

İlgili banka tarafından basılan kredi kartları genellikle, kart sahibinin müracaatı ve talebi doğrultusunda posta, özel kargo şirketleri ve banka şubeleri aracılığı ile kart sahiplerine ulaştırılmaktadır. Söz konusu bu kredi kartları sahiplerine ulaşması esnasında postada alınabilmekte, kaybolmakta veya sahte kimlik belgeleri ile kart sahibinin adına bankadan alınabilmektedirler. Kartı ele geçiren dolandırıcılar kartın arkasını imzalamak suretiyle bu kartları değerik işyerlerinde kullanılabilmekte, hatta şifreyi de ele geçirmişse ATM'lerden nakit avans bile çekebilmektedirler (EGM-Temel Eğitim Kursu Ders Notları, 2000, s.57).

G. Sahte başvurularla kredi kartı elde ederek gerçekleştirilen dolandırıcılıklar

Dolandırıcılar bu yöntemde, sahte beyan ve belgeler kullanarak ve kredi kartı talep formu üyelik sözleşmesini gerçeğe aykırı bir şekilde düzenlemek suretiyle bankalardan kredi kartı çıkarmakta ve bu kredi kartları ile mal ve hizmet satın almaktadırlar. Bu dolandırıcılık uygulamasında dolandırıcılar, değerik yöntem ve tekniklerle mağdur ettikleri kişilere ait bilgileri kullanmak suretiyle düzenledikleri sahte kimlik kartlarını veya kurdukları paravan şirketler adına düzenledikleri sahte vergi

levhası, ücret bordrosu gibi sahte belgeleri ibraz ederek kredi kartı çıkartmaktadırlar. Dolandırıcılar zaman zaman kredi kartını elde ederken kendi gerçek kimlik bilgileri ile kredi kartı sözleşmelerini imzalayabilmekte, ancak başvuru formunda kart limitini garanti eden kefil yerine sahte imza atabilmekte, gerçek olmayan adresler kullanabilmekte, bir şirkette veya kamu kurumunda çalışmadığı halde çalışıyormuş gibi ücret bordrosu düzenleyebilmekte, bazen de bir şirket ile yapılan kredi sözleşmesine istinaden kredi kartı çıkarılmış ise ilgili bankaya ibraz edilmek üzere sahte bilanço ve bonolar düzenleyebilmektedirler (Esen; 2005, s.24).

Kredi kartlarının sahte olarak üretilmesinde pek çok yöntemle başvurulabilmektedir. Birinci olarak, kart hamillerine ait kredi kartı bilgilerinin bir şekilde elde edilerek fail adına basılmış plastik kartın manyetik şeridine sözkonusu bilgileri kodlamaya yarayan “encoder” adlı bir araçla geçirilerek yapılan sahte kartlar piyasada kullanılmaktadır. İncelenen dosyalarda, sahte oluşturulan kartların, uygulamada daha çok yurtdışında ve özellikle de Avrupa'da bulunan bankalar tarafından üretilen kredi kartlarına ait bilgilerin internet veya bilişim sistemleri aracılığıyla gayri resmi yoldan elde edilip kullanılması sonucu oluşturulan kartlar olduğu gözlemlenmektedir. Yine dosyalardaki soruşturma belgelerinden, kredi kartlarına ait bilgilerin genellikle internet üzerinden hacking, balık avlama, web link, wireless network hırsızlığı yöntemiyle veya bir bilişim sistemi kullanılarak ele geçirildiği anlaşılmaktadır.

Uygulamada görülen ikinci sahte kart oluşturulması eylemi ise; kredi kartının üretiminde görev alan kişilerin gerçek bilgilerle bastıkları kredi kartlarına ait bilgileri ele geçirip ikinci kez kullanarak ve aynı kartlardan yeniden üreterek hukuka aykırı yarar sağlamalarıdır. Bu halde aynı numara ve bilgiyi taşıyan birden fazla kart üretilmiş olmaktadır (Esen; 2005, s.26). Sahte başvuruda kullanılan kimlikler elde edilirken genellikle gerçekte var olmayan bilgilerle bilgisayarda yeni ve sahte bir kimlik belgesi düzenleme, gerçek kimlik belgesi üzerinde bulunan isim, soy isim, doğum tarihi, cinsiyet ve fotoğraf üzerinde tahrifat yapma, kimliğin seri numarasının değiştirilerek Merkez Bankası kayıt sorgulamasını aşma ve gerçek kimlik belgesi üzerinde değişiklik yapmadan kimliği kart başvurusunda kullanma gibi yöntemler kullanılmaktadır. Başvuru formunda belirtilen telefon ve adresler genellikle hayali olmaktadır.

Dolandırıcılar tarafından değişik kanallardan verilen sahte iş ilanları aracılığıyla elde edilen iş başvurusunda bulunan kişilere ait kimlik ve ikametgâh belgeleri de sahte başvurularda kullanılabilir. Ayrıca gerçekte faaliyet gösteren bir firmanın vergi levhası üzerinde tahrifat yapılarak, işyeri daha uzun süredir çalışıyor ve daha fazla ciro yapıyor gibi gösterilmekte ve şirket adına yüksek gelir gösteren maaş bordroları düzenlenerek yüksek limitli kredi kartları alınmaya da çalışılmaktadır (EGM-Bilişim (İleri teknoloji) Suçları; 2006, s.300-301). Sahte kartla gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılığı ABD’de 1999’da 95.6 milyon dolar iken, %121’lik bir artışla 2003’de 211 milyon dolara fırlamıştır. Toplam kredi kartı dolandırıcılıkları da %57’lik bir artışla 1.5 milyar dolara ulaşmıştır (Punch; 2004, s.26).

H. Boş plastik (white plastic) yöntemi

Bu yöntemde dolandırıcılar tarafından elde edilen kredi kartı bilgileri boş plastik plakalar üzerine kabartma olarak basılmakta ve bu sahte kartlar kullanılarak işyerlerinde imprinter cihazı ile satış belgesi üzerine aktarılmakta ve bankadan para bilahare tahsil edilmektedir. Bu yöntemle işlenen dolandırıcılık genellikle işyerinin bilgisi dâhilinde olmaktadır ve genellikle işyeri zaten bu türden suçların işlenmesi amacıyla açılmıştır (EGM-Temel Eğitim Kursu Ders Notları; 2000, s.57).

I. Değiştirilmiş kart yöntemi

Dolandırıcılar bu yöntemde, kredi kartları üzerindeki kabartma numaralarını keserek değiştirmekte veya bu numaraları ütöleyerek yerine yeni bir numara basmaktadırlar. Bu türden değiştirilmiş kartlar imprinter cihazıyla işlem yapan işyerlerinde kullanılmaktadır. Bazı işyerleri bu kartları kullanmak amacıyla açılmış olabileceği gibi, pek çok işyeri de iyi niyetli olarak bu değiştirilmiş kartları farketmeden kabul edilebilmektedir (EGM-Temel Eğitim Kursu Ders Notları; 2000, s.57).

J. Sahte kartlar kullanılarak gerçekleştirilen dolandırıcılıklar

Kredi kartı dolandırıcılığında kullanılan yaygın yöntemlerden bir diğeri ise sahte kartlardır. Dolandırıcılar gerçeğine çok benzeyen sahte kredi kartları imal edebilmektedirler. Üretim biçimine göre çeşitli şekillerde imal edilebilen sahte kartlar bulunmaktadır. Sahte kredi kartının üzerindeki yazılı olan banka ismi gerçek bir bankaya veya mevcut olmayan bir bankaya ait olabileceği gibi, bir bankanın isminden esinlenerek de tanzim edilebilmektedir. Kredi kartı numarasıda aynı şekilde kartın üzerinde yazılı bulunan bankaya ait olabileceği gibi başka bir bankaya ait olabilmektedir. Kredi kartının arkasında bulunan manyetik şerit üzerinde kayıtlı bulunan veriler dolandırıcılar tarafından, "encoder" denilen bir manyetik şerit kodlayıcı alet yardımı ile elde edilebilmektedir. Imprinter cihazları kartların ön yüzünü, POS cihazları ise elektronik olarak kartın arka tarafındaki manyetik şeridi okuyabilmektedirler (EGM-Temel Eğitim Kursu Ders Notları; 2000, s.58).

K. Manyetik şerit sahteciliği yöntemi

Manyetik şerit sahteciliği yönteminde dolandırıcılar, gerçek kartın manyetik şeritlerini silmekte ve manyetik şerit kodlayıcı (encoder) cihaz aracılığı ile başka bir karta ait bilgileri bu kartın üzerine kodlamaktadırlar. Bazı kötünietli kişiler, kendi kartlarının manyetik şeridini değiştirdikleri gibi kayıp veya çalıntı kartların manyetik şeritlerini de başka kart hamillerine ait bilgilerle kodlayarak POS cihazlarında elektronik olarak yapılan işlemlerde de kullanabilmektedirler (EGM-Temel Eğitim Kursu Ders Notları; 2000, s.57).

L. Kart kopyalama (skimming) yöntemi

Günümüzde rekabet ortamının kızıştırdığı pek çok bankanın müşterilerine daha iyi hizmet verebilmek amacıyla gündüz veya gece herhangi bir saatte para çekebilmesini olanaklı kılan ATM cihazlarını hemen hemen her köşe başında görmek mümkündür. Bu durum yeni bir dolandırıcılık riski yaratmaktadır. Ödemeyi olanaklı kılan veya fonlara girişle ilgili her buluş, dolandırıcılar tarafından ortaya çıkarılacak ve

istismar edilecek hassasiyetlere sahiptir. Nitekim kısa bir süre içerisinde dolandırıcılar tarafından içerisinde hesabın ve kredi kartının arkasındaki manyetik şeritte tutulan kişisel bilgilerin kopyalanmasını olanaklı kılan bir teknoloji tasarımı ve böylelikle günümüzde kopyalama ve sahte kartların imali daha kolay bir hale geldi. Kart kopyalama pek çok şirketin büyük kayıplara uğramasına neden olan ve dolandırıcılık alanında gittikçe büyüyen bir işlem olarak görülmektedir (Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report; 2004, s.35-36). Skimming, geçerli bir yetkiyi tahsis etmek yada olanaklı kılmak amacıyla elektronik olarak işlenmiş verinin çoğaltılması demektir. Başka bir ifadeyle bir kartta şifrelenmiş verinin başka bir sahte karta kopyalanması demektir. Skimming, bir kart sahibinin kartını bir manyetik şerit okuyucu bir POS cihazından geçirirken meydana gelmektedir (Davis; 2005, s.60).

Bu dolandırıcılık yönteminde kısaca, kartların arka yüzünde bulunan manyetik şerit bilgilerinin encoder cihazı aracılığıyla kopya olarak alınması ve yine aynı cihaz aracılığıyla başka kartların manyetik şeritlerine elde edilen bu bilgilerin kopyalanması sözkonusudur (EGM-Temel Eğitim Kursu Ders Notları; 2000, s.57). Bu yöntemle dolandırıcılıkta, bilgisayar yardımı ile bir ATM veya kredi kartının manyetik şeridi üzerine kodlanmış bilgi okunmakta ve depolanmaktadır. Bir kere depolanan bilgiler bir manyetik şeritle başka bir boş kartın üzerine yeniden kodlanabilmektedir. Dolandırıcılar tarafından değişik uydurma bahanelerle aranan mağdurlardan kişisel bilgileri alınmaya çalışılmaktadır.

Amerika'da bu yöntemle kredi kartı dolandırıcılığı suçu işleyen dolandırıcıların amaçlarına ulaşmak amacıyla kullandıkları en yaygın tekniklerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Dolandırıcı, mağdurun adını doğum tarihini ve sosyal güvenlik numarasını kullanarak yeni bir kredi kartı hesabı açtırmaktadır. Dolandırıcı böylece kartın bütün limiti kadar harcama yapabilmekte ve bu faturalar ödenmek üzere doğrudan mağdurun ekstresine yansıtılmaktadır.
- Dolandırıcı, kartı veren kurumu kartın gerçek sahibi gibi davranarak aramakta ve kredi kartı hesabının posta adresini değiştirmektedir. Dolandırıcı hesabın üzerinden harcamalara devam etmekte ve faturalar yeni adrese gönderilmektedir. Böyle bir problemin varlığından mağdur hemen haberdar olamayabilir.

- Dolandırıcı, mağdurun adıyla telefon (cellular phone service) tesis edebilmektedir.
- Dolandırıcı, mağdurun adıyla bir banka hesabı açtırabilmekte ve bu hesap üzerinden çekler yazabilmektedir.
- Dolandırıcı, mağdurun internet servis sağlayıcısı gibi davranıp mağdurdan hesap bilgisinin güncellenmesine ihtiyaç duyulduğu veya kredi kartı kayıtlarının geçersiz olduğu yada süresinin dolduğu ve hesabın aktifliğini sürdürebilmesi için bu bilgilerin yeniden girilmesine ihtiyaç duyulduğunun belirtildiği bir istek e-posta edebilmektedir (Allison ve diğerleri. 2005, s.20).

Ayrıca, dolandırıcılar ATM cihazına kurdukları elektronik cihazlar aracılığıyla kart sahiplerinin kişisel tanımlama bilgilerini bir ATM cihazına girerken çalınabildiği gibi yada kart sahibi bir ödeme gerçekleştirmek üzere kartını bir işyeri çalışanına verdiğiğinde, kart bilgileri kötü niyetli çalışan tarafından bir el kopyalama cihazı aracılığıyla kopyalanabilmektedir. Dolandırıcılar, bu bilgilere kurumlar arası iletişim hatlarını yada uydu bağlantılarını takip ederek veya beraber çalıştıkları bilgisayar hackerları aracılığıyla da ulaşabilmektedirler (Davis; 2005, s.60).

M. Posta ve telefon aracılığı ile mal sipariş ederek gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılıkları

Chip ve PIN teknolojisinin uygulamaya konulmaya başlaması ile birlikte ne kart sahibinin nede kartın bulunmasına gerek olmadan kart bilgilerinin kullanılması suretiyle gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılığında bir patlama yaşanmıştır. Dolandırıcılar hedeflerine herhangi bir yerden daha kolay bir şekilde amaçlarına ulaşabilme imkanına kavuşmuşlardır. İngiltere`de işlenen bütün dolandırıcılık suçlarının tamamının yarısından fazlası telefon ya da internet aracılığıyla işlenmektedir. Yalnızca 2006 yılı içerisinde meydana gelen toplam 428 milyon poundluk kredi kartı dolandırıcılığı suçunun 200 milyon poundluk bölümü bu çeşit kredi kartı dolandırıcılığı yöntemiyle işlenmiştir (Kempton; 2007, s.10).

Günümüzde artık kredi kart numarası kullanılarak posta ve telefon aracılığı ile bir hizmet veya mal alımı amacıyla yapılan siparişlerde, kart sahibinin fiziksel olarak satıcı firmanın karşısında bulunmasına gerek duyulmamaktadır. Posta veya telefon aracılığı ile

hizmet veya mal sunumu yapan satıcı firma çoğunlukla zayıf kontrol sistemlerine sahip olduğu için, dolandırıcılar daha önceden ele geçirdikleri kart bilgilerini kullanarak önceden ayarlanmış bir adrese siparişte bulunabilmekte ve dolandırıcılığı gerçekleştirebilmektedirler (EGM- Temel Eğitim Kursu Ders Notları; 2000, s.58).

N. İnternet üzerinden yapılan kredi kartı dolandırıcılıkları

Son yıllarda hızlı bir şekilde gerçekleşen bilgisayar ve internet sistemlerindeki gelişmelerin doğal sonucu olarak artık birçok banka, internet bankacılığı hizmetleri sunmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra pek çok ticari işletme de internet üzerinden web siteleri aracılığıyla alışveriş olanağı sunmakta ve isteyen herkes kredi kartlarının üzerinde bulunan bilgileri ve şifrelerini girmek suretiyle bu hizmetlerden yararlanabilmektedir. Ancak internet teknolojisinin getirdiği bu kolaylık, iyi niyetli insanların işlerini kolaylaştırdığı gibi kötüniyetli dolandırıcılara da haksız kazanç elde edebilmeleri amacıyla yeni imkan ve kolaylıklar sağlamıştır. Nitekim günümüzde sık sık internet üzerinden web sitelerine girilerek elde edilen yerli ve yabancı kişi ve kuruluşlara ait kredi kartı bilgileri ile yurtdışında bulunan şirketlere mal sipariş etme ve haksız kazanç sağlamanın yanı sıra, bazı kart hesaplarından ayrıca para transferi de yapılabilmektedir. Bilişim sistemlerindeki gelişmeler, karta ait bilgilerin ele geçirilme şekillerini de etkilemekte ve değiştirmektedir (Esen; 2005, s.23-34).

V. Kredi Kartı Dolandırıcılığının Hukuki Çerçevesi

Dolandırıcılık suçu mevzuatımızda malvarlığına karşı işlenmiş bir suç olarak ele alınmaktadır. Bir kişiyi kandırabilecek nitelikte hile ve desiseler yaparak hataya düşürüp onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız menfaat sağlayan kişinin işlemiş olduğu bir suçtur. Suçun ana unsuru hiledir. Hilenin oluşu bu suçu hırsızlık ve emniyeti suistimal suçlarından ayırmaktadır. Gerek hırsızlık, gerekse emniyeti suistimal suçlarında mağdurun rızası bulunmamaktadır. Dolandırıcılıkta mağdurun rızası bulunmakta ancak edinim hile ile olmaktadır. Dolandırıcının sahte ve uydurma hareketleri onun hayal gücünün sonucudur. 12.10.2004 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanununun 157-160 maddeleri arasında dolandırıcılık hakkında düzenlemelere yer

verilmiştir. Türk Ceza Kanununun 157. maddesinde: “Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası verilir.” denilmektedir.

Aynı Kanununun 158. maddesinin muhtelif fıkralarında: “Dolandırıcılık suçunun; Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak amacıyla işlenmesi halinde, iki yıldan yedi yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.” 160. maddesinde de: “Kaybedilmiş olması nedeniyle malikinin zilyedliğinden çıkmış olan yada hata sonucu ele geçirilen eşya üzerinde, iade etmeksizin veya yetkili mercileri durumdan haberdar etmeksizin, malik gibi tasarrufta bulunan kişi şikayet üzerine, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.” denilmektedir.

Nitelikli Hırsızlık suçunun düzenlendiği Türk Ceza Kanununun 142. maddesinin e ve f fıkralarında ise: “Hırsızlık suçunun; bilişim sistemlerinin kullanılması suretiyle, tanınmamak için tedbir olarak veya yetkisi olmadığı halde resmi sıfat takınarak işlenmesi halinde, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.” denilmektedir. Ayrıca, Türk Ceza Kanununun Onuncu Bölümünde yer alan 243-246 maddeleri ile bilişim alanındaki suçların işlenmesi yasaklanmış ve bu suçlar için yaptırım öngörülmüştür. Türk Ceza Kanununun 243. maddesinde; “Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına hukuka aykırı olarak giren ve orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir. Yukarıdaki fıkrada tanımlanan fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir. Bu fiil nedeniyle sistemin içerdiği veriler yok olur veya değişirse, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.” denilmektedir.

Aynı kanunun 244. maddesinde; “Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleyen veya bozan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bir bilişim sistemindeki verileri bozan, yok eden, değiştiren veya erişilmez kılan, sisteme veri yerleştiren, var olan verileri başka bir yere gönderen kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiillerin işlenmesi suretiyle kişinin

kendisinin veya başkasının yararına haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturmaması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezasına hükmolunur.” denilmektedir.

Aynı kanununun 245. maddesinde ise; “Başkasına ait bir banka veya kredi kartını her ne suretle olursa olsun ele geçiren veya elinde bulunduran kimse, kart sahibinin veya kartın kendisine verilmesi gereken kişinin rızası olmaksızın bunu kullanarak veya kullandırarak kendisine veya başkasına yarar sağlarsa, üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ve adlî para cezası ile cezalandırılır. Sahte oluşturulan veya üzerinde sahtecilik yapılan bir banka veya kredi kartını kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlayan kişi, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, dört yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Bu maddede, birinci olarak banka veya kredi kartını elde edip rıza dışında bunu kullanarak veya kullandırarak yarar sağlamak, ikinci olarak ise sahte oluşturulan veya üzerinde sahtecilik yapılan sahte kredi veya banka kartını kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlamak şeklindeki iki farklı eylemden bahsedilmektedir. Bu maddede düzenlenen birinci tür suçta; başkasına ait kartın hukuka aykırı ele geçirilmesi şartı aranmış olup, ne şekilde ele geçirildiği ile ilgilenilmemiştir. Ayrıca kartı kötüye kullanma, hem ATM’lerden para çekilmesi, hem de üye işyerlerinden mal ve hizmet alımında kullanılması şeklinde gerçekleşebilir (Esen; 2005, s.23-34).

Yine bu maddede düzenlenen ikinci tür suç olan sahte kredi kartı yapılması ve kullanılması suretiyle işlenen suçlar birden fazla kişi tarafından organize bir şekilde işlendiği zaman, Türk Ceza Kanununun "suç işlemek için örgüt kurma"yı düzenleyen 220. maddesinin de uygulanması olasılığı doğmaktadır. Türk Ceza Kanununun 220. maddesinde, "Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip olduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, 2 yıldan 6 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir." denilmektedir.

Banka kartları ve kredi kartları ile ilgili olarak ülkemizdeki ilk yasal düzenleme 01.03.2006 tarihli 5464 sayılı Banka ve Kredi Kartları Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanunun 3. maddesinde kredi kartı; “Nakit kullanımını gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fiziki varlığı bulunmayan kart

numarası” olarak tanımlanmıştır. Kredi kartı, kredi kartı ile ödeme yapmayı kabul eden üye işyerlerinde nakit ödemedi mal ve hizmet alımı ile kolay kredi kullanma imkanı vermesi şeklinde iki işlevi yerine getirmektedir. Kredi kartları, insanların yanlarında nakit para taşımak zorunluluğundan kurtararak, onlara mal ve hizmetleri ödemedi önce alma imkanı vermektedir (Ekinci; 2006, s.2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KARTI DOLANDIRICILIKLARINDA ADLİ MUHASEBE SORUŞTURMA SÜRECİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM

I.Kredi Kartı Dolandırıcılıklarında Adli Muhasebe Soruşturma Süreci

Adli muhasebe uygulamalarında yalnızca kredi kartı dolandırıcılıkları için değil, genel olarak dolandırıcılık suçlarının tamamına uygulanabilecek bir soruşturma süreci öngörülmektedir. Bir dolandırıcılık soruşturması yürütürken öncelikle güçlü bir etiğe sahip olmak çok önemlidir olmakla birlikte soruşturma aşağıda belirtilen hususlar çerçevesinde yürütülmelidir:

- Soruşturma “araştırılan konu hakkında gerçeği bulmak” için yapılmalıdır.
- Soruşturmayı yürüten kişiler tecrübeli ve objektif olmalıdırlar. Olayı tarif etmek için doğru kelimeleri seçmeyen veya tarafsız bir bakış açısı sergilemeyen kişinin objektifliği tartışmalı hale gelir. Soruşturmacılar, hiçbir zaman temelsiz sonuçlara varmamalıdırlar.
- Soruşturmacılar, birinin dolandırıcılık yaptığı hakkında bir varsayıma ulaştıklarında, soruşturmanın gidişatı hakkında ilgisiz kişilere bilgi vermemelidirler. İyi soruşturmacılar çoğu zaman ilk izlenim veya fikir edinseler bile, en ufak bir bilgiyi gerçeklerle ve kanıtlarla birlikte değerlendirmeli ve araştırmanın gizliliğini daima korumalıdırlar.
- Soruşturmacı, bilgi sahibi olması gereken kişilerin (örneğin yönetimin) araştırmada kullanılan tekniklerden haberdar olmasını sağlamalıdır.
- Başarılı soruşturmacılar, bilgilerin tasdik edilmiş olmasını sağlamalı ve gerçek olduğundan emin olmalıdırlar. Kanıtların doğrulanmaması tecrübesiz soruşturmacıların en çok yaptığı hatalardan biridir.
- Soruşturmacılar, şüpheli tekniklerin kullanılmadığından emin olmalıdırlar. Soruşturmacı, tekniklerinin bilimsel ve hukuksal yönden sağlam ve adil olmasına özen göstermelidir. Detaycı, inatçı ve azimli teknikler başarılı sonuçlar doğuracaktır.

- Soruşturmacılar, tüm gerçekleri adil ve objektif bir biçimde raporlamalıdır. Başlangıç döneminden son rapora kadar araştırmanın her döneminde iletişim dikkatlice ele alınmalı ve gerçekler çarpıtılmamalıdır. Yanlış fikirler oluşmasının önüne geçilmelidir. Araştırma raporları sadece suçluluğu işaret eden bilgiler içermemeli, aynı zamanda suçsuzluğa işaret edebilecek gerçekler ve bilgileri de içermelidir. Boş vermek ve bilgileri belgelememek kötü sonuçlar doğurabilecek ciddi bir soruşturma kusurudur (Albrecht; 2003, s.56).

Bütün soruşturmaların tek bir tarzda ele alınabilmesi için genel dolandırıcılık yöntembiliminin kavranılması ve kurgulanması önemlidir. Bir dolandırıcılık suçu soruşturmasında adli muhasebecilik sürecini 6 temel aşamada incelemek mümkündür (Thornhill; 1995, s.36):

- Belirti ve hipotez oluşturma
- Dolandırıcılık soruşturma takımını bir araya getirme
- Problemin tanımlanması ve soruşturmanın planlanması
- Delil toplama
- Delil değerlendirme
- Bulguları raporlama.

A. Başlangıç: Belirti ve Hipotez Oluşturma

Belirti, makul, profesyonel olarak eğitilmiş ve ihtiyatlı bir bireyin bir dolandırıcılığın gerçekleştiği, şu an olmakta yapılmakta olduğu veya ileride olacağına inanmasına neden olan ve yol gösteren durumların bir bütünüdür. Belirti, bir soruşturmanın başlatılmasının temelini oluşturmaktadır. Dolandırıcılık soruşturmaları uygun bir belirti olmaksızın yürütülmemelidirler. Ayrıca, her bir dolandırıcılık soruşturmasının bir hipotezle başlaması, davanın mahkemede sonuçlanabilmesi için kaynakların ve zamanın kullanımı açısından da çok önemlidir (Thornhill; 1995, s.120). Bir adli muhasebeci, ilk önce uygun verileri analiz edip bir varsayım üretmelidir. Daha sonra bu varsayımını onaylama yada onaylamama amacıyla, veritabanını genişletmek için incelemeler yapmalıdır. Artan veritabanı ile varsayımını test etmelidir. Eğer bulgular olumlu ise, bu varsayım bir dava açmaya yeterli olabilecek seviyeye gelene kadar kanıt toplamaya devam etmelidir. Eğer bulgular varsayımın tamamen doğru

olduğunu göstermiyorsa, varsayımı iyileştirerek pozitif bir sonuca ulaşana ve bir yasal dava açabilecek noktaya gelene kadar kanıt toplamaya devam etmelidir. Bir soruşturma, neyin meydana geldiği ve neden meydana geldiğinin tanımlanması amacıyla sistematik bir şekilde gerçekleri toplamak demektir. Sistematik olması soruşturmanın eksiksiz ve adil yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bir soruşturmacı gerçekten ne olduğunu açıklayabilmek ve tanımlayabilmek amacıyla soruşturmakta olduğu olayla ilgili gerçekleri toplamaktadır (Aboud; 2004, s.17).

Soruşturmaya bir dolandırıcılığın gerçekleşmiş olabileceği varsayımı ile başlanmaktadır (Thornhill; 1995, s.123). Dolandırıcılık soruşturmasına başlarken bilinen gerçeklere veya gerçekleşmiş olabilecek şeylere dayanan bir varsayımdan yola çıkılmalıdır. Daha sonrasında bu varsayım, kanıtlanabilir olup olmadığını belirlemek için sınanır. Dolandırıcılık teorisi yaklaşımı, mevcut verilerin analizi, hipotez oluşturma, hipotezi sınaama, hipotezi sadeleştirme ve düzeltme hususlarını içermektedir.

B. Dolandırıcılık Suçu Soruşturma Takımını bir araya Getirmek

Soruşturmaya başlamadan önce “İç Dolandırıcılık Soruşturma Takımı”nda olduğu gibi, aynı zamanda CHARLES + takımı olarak da anılan takıma benzer bir soruşturma takımı kurmak faydalı olacaktır. Söz konusu CHARLES + takımı yedi elemandan oluşmakta ve gerektiği takdirde bu rakam artırılabilir. Bunlar:

- C:** Comptroller / Chief financial officer (Denetmen/ baş mali memur)
- H:** Human resources (personel)(İnsan Kaynakları / personel)
- A:** Internal audit (İç Denetim)
- R:** Risk management (insurance) (Risk Yönetimi / sigorta)
- L:** Law / legal (Kanun/yasal)
- E:** Electronic data processing / MIS management (Elektronik bilgi işlem/ MIS yönetimi)
- S:** Security (Güvenlik)
- +**: Gerekli diğer branşları karşılar (Thornhill; 1995, s.120).

Görüldüğü gibi iç dolandırıcılık soruşturma takım elemanları başlıca üç başlık altında toplanmaktadır: İç Denetim, Güvenlik ve Hukuk. İç Denetim ve güvenlik, bir dolandırıcılık soruşturmasının çeşitli evrelerinin yürütülmesinden sorumlu olmaktadır.

Hukuk ise onlara yasal olarak kanıtlayabilecekleri, dava açabilecekleri ve davanın spesifik yönlerinde yapılabilecekler ve yapılamayacaklarla ilgili yardıma bulunmaktadır. İkincil takım elemanları ise, diğer dört CHARLES+ takım fonksiyonları olacaktır. Takıma içeriden yönetimin temsilcisi de katılabileceği gibi, takım devam eden soruşturmada ihtiyaç duyulan herhangi bir spesifik beceriyle dışarıdan da desteklenebilir. Bazı tipik katılımcılar, bir endüstriyel psikolog, dolandırıcılığın bilindiği veya çıkabileceği varsayılan konuyla yada alanla ilgili spesifik bilgiye sahip olan bir dış danışman, organizasyon tarafından kullanılan bir muhasebe firmasının temsilcisi, veya karmaşıklık, süre ve dahil olanların sayısına bağlı olarak yada içerdeki tahsis edilmiş olan dolandırıcılık soruşturmasını yürüten uzmanın yeterlilik düzeyine göre, bir “adli muhasebeci” olabilir (Thornhill; 1995, s.121).

Dolandırıcılık soruşturma takımı oluşturulurken, soruşturmaya başlamadan evvel yetki ve sorumluluklar iyice belirlenmeli ayrıca her bir ekip üyesinin görevi iyice tanımlanmalıdır. Bir dolandırıcılık soruşturması bünyesinde ister istemez geniş kapsamlı görüşmeleri de kapsamaktadır. Sonuç olarak gizliliğin sağlanması, soruşturma çalışmaları devam ederken dolandırıcılık soruşturma ekibi üyelerinin yardımcı olması, muhtemel bilgi ve bakış açılarını paylaşmalarını sağlamaya çalıştığı personeli teşvik edebilmek için çok önemlidir. Bu tarz önlemler olmadan personel açıkça iletişim kurmaya gönülsüz olabilmekte ve delil tespiti çabaları olması gerektiğinden daha zor hale gelebilmektedir.

Herhangi bir soruşturmanın temel taşı uygun profesyonel becerileri aynı takımın içerisinde toplayabilmektir. Soruşturma takımı çok sıkı çalışıp kısıtlı bir zaman içerisinde soruşturmayı tamamlamak zorundadır. Her bir takım elemanı takımdaki rollerini ve kendilerinden ne gibi bir katkı beklendiğini iyice anlamalıdır. Çok önemli bir soruşturmada tecrübesiz bir takım elemanı bir çatışma ve uyumsuzluk ortamına neden olabilir ayrıca takımın diğer üyeleri daha fazla bir iş yüküyle başetmek zorunda kalabilir. Soruşturma takımı başlangıçta olayı aydınlayabilecek bütün gerçekleri toplamalıdır (Coburn; 2006, s.352).

Bir soruşturma takımı bir dolandırıcılığı soruşturmak üzere görevlendirildikten sonra soruşturma başlatılabilmektedir. Mülakat, belgelerin adli incelemeleri gibi standart bir soruşturmada kullanılacak bütün teknikler önceden tanımlanmalıdır. Temel husus açık ve net bir amacın belirlenmesi, doğru iş için doğru görevlendirilmelerin

yapıldığından ve evrakların ardında bir rezaletin bulunduğundan emin olunması gerekmektedir. Çoğu soruşturma ne aranıldığı ile temel toplama ve özenle uygulanmış belgelendirme süreci hakkında bir yaratıcı düşünce karışımıdır. Aslında pek çok büyük olayda evrakların beklentileri karşılayıp karşılamadığından ve orjinal belgeler olup olmadığından emin olmak amacıyla ayrıca kaynakları açıklayan, kanıtların korunmasından, kanıtın açıklanmasından ve sunumundan sorumlu bir belge yöneticisi görevlendirilebilmektedir (Picket; 2002, s.186).

Bir soruşturma da hız, bütünlük ve objektiflik son derece önemli hususlardır. Ulaştığı sonuçlar iyi bir soruşturmacı için önemli değildir. Önyargılara sahip yada tamamıyla objektif olamayan bir soruşturmacı muhtemelen bütün gerçekleri toplayamayacaktır. Aşağıda bir soruşturma takımından gerçekleştirmesi beklenen dokuz husus sıralanmıştır (Aboud; 2004, s.19-21);

- Soruşturma takımında yer alacak kişilerin soruşturmanın neticeleri ile ilgili herhangi bir menfaatlerinin bulunmadığından emin olunmalıdır.
- Soruşturma takımı tarafından ilk mülakat olayı rapor eden kişiyle yapılmalıdır.
- Soruşturma takımı diğer tanıklarla görüşmeden yada belgesel kanıtları incelemeyen önce detaylı bir şekilde olay yerini incelemelidir.
- Soruşturma takımı olay yerinde delilleri değerlendirecek ve soruşturma bulgularının geçerliği hakkında karar verecek olan kişilere faydalı olacak fiziksel delil toplamalı ve açıklayıcı delil hazırlamalıdır.
- Soruşturma takımı olay yerinde yada yakınlarında bulunan kişilerle mülakat yapıp, yazılı ifadelerini almalıdır.
- Soruşturma takımı belgesel delillerin uygunluğunu incelemelidir.
- Soruşturma takımı arka planda bulunan tanıklarla da mülakatlar yapmalıdır.
- Soruşturmanın sonlarına doğru soruşturma takımı tanıkların beyanlarından emin olmak amacıyla tanıklarla ikinci belki üçüncü mülakatları gerçekleştirmelidir.
- Soruşturmanın sonunda soruşturma takımı soruşturmada gerçekleştirilen aktiviteler ve ulaşılan sonuçlar hakkında detaylı bilgi içeren bir rapor hazırlamalıdır.

C. Problemin Tanımlanması ve Soruşturmanın Planlanması

1. Problemin Tanımlanması

Bu safhada gerekli uzmanlarca da desteklenen adli muhasebeci, potansiyel dolandırıcılık durumuna ilişkin durumları ve ilgili olguları bir araya getirmektedir. Bu safhada, delil toplamaya yönelik herhangi bir resmi girişimde bulunulmaksızın, olası dolandırıcılıkla ilgili olabildiğince fazla bilgi saptanmaya çalışılmaktadır. Bu aşamada potansiyel sorunların nasıl tanımlandığının saptanması, soruşturma altındaki olayın nasıl bildirildiği, olayın nerede ve ne zaman gerçekleştiğinin saptanması gibi hususlarla ilgilenilmektedir. Bir adli muhasebeci hiç bir gerekçe olmaksızın soruşturmaya başlamamaya özen göstermeli, belirli bir olaya dahil olmak için elinde bir gerekçe bulunmalıdır (Thornhill; 1995, s.38-39).

Adli muhasebeci bu aşamada pek çok soruyu yanıtlamak zorundadır. Öncelikle, mevcut veya potansiyel problem nasıl belirlenmiş ve bildirilmiştir. Örneğin bir iç yada dış denetimle veya uygunsuz düzenleme soruşturması ile keşfedilmiş olabileceği gibi, bir ihbar sonucuyla da belirlenmiş olabilir. İhbar, sözkonusu dolandırıcılık olayı ile herhangi bir ilgisi veya menfaati bulunmayan kişiler tarafından sağlanan bir bilgidir. Bu şekilde bilgi direk olarak denetleme, hukuk, güvenlik veya diğer personel hizmetlerinden birisiyle veya bir arabulucuyla (örneğin yakın üst kademe, bireyin yakın üst kademesi, denetleme veya idari görevdeki bir arkadaşla irtibat kurma yoluyla) ulaşabilmektedir. Ayrıca bu bilgi bir dolandırıcılık faaliyetine karışan yada gerçekte karışmadığı halde her koşulda menfaati bulunan bir kişi tarafından da sağlanabilmektedir (örneğin gerçekte dolandırıcılık olayına karışan kişinin kız veya erkek arkadaşı gibi) (Thornhill; 1995, s.42).

Soruşturmanın bu aşamasında, problemin bazı hatalardan veya kasıtlı olmayan yanlışlardan kaynaklandığının fakat bir dolandırıcılık olmadığına anlaşılması olasıdır. Bu aşamada dolandırıcılık soruşturmasını haklı çıkaracak bir durum olmadığına karar verilebilir (Thornhill; 1995, s.43). Eğer olgular, olası veya mevcut bir dolandırıcılığa işaret ediyorlarsa, sonrasında soruşturmaya yönelik bir planlama başlatılması gereklidir. Bir dolandırıcılık soruşturmasını başlatmak için geçerli sebepler olmalıdır.

2. Soruşturmanın Planlanması

Algılandığı kadarıyla problem sadeleştirilmeli ve girişimin veri toplama safhasına yönelik soruşturma planı saptanmalıdır. Plan, girişimin amaç ve hedeflerini tanımlayacaktır. Plan, bir düzen içerecektir. Ayrıca soruşturma takımı için gerekli çeşitli yetenekleri, mümkünse her bir beceri alanında hangi kişilerin görev alacağını isimleriyle işaret edecektir. Plan, esnek olmalıdır. Böylece soruşturma bulguları temelinde soruşturma planına yeni safhaların eklenmesinin veya mevcut planın düzenlenmesinin gerektiğinin anlaşıldığı durumlarda yeniden programlama kolayca gerçekleştirilebilir (Thornhill; 1995, s.38-39).

Bu aşamada; bir soruşturmanın açılıp açılmayacağına, kamuya açık yada tamamen gizli tutulup tutulmayacağına, belki dolandırıcılığa karışmış olabileceklerinden şüphelenen şahısların açığa alınıp alınmayacaklarına karar verilmelidir. Bazı soruşturmalar, örneğin paralar kayboluyor ve bu durum bütün işletmede biliniyorsa, yada bir satıcı şirketin kaybettiği büyük bir ödemedeki şikayet ediyorsa kamuya açık yapılmak zorundadır. Soruşturmacı gazeteciler özel bir işletmede meydana gelen bir dolandırıcılığı ortaya çıkarabilmektedirler. Soruşturma gizli ise o zaman gizlilik sürdürülmelidir. Projenin bilinmesi gereken ilkesi temelinde ve bir meselenin tam vakti geldiğinde rapor edilmesi zorunlu olacaktır. Çalışma eninde sonunda kamuoyuna mal olacaktır, ancak esas amaç bu olana kadar mümkün olduğunca fazla çalışma yapmaktır. Gizli izlemeye karar verildiğinde zaman daha önemli bir hale gelmektedir (Picket; 2002, s.182).

Soruşturma planı tüm olası temelleri kapsamalıdır. Çünkü “problem tanımlanması” soruşturmaları, bir problemi belirleme ve doğrulamaya yönelik şekillendirmelidir. Dolandırıcılık soruşturmasının doğru olması için, idari denetim genel çerçevesini izleyerek şu şekilde başlatılmalıdır:

- Amaç: Dolandırıcılık soruşturmasının amaç ve hedefleri açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Bilgi temeli: Dolandırıcılık soruşturması, mali ve operasyonel denetim derecesinde gerçek delillere bağlı olmalıdır. Fakat geliştirilen bilgi temeline dayandırılarak belirlenen zayıflıklar, saptanan kusurlar, kusura yönelik deliller ve eylemler silsilesine daha çok odaklanmalıdır.

- Zarar Sahası: Dolandırıcılık soruşturmasında; mali ve operasyonel denetim yapılmakta olduğundan kapsamlı bir niteliksel değerlendirme alanı mevcuttur. Kapsam esnek ve bu yüzden soruşturmalar, ilk soruşturma planındaki soruşturma bulgularına dayanarak genişletilebilir veya azaltılabilir. Soruşturma çalışması idarenin güçlü ve zayıf yönlerini, örgütsel bütünlük ve etkinliği, amaç, hedef ve stratejilerin sağlamlığını araştırır. Bunun yanı sıra oluşturulan her faaliyet, işlev ve disiplinde iç kontrol sistemlerinde olduğu kadar muhasebe, yönetim ve operasyonda güçlü ve zayıf yönleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- Referans sistemi: Dolandırıcılık soruşturması geçmiş idari kararlara ve eylemlere bakarak onları, soruşturma altındaki her bir disiplin, fonksiyon ve aktivite üzerindeki etkilerine göre değerlendirir (Thornhill; 1995, s.44).

Soruşturma planı hazırlanırken şu deyiş asla unutulmamalıdır: “Hiç kimse başarısızlığı planlamaz, aslında planlamayı başaramamıştır.” Bu deyiş, özellikle ekonomik soruşturma da oldukça doğrudur. Ekonomik suçlar doğaları gereği çoğunlukla geniş kapsamlı bir bilgi içermektedir. İyi bir planlama olmazsa bu bilgiler bir anda hantal yığınlar haline dönüşebilmektedir. Güçlü ama esnek bir soruşturma planı hazırlayarak soruşturmanın akışını kontrol etmek, soruşturmanın ilerleyişi boyunca olabilecek değişikliklere adapte etmek ve büyük bir kanıt denizini gerektiği gibi düzenleyebilmek mümkündür (Silverstone and Sheetz; 2004, s.121-122).

Dolandırıcılık soruşturmaları, ortak amaçlara sahip olmasına ve benzer analitik yaklaşımları kullanmasına rağmen, yapıları aşağıda belirtilen unsurların nasıl tanımlandığına bağlı olarak belirgin şekilde farklılaşabilmektedir.

- Ekip çalışanlarının rolleri: Dolandırıcılık soruşturma ekibindeki her bir üyenin belirli bir görevi ve sorumluluğu bulunmaktadır. Bu, tek başına çalışmayı veya diğer takım üyeleriyle soruşturmanın herhangi bir safhasında birlikte çalışmayı içerebilmektedir.
- Kapsam: Dolandırıcılık soruşturmasının amaç ve hedeflerine bağlı olarak denetim, kapsamlı veya belli bir faaliyet yada iş ile kısıtlı olabilmektedir. Tüm ekip üyeleri, bir diğerinin özel çıkar ve ilgilerini olduğu kadar, dolandırıcılık olayına uzanan geçmişi ve olayları kavramalıdır.
- Amaçlar: Dolandırıcılık soruşturmasında dolandırıcılığın nerede gerçekleştiği, kimlerin dahil olduğu hangi işlem, kayıt, rapor, mal, madde ve varlıkların

karıştığı, hangi yasa ve düzenlemelerin çiğnendiği, ne zaman başladığı, iç kontrol ve denetim sistemlerinin nasıl atlatıldığı ve neden olayın daha erken belirlenemediği saptanılmaya çalışılmaktadır.

- Analizin derinliği: İhtiyaçlarla maliyetlerin dengelenmesi genel kuralı, herhangi bir dolandırıcılık soruşturmasında görmezden gelinmemektedir. Bu tarz soruşturmalarda, eğer dolandırıcılık bulunamamışsa veya durdurulamamışsa ve tekrarını önlemeye ilişkin adımlar atılmamışsa, “maliyetler” geçmiş/mevcut yada gelecek kayıpları göstermektedir Bu yüzden analizin derinliği, önceden belirtildiği gibi dolandırıcılık soruşturmasının amaç ve hedeflerini başarmak için gerektiği derecede kapsamlı olmak zorundadır.

Dolandırıcılık soruşturmasını talep eden idarenin, mali ve operasyonel denetiminin yanında bir dolandırıcılık soruşturmasında daha fazla çaba ve maliyetin kullanıldığını kavramama riski her zaman mevcuttur (Thornhill; 1995, s.45). Dolandırıcılık soruşturması bir plan oluşturulması ile birlikte şekil almaya başlamaktadır. Soruşturmaya başlamadan önce bir baş soruşturmacı atanmalıdır. Dışarıdan ilgili kurumlardan da soruşturmaya uzman atanabilmektedir. Böyle bir durum söz konusu ise bütün detaylar bir sözleşme ile düzenlenmelidir. Soruşturmada sorumlu kişi ilgili kişi ve kuruluşlarla koordineyi sağlamanın yanı sıra bütün uygulama ve faaliyetleri de denetlemelidir. Soruşturmanın amacı en başta açıkça belirtilmelidir. Soruşturmanın başında biçimsel bir raporlama hattı oluşturulmalıdır. Ne kadar çok insanın dolandırıcılık ve soruşturma hakkında bilgi sahibi olması, dolandırıcılar da dahil olmak üzere o kadar fazla sayıda yetkisiz insanın bu durumdan haberdar olacağı anlamına geldiği unutulmamalıdır (Picket; 2002, s.181).

İyi bir soruşturma planının üç temel amacı bulunmaktadır: Odaklı devam etmek, gelişimi kontrol etmek ve adapte etmeye uygun olmak.

- Odak: Güçlü bir soruşturma planı çabaları, soruşturmanın amaçlarına odaklanmalıdır. Güçlü bir odaklama, soruşturma çabalarının dağılmasını veya davanın ilerlemesine engel olacak unsurları gözden kaçırma ihtimalini de engelleyecektir.
- Kontrol: Ekonomik suç soruşturmaları nefes alıp veren canlı bir varlık gibidir. Zaman içerisinde dallanıp budaklanmakta ve kendi yolunu bulmaktadır. Güçlü bir soruşturma planı, dolandırıcılık soruşturmasının bu karakterini göz önüne

almalı, gelişim ve dönüşüme açık olmalıdır. İyi bir planlama ile, önlenemez gelişmelerin daha az zarar verir hale getirilmesi mümkündür.

- Adapte edilebilirlik: Yaşayan bir varlık olma niteliğinin bir sonucu olarak ekonomik suç soruşturmaları evrim geçirip gelişmektedir. Çoğunlukla büyümekte ya da nadiren küçülmektedir. Buna rağmen kesin olan tek şey; değiştiğidir. Bu sebeple tüm sağlam soruşturma planları adapte edilebilirlik özelliğine sahip olmalıdır. Bu özellik olmadan, soruşturmayı kuşatan şartlardaki küçük değişiklikler bile planı kullanılamaz hale getirebilir. Soruşturma planının adapte edilebilirliğinin garanti edilmesi halinde, soruşturma sürecindeki değişimler planın tümünden değiştirilmesini zorunlu olmaktan çıkarmaktadır.

Soruşturmanın tüm yönlerinin ve gidişatının taslağı çıkarıldıktan sonra, iş gücü ihtiyacını tahmin etmek ve soruşturmayı etkin biçimde tamamlayacak soruşturma takımını kurmak daha kolay olacaktır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.125). Büyük kapsamlı dolandırıcılık soruşturmalarında bir kaç masa, sandalye, çalışma tahtası gibi soruşturma takımının işini kolaylaştıracak malzeme ve metaryellerin içine konulduğu güvenli bir odanın oluşturulmasının faydalı olabileceği değerlendirilmektedir. Bu malzeme ve metaryeller insanlar, bölgeler, sistemler ve suçun işleniş şekli gibi bilinen gerçekleri listelemekte ve bir arada göstermekte kullanılabilir. Bir çalışma tahtası yapılacak işlerin sıralanmasında, bir diğeri bir kaç adımda tamamlanması gereken görevleri göstermekte kullanılabilir. Bir diğeri ise soruşturmayı ilerletmek amacıyla beyin fırtınası neticesinde elde edilen fikirlerin yazılması amacıyla kullanılabilir. Soruşturma planlanırken bir strateji oluşturulmalıdır. Bu aşamada aşağıdaki hususlara da dikkat etmek gerekmektedir (Picket; 2002, s.184-185):

- Dolandırıcılığın anlaşılması,
- Suçun çığneden yerel ve federal kanunlar aracılığıyla açık bir şekilde tanımlanması,
- Dolandırıcılık tarafından ihlal edilen sistem ve kontrollerin işleyiş biçiminin anlaşılması,
- Kayıp miktarının saptanması,
- Dolandırıcılıktan etkilenen alan,
- Dolandırıcılık suçuna potansiyel olarak karışmış kişilerin tanımlanması,
- Soruşturmaya katkı sunabilecek kişilerin belirlenmesi.

Ayrıca dolandırıcılığı kanıtlamak amacıyla gerekli olan bir mahkemede kabul edilebilir özelliklere sahip kanıtların elde edilmesi ve korunması hususu da bu aşamada son derece önemlidir. Bir planın aşağıdaki hususları da içerdiğinden emin olunmalıdır (Coburn; 2006, s.353):

- O tarihe kadar olan gerçekler nelerdir
- Bu meseleyi soruşturmak için en iyi strateji nedir
- Hukuki ihlaller nelerdir
- Hedefler nelerdir
- Tanıklar kimlerdir
- Elde edilmesi gereken belgeler nelerdir
- Kimlerle mülakat yapılmalı
- Kimler soruşturmaya yardım edecek
- Kimler yardımcı olmayacak
- Belgeler nerede muhafaza edilecek
- İlgili banka hesapları
- Delil olabilecek belgeler
- Telefon kayıtları
- Bilgisayar kayıtları
- Dışarıdan bir uzmana ihtiyaç var mı
- Belgeler yokedilebilir mi
- Belgelerin güvenliği nasıl sağlanabilir
- Gizli izlemeye ihtiyaç var mı
- Mülakatların kayda alınmasına ihtiyaç var mı
- Bu mülakatlarda hangi sorular sorulmalı

D. Delil Toplama

Çoğu soruşturmada birçok bilgi toplanmakta, ancak bunların çok küçük bir bölümü mahkemede delil olarak kullanılmaktadır. Delil, aslında saf bilgidir. Delil toplamanın amacı, belirli suçlamaları doğrulamak veya yalanlamaktır. Açıkça, her davada savunma ve iddia makamının bilgiyi kullanmak için belirli yöntemleri ve

amaçları bulunmaktadır. Bu belirtilen yöntemler ve amaçların başarısı ile ilgili incelemeler gerçekleştirilmesi için adli muhasebecinin bunları anlaması gerekmektedir. Her zamanki gibi savunmanın amacı, kritik bilgiye erişimi, yasal olarak mümkünse kontrol altında tutmaktır. Diğer taraftan iddia makamının amacı, basit olarak olabildiğince çok delil bulmaya çalışmaktır. Bu amacına ulaşabilmek amacıyla iddia makamı, olabildiğince çok bilgiye ulaşabilmelidir. Delillerin yok edilmesinden kaçınmak için, iddia makamı olabildiğince çabuk delil elde etmeye çabalamalıdır (Thornhill; 1995, s.127).

Bir dolandırıcılık soruşturmasında bulunabilecek delilleri dört kategoride toplamak mümkündür (Albrecht; 2003, s.54):

- Beyana dayalı deliller: Bu deliller şahıslardan toplanmaktadır. Beyana dayalı delilleri toplamak amacıyla, mülakat, sorgulama ve yalan testleri gibi özel teknikler kullanılabilir.
- Evraklara dayalı deliller: Bu deliller kâğıt, bilgisayarlar ve diğer yazılı veya basılı kaynaklardan elde edilmektedir. Delil toplamak için en çok bilinen teknikler evrak inceleme, kamu kayıtlarını inceleme, denetleme, bilgisayar aramaları, net değer hesaplamaları ve finansal evrak analizleridir.
- Fiziksel deliller: Bu deliller arasında parmak izi, araba lastiği izi, silahlar, çalınan eşya, kimlik numaraları, çalınan eşya üzerinde bulunan izler veya olayla ilgili diğer elle tutulabilen delilleri sıralamak mümkündür. Fiziksel kanıtların toplanması genellikle adli uzmanlar tarafından yapılmaktadır.
- Kişisel gözlemler: Soruşturmacıların nezaret etme, gözetleme, gizli operasyonlar gibi bizzat kendileri tarafından toplanmış delilleri kapsamaktadır.

Dolandırıcılık soruşturmasının bu safhasının iki amacı sözkonusudur. İlk olarak, dolandırıcılık müfettişi bu aşamada, problem tanıma safhası boyunca toplanan delillerin güvenilir olup olmadığını ve işe yarayıp yaramayacağını değerlendirmektedir. Eğer delillerin işe yarayacağına karar verirse, soruşturma planının kurulduğu gibi mi uygulanacağına, yoksa süregelen soruşturmaya ilişkin yeniden biçimlendirme mi yapılacağına yönelik bir değerlendirme de yapmalıdır. Verilerin güvenilir olduğuna karar verildiğinde, soruşturma planının tüm yönlerini hayata geçirmek ve girişime uygun görülen delilleri geliştirmek amacıyla harekete geçilmelidir. Saptanan delillerin ulaşılan sonuçları desteklemeye yeterli ve amaca uygun olması, dolandırıcılık suçunu

çözümleyebilmek için çok önemlidir. Delil toplanırken, dolandırıcılığın; “hareket, gizleme ve değiştirme” şeklindeki üç unsurunun belirlenmesi temel amaç olmalıdır (Thornhill; 1995, s.46).

Davanın niteliğini temel almak kaydıyla, dökümanların tespiti, sayısal veriler, aktifler, kişi veya kurum ve olayın gerçekleştiğine dair delil veya bilirkişi raporlarının incelenmesi bu aşamada yapılmaktadır (Pazarçeviren; 2005, s.13). Belgelerin incelenmesi amacına uygun ve düzgün gerçekleştirilirse, dolandırıcılığı işleyenin yaptıklarını açıkça ortaya koyabilecek yeterlilikte bir tekniktir. Buna rağmen belgelerin aslında göründüklerinden farklı olabileceğini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Belgeler değiştirilmiş, üretilmiş, çoğaltılmış, taklit edilmiş veya yok edilmiş olabilir. Belgeler soruşturmanın belirli bir yönüyle alakalı olarak gerçekleştirilen mülakatlar veya tartışma notlarından çok daha güçlü birer kanıttır. Ayrıca bazı mahkemelerin onaylı kopyaları da kabul etmesine rağmen, kopyalarının yanında belgelerin asılları genellikle mahkeme tarafından daha çok tercih edilmektedir. Delil toplama ve değerlendirme hem denetim hem de dolandırıcılık soruşturmalarının özünü oluşturmaktadır.

Delilin tarafsızlığı (nesnelliği), delilin bir araya getirilme amacının başarılması amacıyla yararlı olan birçok unsurdan biridir. Sürecin tarafsızlığı, dolandırıcılık soruşturmasını yürütenin delili seçme ve değerlendirmedeki yansız bir tutum izlemesini gerektirmektedir. Bu, ayrıca dolandırıcılık soruşturmasını yürütenin bağımsızlığının da bir parçasını teşkil etmektedir. İnsanların, evleriyle şahsi belgelerinin gereksiz ve usulsüz aramalar ile incelemelere maruz bırakılmamasına da özen gösterilmelidir. Hatalı bir soruşturma yürütülürse delil yasadışı elde edilmiş sayılacağından, hukuken geçerli sayılmayacaktır (Thornhill; 1995, s.47-48).

Bir delil, eğer kanuni şartları tam olarak yerine getirmiş ve yeterli olarak değerlendiriliyorsa, aynı zamanda ikna edici olarak da değerlendirilebilir. Delil, sadece soruşturmaya alakalı olduğunda işe yarar olarak değerlendirilebilmektedir. Delil, mantıksal olarak belirli bir durumun kanıtlanmasına veya çürütülmesine yardım etmelidir. İki ya da daha fazla kişinin soruşturma sırasında aynı sonuçlara varması, delilin nesnelliğini kanıtlar (Thornhill; 1995, s.128-129). Delilin zayıf veya güçlü olması, onların kullanılarak ne kadar açık bir çıkarımın yapılabileceğine bağlıdır. Delillerden sonuca geçişte yapılan atlamalar çok genişse, delille ilgili olarak zayıf

çıkarımlar bulunduğu söylenebilir. Güçlü çıkarımlar ancak bu atlamalar kısa olduğunda oluşturulabilmektedir. Şu cümlede zayıf bir çıkarımsal ilişki bulunmaktadır: “Sanık ve eski karısı birbirlerine karşı düşmandılar ve sonunda sanık eski karısını öldürdü”. Şu cümledeyse güçlü bir çıkarımsal ilişki bulunmaktadır: “Sanığı karısını bıçaklarken gördüm” Sonuç sanığın karısını öldürmesidir. İlk örnekte, ilk cümle ile sonuç arasında çok büyük bir atlama-boşluk bulunmaktadır. İkinci örnekte ise, delil cümlesi ile sonuç arasında yok denecek kadar küçük bir atlayış bulunmaktadır. Soruşturmacının görevi sanık ile sonuç arasındaki basamakların birbirine uzaklığını azaltmaktır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.182).

Yazılı dökümanlar, yeminli ifadeler, fotoğraflar, fotokopiler, mikrofilmler ve mikrofişler tercih edilen delillerdir. Bazı delillerin güvenilirliği, tanıkların hatırladıklarının kaybolmaya başlamasıyla azalabilmektedir. Ayrıca delillerin ortadan kaybolma riski de bulunmaktadır. Delilin dört genel sınıflandırmasını; “insanlar, dökümanlar, fiziksel delil ve kişisel gözlemler” oluşturmaktadır.

Kurbanlar, şikâyetçiler, temas kurulan kişiler, muhbirler, müşteriler, satıcılar, polisler, uzman tanıklar vb. dava için değerli bilgi sağlayan tüm insanlar tanık olabilmektedirler. Bu tip doğrudan deliller olabileceği gibi, örneğin bir göz tanığı da dolaylı delil olabilmektedir (Thornhill; 1995, s.129-130).

Orjinal belgelerin korunması son derece önemlidir. Bu amaçla bütün çalışmalar orjinal belgelerin kopyaları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Soruşturma esnasında el konulmuş cd, floppy disk ve hard disk gibi metaryellerin üzerinde oynama ve bozma gibi iddialardan korunmak amacıyla iyi korunmaları gerekir. Çünkü elektronik metaryeller son derece hassastır ve korunmaları amacıyla son derece katı önlemler alınmalıdır (Picket; 2002, s.186).

Dökümanlar değiştirilebilir, sahtesi yapılabilir ya da imha edilebilir. Delil nesnel, bağımsız ve kolay anlaşılabilir olmalıdır. En iyi delil, delili oluşturan yazılı dökümanlarla sağlanabilmektedir. Bu kural basitçe dökümanın içeriğinin maddesel olarak hangi sebeple olursa olsun, eğer uygunsuzsa orijinalinin mahkemede kullanılabilmesidir. Uygun olmadığı durumlarda, örneğin orijinali tahrip edilmiş ya da karşı tarafın elinde bulunuyorsa ve yasal sürece kaynak oluşturamıyorsa, bu sebeplerin mahkemeye bildirilmesi gerekmektedir. Belki böylece bir orijinal kopyası yerine konulabilecektir. Orijinal dökümanlar ve diğer yazılı materyallerin korumak amacıyla

genellikle fotokopileri alınmaktadır. Bunlar, dolandırıcılık soruşturmacıları tarafından kullanılmakta ve böylece yönetim işleri devam ettirmekte, orijinal kayıtlar esas dosyalarından çıkartılmamaktadır. Kasıtlı ya da dikkatsizlik sonucu bir tahribat ya da bir kayıp hadisesi yaşanmaması için, adli muhasebeci tarafından onaylı gerçek bir kopya hazırlanmalı ve saklanmalıdır. Adli muhasebecinin hisleri dolandırıcılığı belirleme aşamasında çok önemlidir. Herhangi bir dolandırıcılık soruşturmasında, adli muhasebecinin görme, duyma, dokunma, koku ve tatma duyularını kullanması mümkün olabilmektedir. Bir adli muhasebeci için önemli olan, başka birinin gördüğünü rapor etmek değil, onu kendisinin görmesidir (Thornhill; 1995, s.130-133).

E. Delil Değerlendirme

Delil değerlendirme aşaması, bir dolandırıcılık soruşturmasının en kritik aşamasıdır. Bunun nedeni, bu aşamanın bir sonuca ulaşmadan ve bunu rapora aktarmadan önce soruşturmanın ek bilgi toplamak amacıyla uzamasına veya genişletilmesine karar verilebilecek son aşama olmasıdır. Dolandırıcılık soruşturmacısı soruşturmanın herhangi bir unsuru ya da faktörüne yönelik değerlendirme yapacağı zaman, bir sonuca ulaşmak veya bir öngörüde bulunmak için yeterli delil ve bilgi olmadığı kanısına varabilmektedir. Bu ikilemden kurtulabilmek ve sonuca ulaşabilmek amacıyla bu aşamada soruşturmacı, kendisine gereken delil ve bilgileri toplamak için gerekli faaliyet, işlem, ek soruşturma ve görüşmeleri yapabilmektedir. Bu tarz soruşturmaların zaman sürecinin ucunun açık olması nedeniyle, bu ek çabalar desteklenen tüm iddiaların doğruluğunu ispatlamaya yardımcı olacaktır (Thornhill; 1995, s.48).

Ekonomik suç soruşturmaları, bu aşamada diğer suç soruşturmalarından farklılaşmaktadır. Bu aşamada toplanan belgeler yığını belli bir düzen içerisinde sıralanmalı, incelenmeli ve özümsemelidir. Ardından bunlar basit tablolar, grafikler ve sunumlar şekline getirilmelidir. Ekonomik suç davalarının savunulmasını zorlaştıran şey, genelde delillerin akıl almaz miktarlarda veriden oluşmasıdır. Bunlar ham bir şekilde bırakıldığında, yargılama sürecinde ikna edici olma özelliğinden uzaklaşacaklardır. Bir ekonomik suç savunmasını mahkemede ikna edici hale getirmenin yolu onu basitleştirmekten geçmektedir. Birçok ekonomik suçun doğası

genelde oldukça basittir. Ama dayanak noktası aşırı miktarda delil perdesinin arkasına gizlenmiş olabilmektedir. Böyle bir durum sözkonusu olduğunda güçlü ve etkili bir belge takip sistemi kurmak gerekmektedir. Bu belge takip sistemi temelinde, tabloların ve görsel sunumların hızlı biçimde hazırlanması daha kolay hale gelecek ve delillerin mahkemeye sunumu çok daha basit bir konu haline alacaktır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.129).

F. Bulguları Raporlama

Adli muhasebeciler soruşturma sonunda hazırlayacakları raporu, görevin niteliğine, araştırmanın kapsamına, uygulanacak yaklaşıma, kapsamın, bulguların veya fikirlerin sınırlarına göre çeşitli bölümlere ayırarak hazırlamalıdır. Raporda, bulguların uygun bir şekilde desteklenmesi ve açıklanması için çizelgeler ve grafikler de bulunmalıdır (Pazarçeviren; 2005, s. 13). Tarihsel olaylar açıklanırken, zaman çizelgesi olarak anılan bir ana kronolojinin kullanılması çok güçlü bir analiz aracı olabilmektedir. İnsan beyni kronolojik düşünmeye meyillidir ve aksi uygulamalar esnasında mantıksal süreci karıştırıp allak bullak edebilir. Ana kronolojinin yanında, diğer grafikler, göstergeler de dava kapsamındaki olayların sıralanışına yardımcı olabilmektedir. Ekonomik suçlarda kullanımı sınırlı da olsa, sahne diyagramları ve tablolar olayın akışını takip etmede ve sunmada yardımcı olabilmektedir. İşleyiş öyküsü, suçun o noktaya kadar olan ilerleyişini hikaye ederek, soruşturmacıya onu analiz edilebilecek şekilde yeniden formüle etme imkanı tanımaktadır (Silverstone and Sheetz; 2004, s.173-175).

Sonuç raporunda en önemli husus raporun sağlam bir zemine oturtulmasıdır. Sonuç raporu yalnızca iyi bir görüntüye sahip olmamalı soruşturmanın kapsamı, bulgular ve sonuçlara dair sağlam bir açıklama da içermelidir. Bir sonuç raporu beklenen cevapları verebilmek amacıyla hazırlanmış ve çok önemli bilgiler içermektedir. Soruşturmanın bulguları ve bulgular ışığında atılacak adımları içerecek ve suçun detaylarını, kanıtları, kimlerin suça karıştığını ve sonuçlarının neler olduğunu açıklamalıdır. Bir rapor; soruşturmanın tamamıyla profesyonel ve objektif bir şekilde yürütüldüğü hususunda tatminkar olmalıdır. Soruşturmanın amaçlarının nasıl başarıldığı raporda gösterilmelidir (Picket; 2002, s.192).

Bu aşamada yapılması gereken en önemli şey olayı toparlamak, delilleri sıralamak ve bunları düzenli bir şekilde yargı makamına sunmaktır. Bu safhada, soruşturma esnasında gerçekleştirilen bütün çalışmalar en başından değerlendirilmek zorundadır (Silverstone and Sheetz, 2004; s.129-130). Sonuç raporu soruşturmanın anlaşılması gereken çok farklı bölümlerini ve sunulacak makam için önemli olabilecek bir kısmı aşağıda belirtilen hususları içermelidir (Picket; 2002, s.195):

- Soruşturmanın amaçları
- Çalışmanın alanı
- Soruşturma takımının yaptığı çalışmaların detayları
- Dolandırıcılığın ortaya çıkarılış yöntemi
- Dolandırıcılık suçunun detayları
- Dolandırıcıların hangi hususları ihmal ettikleri (kontrol ya da güvenlik eksikliği gibi)
- Soruşturma stratejisi, raporlama hattı, gerekli onay ve imzalar
- Şüphelilerle ilgili kişisel bilgiler (Şüpheliler kod isim ya da sahte kimlik kullanıyor olabilirler)
- İşlenen suçlar ve muhtemel suçlamalar
- Telafi edilen ve yerine konan herhangi bir kaybın bulunup bulunmadığı
- Detaylı bir kanıt listesi ve bunların her birinden çıkarılan sonuçlar
- Yargılama sürecini destekleyici ve suçun bir daha işlenmesinin önüne geçilebilmesine ilişkin öneriler,
- Diğer konuyla ilgili bilgiler

Şüphelilerin suçlu ya da masum oldukları hususu soruşturma takımı tarafından hazırlanan raporun değil, mahkemenin işi olduğu da unutulmamalıdır. Bir raporda şekil olarak, eğer hassas bir soruşturma ise üzerine gizli mührü vurulabilecek bir kap, dolandırıcılığın özet bir açıklaması, soruşturmada başvuru araçları, şüpheliler, suçlamalar ve alınması gereken önlemleri içeren bir yönetici özeti, bir giriş bölümü, soruşturma boyunca elde edilen bulguların detayları, ve en sonunda kanıt listesi, ilgili liste ve diğer hususları içeren ekler bulunmalıdır (Picket; 2002, s.196). Bir dolandırıcılık soruşturmasının sonuçları çeşitli iç ve dış kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Elde edilen bütün veriler “son analize” dahil edilmeden önce uygun görülen bir yolla doğrulanmalıdır. Hazırlanacak bu raporda gerçekleri sunma oranını

arttırmak ve şahsi görüşlerin oranını düşürmek dikkat edilmesi gereken çok önemli bir husustur (Thornhill; 1995, s.46). Rapor birinci sınıf bir soruşturma üzerine bina edilmelidir. Gerçekleştirilen soruşturmada ve delil toplamada herhangi bir kusur varsa, geriye dönülmeli ve soruşturma usulüne uygun yapılmalıdır. Rapor mantık ve sağlam bir muhakeme üzerinde odaklanmalıdır. Raporda bulunan metaryellerin sunuş biçimi iyi düşünülmelidir. Bulgular, mesele ile ilgili noktalar açık olmalı objektif bir şekilde sunulmalıdır. Kanıtlar ve şüphelilerin karakteri gibi subjektif meseleler hakkında yorum yapmaktan kaçınılmalıdır. Cümleler kısa olmalı ve konuya odaklanmalıdır. Doğruluk iki kere kontrol edilmelidir.

Dolandırıcılık raporları tamamıyla doğru olmalıdır. Önemsiz bile olsa raporda en ufak bir hatanın bulunması bütün soruşturma hakkında kuşku oluşmasına neden olabilir. Doğruluktan emin olmanın en iyi yolu kanıt dosyası ile birleştirilmeden önce taslak raporun detaylı bir şekilde incelenmesidir. Bütün olgular, tarihler, çıkarımlar, referanslar ve sunulanlar güvenilirliklerinden emin olunmak için doğrulanmalıdır. Özel şartlar için doğru tip rapor hazırlanmalıdır. Zaman kısıtlılığı pek çok soruşturmada en önemli meseledir. Kısa bir bilgilendirme notu tamamlanması günler alabilecek kapsamlı bir rapor sürecinden daha uygun olabilir. Dolandırıcılığın suçunun yazılı olarak aktarılmasının karmaşık ve zor olduğu durumlarda bulguların resimli sunumu düzenlenebilir. Grafik, diyagram ya da dolandırıcılığın, soruşturmanın ve bütün içeriğin tamamıyla anlaşılabilmesine yardım edebilecek görsel yardımcılardan bu aşamada istifade edilebilir (Picket; 2002, s.197).

Bir raporu hazırlarken gözetilmesi gereken en temel felsefe, ulaşılan sonuçları veya ortaya konulan çıkarımları destekleyecek şekilde savları adli mercilere sunabilmektir (Thornhill; 1995, s.48-49). Tanıklar belirlenmekte, belgeler toplanmakta, analiz edilmekte ve sunulacak hale getirilmektedir. Son olarak her şey planlandığı gibi ilerlerse, soruşturmanın sonunda bir şüpheli tespit edilebilecektir. Bu aşama, azmin, çabanın, polis zihniyetinin ve makul düzeyde bir önsezinin bulunduğu noktadır. Bu aşama, bir çok boyutu ile temelde diğer suçlar için yürütülen soruşturma süreciyle benzerlikler göstermektedir (Silverstone and Sheetz; 2004, s.126-128). Soruşturmanın sonunda bütün bulguların raporlanması kadar soruşturma sürdürülürken soruşturmanın seyri hakkında ilgili yerleri bilgilendirmek amacıyla sunulan ara raporlar da son derece büyük bir öneme sahiptir. Soruşturmanın doğru yönde ve hızlı bir şekilde sürdürülmesi

önemli bir husustur. Bazı soruşturmalar içinde pek çoğu konuyla ilgili olmayan ve birkaç önemli şey içeren kağıt yığınları ile uğraşmayı gerektirdiği için sinir bozucu olabilir. Otomatikleşmiş sorgulamalar, yüzlerce kayıttan içerisinden detayları bulup çıkarma sıkıcı olabilir. Ve pek çok soruşturma zaman açısından sınırlıdır ve kayıpların tanımlanması, gerçekte ne olduğunun ortaya çıkarılması oldukça zaman alabilmektedir. Bu yüzden ara raporlar çok önemlidir ve bu raporlar soruşturma hakkında güncelleme ve yeni bir kanıt değerlendirme şansı verebilir. Ayrıca soruşturmanın kalitesi ve doğru kaynakların kullanılıp kullanılmadığı hakkında bir fikir de verebilir (Picket; 2002, s.189).

Soruşturma takımının sorumlusu olan şefi konumundaki kişinin haftada bir ya da iki haftada bir soruşturma hakkında bir güncelleme alması faydalı olacaktır. Bu ancak bir ara raporlama sistemi ile mümkün olabilecektir. Bir ara rapor kısa olmalı ve ancak bilinmesi gerekene ulaşılabilir olmalıdır. Bir ara rapor kısaca şunları içermelidir (Picket; 2002, s.190):

- Dolandırıcılık nasıl meydana geldi
- O tarihe kadar neler yapıldı
- O tarihe kadar soruşturma ne kadara mal oldu
- Bilinen kayıpların detayları
- Herhangi bir özel problem ya da hassasiyet var mı?
- Kanıt elde etme süreci ve herhangi bir şüphelinin bulunup bulunmadığı
- O tarihe kadar herhangi bir çalışanın açığa alınıp alınmadığı
- Herhangi bir suçlamanın düşünülüp düşünülmediği
- Daha ileri bir çalışmanın gerekip gerekmediği ve gereken mümkün zaman dilimi
- Yönetimin kararına herhangi bir hususun sunulup sunulmadığı
- Yönetimin bilgisine herhangi bir öneri sunulup sunulmadığı

II. Kredi Kartı Dolandırıcılık Soruşturmalarında Ülkemizdeki Durum

Kredi kartı dolandırıcılık soruşturmaları açısından konuya bakıldığında, ülkemizde mevcut standart bir dolandırıcılık soruşturma sürecinin varlığından bahsetmek hemen hemen imkansızdır. Soruşturma sürecini çoğunlukla, o anki mevcut soruşturma ekibinin üstü pozisyonundaki kişiler belirlemekte ve soruşturma onların

verecekleri kararlar etrafında yürütülmektedir. Soruşturma sürecini, kredi kartı dolandırıcılığının örgütlü olup olmaması, soruşturma ekibinin teknik imkanları, personelin yeterli bilgi ve beceriye sahip olup olmadığı, yada kredi kartı dolandırıcılık suçunun diğer karakteristik özellikleri etkileyebilmektedir.

Ancak tarafımızca gerçekleştirilen gözlem, araştırma ve mülakatlar neticesinde, açık bir şekilde tanımlanmamış ve ana hatları belirlenmemiş olsa da ülkemizdeki polis birimleri tarafından benzer bir soruşturma sürecinin takip edildiği tespit edilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğünün konuyla ilgili birimleri tarafından bir kredi kartı dolandırıcılık soruşturması esnasında da yazılı bir şekilde olmamakla ve belli bir standardizasyon bulunmamakla birlikte, adli muhasebe kapsamında öngörülen soruşturma sürecine yakın, hatta hemen hemen aynı denilebilecek kadar benzer bir sürecin takip edildiği, ancak uygulamada bazı güçlüklerle karşılaşıldığı gözlenmiştir.

Ülkemizde de kredi kartı dolandırıcılık soruşturmalarına, adli muhasebe dolandırıcılık sürecinde olduğu gibi bir belirti ve hipotez oluşturma aşamasıyla başlanılmaktadır. Belirti, genellikle şu yollarla elde edilmektedir:

- Dolandırılan mağdur şahsın yada tüzel kişiliğin şikayeti
- Konuyla ilgili yada ilgisiz ama bazı yasadışı faaliyetlere tanıklık etmiş bazı şahısların ihbarı
- Polis birimleri tarafından profesyonel yardım alınan haber elemanlarının aracılığıyla elde edilen bilgiler
- Polis birimlerinin başka bir suç soruşturması gerçekleştirdikleri esnada kredi kartı dolandırıcılığı yapıldığına dair bazı bilgi ve belirtilere ulaşması

Yukarıda belirtilen yollarla polis birimleri kredi kartı dolandırıcılığı olduğuna dair belirtilere ulaşmaktadırlar. Bu belirtiye ulaşıldıktan sonra suçu işlemiş olabilecekleri düşünülen şahısların, muhtemel suçu kimlerle birlikte, hangi yöntem ve teknikleri kullanarak işlemiş olabilecekleri hakkında bir hipotez oluşturulmaktadır. Örneğin şahısların geçmişte de kredi kartı dolandırıcılığı suçunu işleyip işlemedikleri ya da son zamanlarda gözle görülür bir şekilde ekonomik durumlarındaki düzelmeler, çok para harcamaya başlamaları gibi bilgiler bu aşamada önemli ipuçları verebilmektedir. Bu aşamada özellikle uzun yıllar boyunca bu çeşit suç ve suçlularla mücadele eden uzman güvenlik birimlerinin bu konudaki tecrübelerine dayanarak oluşturdukları kanaatleri de oldukça önemlidir. Kredi kartı dolandırıcılığı suçunun işlenmekte

olduğuna ilişkin güçlü bir kanaat oluştuğunda ise, yetkili savcının da bilgi ve izni ile çeşitli teknik ve taktikler uygulanarak bilgi toplanmaya ve oluşturulan hipotezin desteklenmesine çalışılmaktadır. Uygulamada çoğu zaman yakalama esnasında şahısların üst, araç, işyeri ve ikametlerinde elde edilebilecek suç ve suç unsurlarına güvenilerek soruşturmaya devam edilebilmektedir. İlgili polis birimi çalışanları tarafından belirtiler incelendikten ve zihinlerde makul bir şüphne oluştuktan sonra, problem yani kredi kartı dolandırıcılık suçu bu personel tarafından tanımlanmaya çalışılmaktadır.

Bu aşamada ölkemizde öncelikle her türlü bilgi ve belgeye ulaşılarak suç ve suçu işlediğinden şüphelenilen şahısların, suçu nasıl işlediklerine ilişkin bir kanaat oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu yapılırken örneğin bu şahısların benzer suçları geçmişte de işleyip işlemedikleri hususu son derece önemli bir husus teşkil etmektedir. Bu aşamada suçun güvenlik birimlerine ne şekilde intikal ettiği de son derece önemlidir. Çünkü, suçun güvenlik birimlerine intikal ediş şekli çoğu zaman konunun güvenlik birimleri tarafından ne şekilde ele alınacağını da belirlemektedir. Eğer suç bir ihbar telefonu ile ya da internet aracılığı ile polis birimlerine intikal etmişse, öncelikle bu ihbarın bir tutanağa aktarılması gerekmektedir.

Çoğunlukla bu tür ihbarları yapan şahıslar güvenlik gerekçeleriyle kimliklerinin gizli kalmasını istemekte ve bu da çoğu zaman ihbarın güvenilirliğini zedeleyebilmektedir. Yüzyüze yapılan ihbarlarda da çoğu zaman aynı gerekçelerle şahıslar kimliklerinin soruşturma boyunca ve sonrasında gizli kalmasını isteyebilmektedirler. Bu durumda suç 4422 Sayılı ıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu kapsamında değerlendirilirse, şahsın tanık koruma programlarından istifade etmesi sağlanmakta, aksi takdirde şahsın kimliği ancak polis birimlerinin ve adli mercilerin hassasiyeti ile gizli tutulmaya çalışılmaktadır. Az sayıda da olsa şahıs kimliğini gizlemeden ihbar tutanağını imzalayabilmektedir. Eğer kredi kartı dolandırıcılık soruşturma talebi savcılık gibi yetkili üst şahıs, kurum ya da kuruluşlardan talep edilmişse, konu herhangi bir ön değerlendirmeye tabii tutulmadan ve çoğunlukla problem tanımlanmadan doğrudan soruşturmaya başlanmakta, ilgili şahısların ifadeleri alınmakta ve neticeden ilgili makama bilgi verilmektedir.

Ancak kredi kartı dolandırıcılığına ilişkin bilgi güvenlik birimlerine bu şahıs, kurum ya da kuruluşlar dışından intikal etmişse, konu ilgili uzman birim tarafından

incelenmekte, problem tanımlanmaya çalışılmakta, gerçekleştirilen bu ön çalışmalar neticesinde herhangi bir suç ya da suç unsuruna rastlanılmazsa, çalışmalar bir rapora aktarılmakta ve daha ileri bir soruşturmaya ihtiyaç duyulmamaktadır. Ülkemizde soruşturma planlanırken suçun basit ve sade bir şekilde resmi çıkarılmaya çalışılmaktadır. Ardından bilgi ve delil toplamak amacıyla bir plan yapılmaktadır.

Bu aşamada bilgi ve delil toplamaya nereden ve nasıl başlanacağı belirlenmeye çalışılmaktadır. Soruşturma planlandığı gibi ilerlerken planda olmayan yeni bilgi ve delillere ulaşırsa, soruşturmanın yönü o tarafa doğru değiştirilebilmektedir. Planlama yapılırken soruşturmayı yürütecek personelin bilgi, görgü, yetenek ve tecrübelerine göre bir işbölümü yapılmaktadır. Ülkemizde soruşturma planlanırken herhangi bir maliyet analizi yapılmamaktadır. Bazen çok küçük miktarlarda olsa dahi bütün dolandırıcılık suçları daha büyük maliyetlerle soruşturulabilmektedir.

Ülkemizde gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılık suçu soruşturmaları neticesinde elde edilen bilgi ve tecrübeler başta Bankalararası Kart Merkezi olmak üzere, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından zaman zaman toplantı ve seminer tarzı etkinliklerle ele alınmaya çalışılmakta, zaman zaman vatandaşları ve ilgili kurum ve kuruluşları uyarmak amacıyla açıklayıcı broşürler yayınlanmaktadır. Bu bilgi ve tecrübeler ayrıca bu suç tekrar işlendiğinde, suçu yeniden ortaya çıkarma ve suçluları yakalama aşamasında da oldukça işe yaramaktadır. Ancak genellikle bu suçlarla ilgili olarak polis teşkilatı açısından konu incelendiğinde, bir tepkisel polislikten söz etmek mümkündür. Bunun bir diğer nedeni ise kredi kartı dolandırıcılık soruşturmasını yürütmekle görevli uzman personelin çoğu zaman ayrıca yapmak zorunda olduğu çok farklı görevlerinin de bulunması ve bu konuda odaklı çalışmanın çoğu zaman sözkonusu olamamasıdır.

Bu personel bazen bir soruşturmayı yürütürken aynı zamanda başka acil konularla da görevlendirilebilmektedirler. Ülkemizde kredi kartı dolandırıcılığı örgütlü bir suç olarak değerlendirilmemişse, standart ve yazılı bir soruşturma metodu bulunmadığı için soruşturma o ildeki yönetici konumundaki görevlilerin bilgi, birikim ve tercihlerine göre yürütülmektedir. Ülkemizde 30.07.1999 yılında kabul edilen 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 6. ve 7. maddelerine göre, kredi kartı dolandırıcılığı veya diğer nitelikli dolandırıcılık suçlarının ön soruşturmaları esnasında “Projeli ve Çalışma Gruplarından”

istifade edilebilmektedir. Kredi kartı dolandırıcılığı örgütlü suç kapsamında değerlendiriliyorsa, savcılık makamı aracılığıyla ilgili kurumlardan uzman desteği alınabilmekte ve Projeli Çalışma Grupları oluşturulabilmektedir. Bu çalışma gruplarında farklı kurumlardan olduğu gibi, güvenlik biriminin bünyesinde ama farklı birimlerinde çalışan bazı uzman personele de ihtiyaç duyulabilmekte, ancak bu personelin geçici sürelerle bile olsa bu çalışma gruplarında istihdam edilebilmesinin önünde de bazen engellerle karşılaşılabilir. Bu konuda kolaylaştırıcı önlemler alınmasında fayda mülahaza edilmektedir. Kredi kartı dolandırıcılığı örgütlü suç olarak değerlendirilmeyorsa, Projeli Çalışma Gruplarından istifade edilememekte ve ön soruşturma esnasında uzman desteği alınmamaktadır.

Örgütlü kredi kartı dolandırıcılık suçunun soruşturulması amacıyla oluşturulan çalışma grubunun başkanlığını savcı yapmaktadır. Bu uzmanlar ön soruşturma esnasında polis birimlerine toplanan delillerin yorumlanmasında ve daha başka delillere ulaşılabilmesinde yardımcı olmaktadır. Ancak bu aşamada elde edilen delillerin ışığında bu şahısların mahkemede ifade vermeleri, adli muhasebecilikte olduğu gibi mümkün olmamaktadır. Bu iş ancak bilirkişiler eliyle yargılama safahatında yerine getirilmekte ve bilirkişi de ancak mahkeme başkanı sıfatı ile hakimler tarafından görevlendirilebilmektedirler.

Ülkemizde çoğu zaman mahkemeler bilirkişilerin verdiği raporları dikkate alarak karar vermekte ve bu durum bilirkişilerin raporları ile insanlar hakkında doğrudan hükümler verilmesine neden olabilmektedir. Adeta bilirkişiler adalet dağıtır hale gelmektedirler. Bu kanunun dışında değerlendirilen suçlarda projeli çalışma gruplarından yararlanılamamaktadır. Sonuç olarak, başta farklı kurum ve kuruluşlar olmak üzere emniyet içerisindeki diğer birimlerle bile yeterli koordinasyon sağlamada zaman zaman sıkıntılarla karşılaşılabilir.

Bazen aynı dolandırıcılık suçuna yönelik olarak farklı birimler çalışabilmektedir. Bu durum farklı birimlerin farklı bakış açıları getirmesi ve farklı yönlerden soruşturmanın yürütülerek, bir çeşit sağlama yapılması açısından oldukça faydalı olabilmektedir. Ancak, aynı konuda çalışan birimlerin, soruşturmanın sağlığı açısından prosedür gereği bile olsa, dolandırıcılık suçu ile ilgili olarak birbirlerinden bilgi gizlemeleri çoğu zaman gereksiz enerji ve fon israfına neden olabilmektedir. Oysa koordineli bir çalışma soruşturmanın maliyetini düşürebileceği gibi, daha verimli bir

soruşturma yapılmasına da katkı sağlayabilecektir. Soruşturma takımı oluşturulup, görev bölümü yapıldığında zaman zaman gri alanlar olarak tanımlanabilecek, hiç kimsenin görev alanına girmeyen hususlar soruşturma kapsamı dışında kalabilmektedir.

Bütün bu olumsuzlukların önüne geçebilmek amacıyla sık sık ilgili birimler ve soruşturma takımı arasında toplantılar gerçekleştirilmesi ve soruşturmanın seyri hakkında görüş alış verişinde bulunulması faydalı olacaktır. Ülkemizde öncelikle şahısların ev ve işyerleri tespit edilerek çevrelerinden şahısların ekonomik durumu, geçmişte bu çeşit suçlar işlemişler mi? ilişki ve irtibat içerisinde buldukları şahısların durumları bu suçu işlemeye uygun mu? gibi soruların cevapları aranılarak kredi kartı dolandırıcılığı soruşturmalarına başlanmaktadır.

Ülkemizde savcının bilgi ve izniyle kredi kartı dolandırıcılığı ile ilgili gerekli deliller yargılama safahatından önce ön soruşturma esnasında toplanabilmektedir. Çoğunlukla şahıslar yakalandığında, suçun tabiatı gereği şahısların üzerlerinden, araç, işyeri ya da ikametlerinden suç ve suç unsurları da elde edilebilmektedir. Çoğu zaman da toplanan bilgi ve belgeler yeterince uzman kişiler tarafından incelenmedikleri için delil olarak mahkemeye sunulamamaktadır. Oysa yeterli uzman personel bu soruşturmalarda görevlendirilebilse pek çok dolandırıcılık suçu tam anlamıyla ortaya çıkarılabilecektir. Soruşturmayı gerçekleştiren emniyet birimleri adli konularda savcının emri altında çalışmakta ve savcı ile birlikte iddia makamını teşkil etmektedir.

Bu durum polis birimlerinin soruşturmayı yürütürken tarafsız olması gerektiği gerçeğini zedelememeli ve şüphelilerin lehine olabilecek deliller de bu aşamada toplanmalıdır. Soruşturmanın objektif olması ve yeterli kanaat geliştirilmeden davanın açılmaması gerekir. Adli muhasebecilik kapsamında bilirkişilik müessesesinden soruşturmanın her aşamasında istifade edilebilirken, ülkemizde bu uzmanlıktan ancak şüphelilerin yakalanmalarından sonra yararlanılabilmektedir. Soruşturma esnasında delil toplanırken önemli olan konu, herkesce görülebilen bilgi ve belgeleri değil, olayların arkasındakilere bakarak görülemeyenleri bulmaktır.

Emniyet soruşturma birimleri bankalar gibi diğer kurum ve kuruluşlardan bilgi talebini ancak savcılık aracılığıyla yapabilmektedir. Bu durum bazen zaman kaybına neden olmakta ve bazen de soruşturmanın sağlıklı bir şekilde ve zamanında ilerlemesine engel olmaktadır. Emniyet soruşturma birimlerinin soruşturma esnasında ilgili banka yada kurumlarla doğrudan, zamanında ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi gereksiz zaman

kayıplarının önüne geçebileceği gibi, soruşturmanın daha sağlıklı yürütülebilmesine de yardımcı olacaktır. Kanaatimizce bu durumun arkasında ticari sır kavramı ile bazı bilgilerin polis birimlerindeki muhtemel kötü niyetli personel tarafından suistimal edilebileceği ve farklı amaçlarla kullanılabilmesi endişeleri yatmaktadır. Ancak bu endişelerin önüne geçilmeye çalışılırken toplumsal zararları azımsanamayacak boyutlarda olan dolandırıcılık soruşturmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesinin de önüne geçildiği gözardı edilmemelidir.

Polis birimleri tarafından ülkemizde gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılığı soruşturmalarında çoğunlukla “sanıktan delile” ve devamında da “delilden delile” ulaşılmaya çalışılmaktadır. Sonuç olarak, bütün deliller toplandıktan sonra genel bir değerlendirme yapılmakla birlikte, soruşturma devam ederken de her delilin ayrı ayrı değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Bu aşamada en önemli husus uzun ve yorucu bir çalışma yapılarak pek çok delil toplanmış olmasına rağmen, kişisel ve mesleki hırslardan sıyrılıp, şüphelilerin hala suçsuz olabilecekleri ihtimalinin kesinlikle gözardı edilmemesidir. Ülkemizde emniyet birimlerince gerçekleştirilen soruşturmalar bu aşamaya geldiğinde çoğunlukla çalışmalar yakalama ile neticelenmektedir. Oysa, soruşturmanın her aşamasında deliller değerlendirilirken kesinlikle objektif olunmalı ve tarafsız bir gözle karar verilmelidir. Bu aşamada Bankalararası Kart Merkezi gibi farklı kurumlardan uzman incelemesi talep edilmişse bu taleplerin neticeleri de beklenmekte ve değerlendirmeye alınmaktadır.

Ülkemizde hukuki zaman kısıtlamaları nedeniyle deliller tam anlamıyla değerlendirilememekte ve çoğu zaman yarı işlenmiş bir şekilde savcılığa intikal ettirilmektedir. Polisin bulguları bir fezleke ile savcılığa rapor etmesinden sonra savcının konuyu mahkemeye intikal ettirmek üzere çalışmaya koyulmasıyla “soruşturma” artık “kovuşturma” halini almaktadır. Emniyet soruşturma birimleri delilleri toplayıp değerlendirdikten sonra, elde ettiği bütün bilgi ve belgeleri “fezleke” denilen bir yazı ile savcılığa intikal ettirmektedir.

Bulgular raporlanırken yukarıda da yer yer açıklanmaya çalışılan zaman ve hukuki kısıtlamalar gibi nedenlerle uygun bir raporlama işlemi gerçekleştirilememektedir. Her ne kadar ülkemizde de suç kronolojik bir sıralamaya tabi tutulup, baştan sona ele alınsa da, adli muhasebenin öngördüğü gibi delillerin tablo yada grafiklerle daha anlaşılır hale getirilmesi veya suçun karmaşık bir yapıdan daha

anlaşılabilir ve basit hale sokulması çoğu zaman mümkün olmayabilmektedir. Kısmen yukarıda da bahsedildiği gibi, şayet suç örgütlü bir suç olarak kabul edilmişse ancak o zaman bu çalışmalar yapılabilir. Polis birimleri soruşturmayı savcı adına yürütmesine rağmen, yargılama sürecinin geri kalan bölümünde polis yer almamakta, hatta duruşmaları bile zaman zaman takip edememektedir.

Bu durum dolandırıcılık suçunun tam olarak anlaşılmasını ve analitik düşünme kapasitesini düşürmektedir. Adli görev yapan ve dolandırıcılık soruşturmalarını yürüten bir kısım personelin savcı yardımcısı olarak yargılama sürecini izleyebilmesinin önünün açılması ile bu sorunun çözülebileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle savcı ve soruşturma birimleri arasındaki işbirliği artacak ve soruşturma daha sağlıklı bir hale getirilebilecektir. Adli muhasebe soruşturma sürecinde son aşamada bulgular rapor edilirken bir şüpheliye ulaşılabilmektedir. Oysa ülkemizde çoğu zaman soruşturmaya başlanırken zaten en azından bir şüpheli tespit edilmiş bulunmakta ve bu şüpheliden hareketle delillere ulaşılmaya çalışılmaktadır.

III. Örnek Olay Analizleri

A. Örnek Olay Analizi 1

13/14.05.2007 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü Mali Şube Müdürlüğü görevlilerince gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde; İstanbul ili genelinde kredi kartı dolandırıcılığı yaptıkları bilinen ve haklarında geçmiş dönemlerde de işlem yapılmış X1 isimli şahsın, sahte kredi kartı tanzim ederek haksız kazanç temin ettiği ve bu işlerinde X2 ve X3 isimli şahıslardan yardım aldığı tespit edilmiştir. Söz konusu şahısların adreslerinde arama yapmak üzere ilgili adli kuruluşlardan gerekli izinler alınarak gerçekleştirilen aramalar neticesinde, şahıslarla birlikte, şahısların üstlerinde, ikametlerinde ve araçlarında gerçekleştirilen çalışmalarda çok sayıda sahte kredi kartı ve bu kartların yapımında kullanılan teknik cihaz ele geçirilmiştir. Malzemelerin incelenmesinde Polis Kriminal Laboratuvarından ve Bankalararası Kart Merkezi Expertizlerinden yararlanılmıştır. Bu olayda kredi kartı dolandırıcılığı işlediklerinden şüphelenilen şahıslar emniyet birimleri tarafından tespit edilmişlerdir. Yıllardan beri bu birimde çalışan güvenlik görevlileri tecrübelerine dayanarak ve şahısların geçmişte

işlemiş oldukları benzer suçlarında gözönüne alarak, şahısların hala bu suçu işlemeye devam ettiklerine ilişkin belirtilerle birlikte şahısların bu suçu nasıl işlemiş olabileceklerine ilişkin bir hipotez geliştirmiş ve bütün bunlar şahıslar hakkında bir soruşturmaya başlanması için yeterli görülmüştür. Birim içerisinde bir soruşturma ekibinin soruşturmayı yürütmekle görevlendirilmesi ile soruşturmaya başlanılmıştır.

Olay örgütlü suç kapsamında olmadığından, savcının başkanlığında bir projeli çalışma grubu oluşturulamamış ve detaylı bir inceleme yapılamamıştır. Problem tanımlandıktan sonra görevli ekip tarafından bir soruşturma planı oluşturulması şahıslar hakkında iş, ev ve diğer adres bilgilerinin yanı sıra çevrelerinden bu şahısların sosyo-ekonomik durumları ile ilgili bilgiler de toplanmaya çalışılmıştır. Görevli soruşturma ekibi şüpheli şahıslar hakkında olabildiğince detaylı bilgi topladığı kanaatine ulaştıktan ve bu bilgi ve delilleri yeniden detaylı bir değerlendirmeye tabii tuttukten sonra, toplanan bilgiler detaylı ve yazılı bir şekilde cumhuriyet savcısına rapor edilmiş ve gerekli yasal izinlerle birlikte şahısların üst, araç ve ikametlerinde aramalar gerçekleştirilmiştir. Bu aramalar neticesinde kredi kartı dolandırıcılığı suçu işlemek amacıyla kullanılan pek çok suç unsuru ele geçirilmiştir. Bu suç unsurlarının incelenmesi ve bir expertiz raporu alınması aşamasında Polis Kriminal Laboratuvarından ve Bankalarası Kart Merkezi Expertizlerinden yararlanılmıştır.

B. Örnek Olay Analizi 2

05.06.2006 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü Mali Şube Müdürlüğü görevlilerince gerçekleştirilen istihbari mahiyetteki çalışmalar neticesinde, İstanbul, İzmir, Antalya illerinde yaşayan bazı şahısların suç işlemek amacıyla örgüt kurdukları ve teşekkül halinde sahte kredi kartı dolandırıcılığı yaptıkları şeklinde bilgiler alınmıştır. Adli mercilerle kurulan irtibat sonucu alınan mahkeme kararları neticesinde şahısların telefonları ve telefon irtibatları takip edilmiştir. Söz konusu şahısların İstanbul ili genelinde sahte kimlik kullanmak, sahte kredi kartı imal etmek suretiyle teşekkül oluşturarak kredi kartı dolandırıcılığı yapmak suçlarından, daha önce pek çok defa haklarında yasal işlem yapılmış olduğu bilgisine ulaşılmış, son zamanlarda tekrar suç işlemek amacıyla örgüt kurdukları şeklinde bilgiler alınmıştır. Söz konusu şahısların internet vasıtasıyla temin ettikleri yerli ve yabancı şahıslara ait kredi kartı manyetik

bilgilerini ellerinde bulunan cihazlar (Embossing, Tipper, Encoder v.s) vasıtasıyla beyaz plastik kartlara yükledikleri, beyaz plastik kartların üzerine yerli bankalara ait amblem ve logoları basmak suretiyle sahte kart ürettikleri ve ürettikleri bu sahte kartların üzerlerinde mevcut bulunan isimlere göre tanzim edilen sahte kimlikler ile birlikte piyasaya sürerek haksız kazanç elde ettikleri tespit edilmiştir. Konuyla görevli mahkemelerden gerekli kararlar alınarak tespit edilen örgüte mensup şahısların ev ve işyerlerinde aramalar gerçekleştirilmiştir.

Sözkonusu bu aramalar neticesinde, içerisinde çok sayıda yerli ve yabancı farklı banka ve şahıslara ait özel bilgiler, kredi kartı ve mesaj bilgileri, bankaların ATM makinelerine yerleştirilen kart kopyalama düzeneklerinin fotoğraflarının yüklü olduğu bilgisayarlar, silahlar, şahıslara ait farklı adreslerde farklı kişiler adına düzenlenmiş çok sayıda sahte kredi kartları, çok sayıda üzerinde manyetik şeridi bulunan boş beyaz kart, çok sayıda üzerlerinde dört haneli şifreleri yazılı kart, üzerlerinde yerli ve yabancı bankalara ait kredi kartı bilgilerinin bulunduğu manyetik şeritli, üzerinde muhtelif bankaların isimlerinin ve logolarının bulunduğu kart, kredi kartlarının üzerlerinde bulunan manyetik şerit bilgilerini okumaya ve bu bilgileri bilgisayara aktarmaya yarayan iki adet encoder cihazı, sahte resmi mühür ve trafik belgesi, diploma, muhtarlık belgeleri gibi çok sayıda sahte resmi belge, sahte pasaport, sürücü belgesi, kimlik ve kimlik fotokopileri ile plastik kartların üzerine istenilen herhangi bir amblem, logo veya yazının basılmasında kullanılan bir adet kart printer cihazı ele geçirilmiştir.

Mali şube müdürlüğü görevlilerince sözkonusu şahıslara ait adreslerde ele geçirilen sahte kredi kartlarından 886 adetinin kullanılarak alışveriş yapıldığı tespit edilmiştir. Suçun işlenmesine örgütlü bir şekilde iştirak ettikleri tespit edilen toplam 24 kişiden 20'si ilk etapta gözaltına alınmış, 4 şahıs ise sözkonusu operasyonda firari duruma düşmüşlerdir. Şüphelilerin üst ve ikametlerinde ele geçirilen suç unsuru teknik metaryellerin bir kısmı EGM'nin kendi teknik personeli, diğer kısmı ise BKM (Bankalararası Kart Merkezi) tarafından incelenmiş ve teknik destek sağlanmıştır. Bu olayda da örgütlü bir şekilde kredi kartı suçu işlediğinden şüphelenilen şahıslar emniyetin ilgili birimlerinin gerçekleştirdikleri istihbari mahiyetteki çalışmalar neticesinde tespit edilmiştir. Yıllardan beri bu birimde çalışan güvenlik görevlilerinin tecrübeleri doğrultusunda ve bu şahısların geçmişte işlemiş oldukları benzer suçlar da gözönüne alınarak, bu suçun işleniyor olabileceğine ilişkin güçlü bir belirtinin ortaya

çıkması ve bir hipotez ortaya konulmasından sonra, birim içerisinde bir ekip soruşturma ile görevlendirilmiştir. Sözkonusu görevli ekip soruşturmayı planlayarak delil ve bilgi toplamaya başlamıştır. Öncelikle şahıslara ait ev, işyeri ve araç bilgileri toplanmaya ve şahısların çevrelerinden sosyo-ekonomik durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sağlıklı ve yeterli bilgilere ulaşıldığı kanaati hasıl olduktan sonra, ek delil ve bilgilere ulaşmak amacıyla gerekli yasal izinler de alınarak, bu suçu örgütlü bir şekilde işledikleri kanaati hasıl olan şahısların telefonları teknik takibe alınmıştır.

Sözkonusu çalışmalar neticesinde toplanan delil ve bilgiler soruşturma ekibi tarafından detaylı bir değerlendirmeye tabii tutulduktan sonra konu detaylı ve yazılı bir şekilde cumhuriyet savcısına aktarılmıştır. Cumhuriyet savcısı şüpheli şahıslar hakkında yeterli bilgi ve delil toplandığına dair bir kanaate ulaştıktan sonra, gerekli yasal izinlerde alınarak, şüpheli şahısların üst, araç ve ikametlerinde aramalar gerçekleştirilmiştir. Bu aramalar neticesinde kredi kartı dolandırıcılığı suçu işlemek amacıyla kullanılan pek çok suç unsuru ele geçirilmiştir. Bu suç unsurlarının incelenmesi ve bir ekspertiz raporu alınması aşamasında Polis Kriminal Laboratuvarından ve Bankalararası Kart Merkezi Ekspertizlerinden yararlanılmıştır.

C. Örnek Olay Analizi 3

10.02.2007 tarihinde, İzmir Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü, Mali Suçlar Büro Amirliğince İzmir ilinde yaşamakta olan toplam 8 adet mağdur vatandaştan alınan ifadelerde geçen bilgilerin de yardımı ile 36 adet şüpheli şahsın çıkar amaçlı suç örgütü kurmak suretiyle, bilişim sistemlerini kullanarak internet üzerinden havale dolandırıcılığı yaptıkları şeklinde bilgiler alınmıştır. Sözkonusu emniyet birimi tarafından hazırlanan bir planlı operasyon neticesinde şahıslar fiziki ve teknik takibe alınmışlar ve bu takip sonucunda da şahıslar gerekli mahkeme izinleri de alınarak gözaltına alınmışlardır. Şahısların üst, ikamet ve araçlarında gerçekleştirilen aramalar neticesinde, çok sayıda sahte kredi kartı, bu kartların yapımında kullanılan teknik cihaz ve metaryel ele geçirilmiştir. Şahısların yurt dışında irtibatlı oldukları yabancı uyruklu şahısların da yardımlarıyla, ülkemizde interaktif bankacılık sistemlerinden istifade eden bazı şahıs ve tüzel kişilerin şifre ve bilgilerini değişik bilgisayar programları kullanarak yasal olmayan yollardan elde

ettikleri, şahısların temin ettikleri üçüncü şahıslara ait resimler kullanarak, örgüt üyelerine sahte nüfus cüzdanları hazırladıkları ve örgüt üyelerinin kendi kimlik bilgilerini kullanarak bankalarda mevduat hesabı açtırdıkları ve bu hesaplara, bilgilerini elde ettikleri hesaplardan havale ve EFT ler yapıldığı tespit edilmiştir.

Bu olayda mağdur vatandaşların müracaatları ve verdikleri bilgiler ışığında kredi kartı dolandırıcılığı işlediklerinden şüphelenilen şahıslara ulaşılmıştır. Mağdurların verdikleri bilgiler ve şahıslarla ilgili gerçekleştirilen ön çalışmalar neticesinde şahısların örgütlü bir şekilde bu suçu işledikleri kanaatine varılmış ve bu yönde bir hipotez geliştirilmiştir. Yetkili adli mercilerle gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde gerekli yasal izinler alınmış, emniyetin ilgili birimi içerisinde bir soruşturma ekibi görevlendirilerek, sözkonusu şahıslara yönelik olarak görevli savcının emrinde soruşturmaya başlanılmıştır. Bu olayda, suçun mağdurları belli, suçun nasıl işlendiği ise hemen hemen açık olduğu için projeli çalışma grubu oluşturulmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Görevli soruşturma ekibi kendilerine göre bir soruşturma planı oluşturarak, şahıslar hakkında çok boyutlu bir şekilde bilgi ve delil toplamaya başlamıştır. Soruşturma ekibi şüpheli şahıslar hakkında olabildiğince detaylı bilgi topladığı kanaatine ulaştıktan sonra bu bilgi ve delilleri yeniden detaylı bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Sıkı bir değerlendirmeye tabi tutulan bilgiler yazılı bir şekilde cumhuriyet savcısına rapor edilmiş ve gerekli yasal izinlerin alınması sağlanarak, şahısların üst, araç ve ikametlerinde aramalar gerçekleştirilmiştir. Bu aramalar neticesinde kredi kartı dolandırıcılığı suçu işlemek amacıyla kullanılan pek çok suç unsuru ele geçirilmiştir. Bu suç unsurlarının incelenmesi ve bir expertiz raporu alınması aşamasında Polis Kriminal Laboratuvarından ve Bankalararası Kart Merkezi Expertizlerinden yararlanılmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Günümüzde insanların hayatlarını kolaylaştırmak amacıyla hizmete sunulan pek çok teknolojik yenilik ve buluş, bir yandan insanların yaşamlarını kolaylaştırırken diğer yandan bu yenilik ve buluşları takip eden suçlular açısından da son derece geniş bir faaliyet alanı ortaya çıkarmaktadır. İnternetin son derece hızlı bir şekilde hayatımıza girişi ve e-ticaretin de gelişmesiyle birlikte, ekonomik faaliyetlerin neredeyse hemen hemen tamamı sanal ortamlara taşınmaya başlamıştır. Öyle ki, artık suçlular sadece bir telefon görüşmesi yaparak ya da bir bilgisayarın tuşlarına basarak internet üzerinden çok ciddi miktarlarda dolandırıcılıklar yapabilmektedirler. Nitekim son yıllarda bilgisayar kullanarak işlenen, kredi kartı dolandırıcılığı gibi bilişim suçları olarak anılan yeni nesil beyaz yaka suçlarından bahsedilmektedir ve bu suç çeşitlerinde hızlı bir artış söz konusudur.

Beyaz yaka suçlarını genel olarak, şiddet içermeyen, hile ve aldatmaya dayanan, para kazanmak yada kaybetmekten kaçınmak veya makam ve mevki elde etmek maksadı ile işlenen suçlar olarak tanımlamak mümkündür. Dolandırıcılık suçları ise kişisel suçlar, mesleğe dayalı suçlar (occupational crimes) ve şirket suçları (corporate crimes) gibi suç çeşitleri ile birlikte beyaz yaka suçları arasında anılmaktadır. Dolandırıcılık genel bir terimdir ve insan zekasının keşfedebileceği, bir bireyin bulabileceği, yanlış beyanla bir başkası üzerinde avantaj elde edebileceği tüm araçları kapsamaktadır. Dolandırıcılığın sınırları insanoğlunun hayal gücünün sınırlarıyla eşdeğerdir. Kredi kartı dolandırıcılığı suçunu ise kısaca kredi kartlarının dolandırıcılar tarafından çalınması, çoğaltılması, kopyalanması ya da iletişim hatlarının engellenmesi yada dinlenmesi şeklinde tanımlamak mümkündür.

Kredi kartı dolandırıcılığı, kartlı ödeme sistemleri kullanılarak yapılan dolandırıcılık ve hırsızlık suçlarını kapsamaktadır. Bu dolandırıcılık çeşidinde çalıntı, kayıp, bulunmuş veya iptal ettirilmiş bir kredi kartı vasıtasıyla haksız mal, hizmet yada para elde edilmektedir. Günümüzde kredi kartı dolandırıcılığı toplum açısından telafisi son derece güç kayıplara neden olmaktadır. Nitekim 2006 yılının ilk altı ayı içerisinde İngiltere için kredi kartı dolandırıcılıklarının maliyeti yaklaşık 209.3 milyon pound olarak hesaplanmıştır. Ülkemiz açısından kredi kartı dolandırıcılığının toplam maliyetine ilişkin sağlıklı rakamlara ulaşmak mümkün olmamakla birlikte, ülkemizin de

kredi kartı dolandırıcılığı nedeniyle günden güne artan bir şekilde ciddi kayıplarla karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Emniyet Genel Müdürlüğü kaynaklarına göre; 2003 yılında 80, 2004 yılında ise 146 kredi kartı dolandırıcılığı olayı rapor edilmişken bu rakam 2005 yılında 195'e fırlamıştır.

Bu yeni nesil dolandırıcılık çeşitleri bireyler ve işletmeler ile birlikte toplumun tüm kesimlerini olduğu kadar güvenlik teşkilatlarını da mevcut durumlarını yeniden gözden geçirerek, gerekli önlem ve tedbirleri almaya zorlamaktadır. Bu yeni nesil kredi kartı dolandırıcılığı suçlarıyla mücadele uzmanlaşmanın yanı sıra özel bilgi ve becerileri de gerekli kılmaktadır. Günümüzde son derece karmaşık yöntem ve metodlar kullanılarak işlenen bu dolandırıcılık suçlarını klasik polisiye yöntemlerle tam anlamıyla soruşturmak ve ortaya çıkarmak neredeyse imkansız hale gelmiştir. Nitekim bu amaçla son yıllarda özellikle ABD başta olmak üzere pek çok batı ülkesinde bu suç tiplerini daha iyi kavramak, tam anlamıyla soruşturmak, suçluları adalete teslim edip, gerekli önlemleri alabilmek amacıyla yeni soruşturma yöntem ve teknikleri üzerinde yoğun bir çaba içerisine girilmiştir. Bu çabalar neticesinde genel olarak muhasebe, denetleme ve araştırma becerilerinin entegrasyonu olarak da tanımlanabilecek olan "Adli Muhasebe" adı verilen yeni bir alan ortaya çıkmıştır.

Günümüzde adli muhasebe disiplinine batı ülkelerinde verilen önem ve bu yeni alanda gözlenen gelişme dikkat çekici boyutlardadır. Nitekim adli muhasebecilik ABD'de geleceğin bir kaç önemli ve parlak mesleği arasında sıralanmaktadır. Pek çok batı ülkesinde işletmeler ve güvenlik teşkilatları adli muhasebe aracılığıyla dolandırıcılık suçlarına ilişkin derinlemesine teknik araştırmalar yapabilmekte ve bu sayede mahkemede kullanılmak üzere kullanışlı muhasebe analizleri sağlayabilmektedirler. Bütün bu çalışmaların neticesinde elde edilen somut deliller, bu dolandırıcılık suçlarının yargılama safhasında tam anlamıyla ortaya çıkarılmasına yardımcı olduğu gibi muhtemel mağduriyetlerin de önüne geçebilmektedir.

Adli muhasebe çalışmaları genellikle son derece büyük çaplı belge ve bilgiyi kapsadığı ve çoğu zaman karmaşık bir yapıya sahip olduğu için standart, düzenli ve sistematik bir soruşturma modelini zorunlu kılmaktadır. Nitekim adli muhasebe dolandırıcılık soruşturmalarında kullanılmak üzere bu şekil standart bir soruşturma modeli öngörmektedir. Bu soruşturma modeli sayesinde soruşturma belli bir düzen ve sıra içerisinde gerçekleştirilmekte ve böylelikle muhtemel dolandırıcılık olaylarının da

önüne geçilebilmektedir. Batı ülkelerindeki bu yoğun ilgiye karşın adli muhasebe ne yazık ki ülkemizde hakettiği ilgiyi görememektedir. Ülkemizde adli muhasebenin öngördüğü şekilde standart ve sistematik bir dolandırıcılık soruşturma modeli sözkonusu değildir. Başta kredi kartı dolandırıcılık soruşturmaları olmak üzere diğer dolandırıcılık suçu soruşturmaları, ilden ile, birimden birime ve soruşturma takımının amiri pozisyonundaki kişiye göre farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durum soruşturma esnasında problemler yaşanmasına ve dolandırıcılık suçunun tüm boyutları ile detaylı bir şekilde ortaya konulamamasına neden olmaktadır.

Standart bir dolandırıcılık suçu soruşturma modelinin bulunmaması ve pek çok dolandırıcılık suçu soruşturması neticesinde elde edilen tecrübe ve bilgi birikiminin yazılı bir şekilde geleceğe aktarılamaması neticesinde yeni soruşturmacıların yetiştirilmesinde sıkıntı yaşanmakta ve muhtemel dolandırıcılık suçlarının önüne geçilebilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilememektedir. Uzman soruşturmacı personel çoğunlukla uygulamanın içerisinde mevcut tecrübeli personel tarafından eğitilmekte ve bu personel mevcut soruşturma yöntem ve tekniklerini standart ve yazılı olmayan bir biçimde ancak uygulamada, çalışırken öğrenebilmektedirler. Ancak mevcut deneyim ve tecrübelerden de istifade edilerek en azından yeni personele kolaylık sağlamak ve soruşturmaları belli bir düzen içerisinde yürütebilmek amacıyla standart bir soruşturma modeli oluşturmanın faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Adli muhasebe çalışmalarında kullanılan soruşturma modelini kısaca; belirti ve hipotez oluşturma, dolandırıcılık soruşturma takımını bir araya getirme, problemin tanımlanması ve soruşturmanın planlanması, delil toplama, delil değerlendirme ve bulguları raporlama şeklinde altı temel aşamada incelemek mümkündür. Bir adli muhasebeci, ilk önce uygun verileri analiz edip bir varsayım üretmekte, daha sonra bu varsayımını onaylama ya da onaylamama amacıyla, veritabanını genişletmek amacıyla incelemeler yapmakta, artan veritabanı ile varsayımını test etmektedir.

Tutarlı ve tatminkar bir varsayım ortaya konulduktan sonra soruşturmaya başlamadan önce “İç Dolandırıcılık Soruşturma Takımı”nda olduğu gibi, başlıca iç denetim, güvenlik ve hukuk alanlarında uzman kişilerden oluşan aynı zamanda CHARLES + takımı olarak da anılan takıma benzer bir soruşturma takımı oluşturmanın faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu takımın ihtiyaç duyulan herhangi bir spesifik beceriyle dışarıdan desteklenmesi mümkündür. Ardından olası dolandırıcılıkla ilgili

olabildiğince fazla bilgi saptanmaya çalışılmaktadır. Eğer olgular olası veya mevcut bir dolandırıcılığa işaret ediyorlarsa, sonrasında soruşturmaya yönelik bir soruşturma planlaması yapılmaktadır. Plan, girişimin amaç ve hedeflerini tanımlayacak bir düzen içermektedir. Ayrıca soruşturma takımı için gerekli çeşitli yetenekleri, mümkünse her bir beceri alanında hangi kişilerin görev alacağını isimleriyle ortaya koymaktadır. İyi bir soruşturma planında odaklı devam etme, gelişimi kontrol etme ve adapte edilebilirlik gibi hususlar son derece önemlidir. Soruşturmanın planlanmasının ardından delil toplama aşamasına geçilmektedir. Adli muhasebe soruşturmaları boyunca birçok bilgi toplanabilmekte, ancak bunların çok küçük bir bölümü delil olarak mahkemeye sunulmaktadır.

Delil toplama tamamlandıktan sonra delil değerlendirme aşamasına geçilmektedir. Bu aşama bir dolandırıcılık soruşturmasının en kritik aşamasıdır ve soruşturmanın ek bilgi toplamak amacıyla uzamasına veya genişletilmesine karar verilebilecek son evredir. Dolandırıcılık suçu soruşturmaları diğer ekonomik suçlarda olduğu gibi, bu aşamada diğer suç soruşturmalarından farklılaşmaktadır. Çünkü bu suç soruşturmalarında deliller genellikle akıl almaz miktarlarda veriden oluşmaktadır ve bunlar ham bir şekilde bırakıldığında, yargılama sürecinde ikna edici olma özelliğinden uzaklaşmaktadır.

Bu aşamada toplanan belgeler yığını belli bir düzen içerisinde sıralanmakta, incelenmekte ve özümsemeye çalışılmaktadır. Ardından bu veriler basit tablolar, grafikler ve sunumlar şekline getirilmektedir. Ardından soruşturmanın sonucunda elde edilen bütün delil, bilgi ve belgeler usulüne uygun bir şekilde ilgili kişi, kurum yada kuruluşa rapor edilmektedir. Bu raporda olay toparlanmakta, delil, bilgi ve belgeler belli bir düzen içerisinde sıralanmakta ve ilgili yargı makamına sunulmaktadır. Bu safhada, soruşturma esnasında gerçekleştirilen bütün çalışmalar en başından itibaren değerlendirilmektedir.

Ülkemizde gerçekleştirilen başta kredi kartı dolandırıcılıkları olmak üzere diğer dolandırıcılık suçu soruşturmalarında yukarıda belirtildiği gibi standart bir soruşturma modeli söz konusu değildir. Ancak buna rağmen ülkemizde gerçekleştirilen pek çok soruşturmada adli muhasebeciler tarafından kullanılan soruşturma modeline benzer bir soruşturma sürecinden istifade edildiğini söylemek mümkündür.

Ülkemizdeki kredi kartı dolandırıcılığı soruşturmalarının, suçun örgütlü bir şekilde işlenip işlenmediği, suçun yeri ve zamanı, soruşturma takımının teknik imkan ve becerileri gibi pek çok değişken tarafından etkilendiğini söylemek mümkündür. Ülkemizde kredi kartı dolandırıcılıkları genellikle, dolandırılan mağdur şahsın veya tüzel kişiliğin şikayeti, konuyla ilgili yada ilgisiz ama bazı yasadışı faaliyetlere tanıklık etmiş bazı şahısların ihbarı, polis birimleri tarafından profesyonel yardım alınan haber elemanlarının aracılığıyla elde edilen bilgiler ve polis birimlerinin başka bir suç soruşturması gerçekleştirdikleri esnada kredi kartı dolandırıcılığı yapıldığına dair bazı bilgi ve belirtilere ulaşması yoluyla polis birimlerine ulaşmaktadır.

“Emniyet Genel Müdürlüğü”nün bu suçları kovuşturmakla görevli merkezdeki ya da taşradaki ilgili birimine ulaşan bu bilgiler, muhtemel şüpheli şahısların geçmişte de benzer suçları işleyip işlemedikleri, son günlerde ekonomik durumlarında dikkate değer değişikliklerin olup olmadığı gibi hususlar da incelenerek bir ön değerlendirmeye tabi tutulmakta ve bir hipotez oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu aşamada genellikle uzun yıllar boyunca bu çeşit suç ve suçlularla mücadele etmiş uzman güvenlik personelinin tecrübeleri de son derece büyük önem ifade etmektedir. Bu ön inceleme ve değerlendirme neticesinde kredi kartı dolandırıcılığı suçunun işlendiği, işlenmekte olduğu yada işlenebileceğine ilişkin güçlü bir kanaat oluşmuş ise, yetkili ve görevli savcının aracılığı ile bilgi ve delil toplanmaya başlanmakta ve oluşturulan hipotezin desteklenmesine çalışılmaktadır.

Ülkemizdeki kayıtdışılık her alanda olduğu gibi, dolandırıcılık ve kredi kartı dolandırıcılığı soruşturmalarında da önemli bir engel oluşturmaktadır. Şahıslar yalnızca gelirlerini ve maddi varlıklarını gizleyerek kayıt dışında tutmakla kalmamakta, ikamet, telefon, araç vb. pek çok kayıt gerçek sahiplerinin üzerinde değil farklı kişilerin adına kayıtlı olabilmektedir. Ayrıca pek çok parasal alış-veriş elden ele olmakta ve bu durum kişilerin şahsi fonlarındaki anormal değişiklikleri sıhhatli bir şekilde takip edebilmeyi hemen hemen imkansız kılmaktadır. Bu kayıtların sağlıklı olduğunu söyleyebilmek son derece güçtür. Bu durum diğer dolandırıcılık suçları soruşturmalarında olduğu gibi kredi kartı dolandırıcılık soruşturmalarında da sıkıntı yaratmakta, soruşturmanın yavaş ilerlemesine, hatta bazen yanlış yönlere kaymasına bile neden olabilmektedir. Oysa pek çok gelişmiş batı ülkesinde bu kayıtlar son derece ciddi ve hassas bir şekilde tutulmakta ve polis birimleri bu kayıtlardan kolaylıkla istifade edebilmektedir.

Sağlıklı bir kayıt sistemi karaparanın izlenmesi, vergi kaçırma, dolandırıcılık gibi pek çok ekonomik suçun önüne geçebilir ve işlenmiş ekonomik suçların ise kolayca tespit edilebilmelerine yardımcı olabilir. Örneğin Batıda pek çok ülkede insanların kendilerine yada yakın çevrelerine ait para hareketleri rahatlıkla izlenebilmekte ve olağanüstü değişiklikler hemen takibe alınabilmektedir.

Bu aşamada güvenlik birimlerine suçun ne şekilde intikal ettiği de son derece önemlidir. Çünkü, suçun güvenlik birimlerine intikal ediş şekli çoğu zaman soruşturmanın seyrini doğrudan etkilemektedir. Eğer kredi kartı dolandırıcılığına ilişkin soruşturma talebi savcılık gibi yetkili üst şahıs, kurum ya da kuruluşlardan talep edilmişse, konu herhangi bir ön inceleme ve değerlendirmeye tabii tutulmadan ve çoğunlukla problem tanımlanmadan doğrudan soruşturmaya başlanmakta, ilgili şahısların ifadeleri alınmakta ve neticeden ivedikle ilgili makama bilgi verilmektedir.

Kredi kartı dolandırıcılığına ilişkin bilgi güvenlik birimlerine sözkonusu yetkili şahıs, kurum ya da kuruluşlar dışında, farklı bir kanaldan intikal etmişse, konu ilgili uzman birim tarafından incelenmekte, problem tanımlanmaya çalışılmakta, gerçekleştirilen bu ön çalışmalar neticesinde herhangi bir suç ya da suç unsuruna rastlanılmazsa, çalışmalar bir rapora aktarılmakta ve daha ileri bir soruşturmaya ihtiyaç duyulmamaktadır. Ülkemizde soruşturma planlanırken öncelikle suç basit ve sade bir şekilde tanımlanmaya çalışılmakta ve daha sonra genellikle bilgi ve delil toplamak amacıyla bir plan hazırlanmaktadır. Bu aşamada bilgi ve delil toplamaya nereden ve nasıl başlanacağı belirlenmeye çalışılmaktadır. Soruşturma planlandığı gibi ilerlerken planda olmayan yeni bilgi ve delillere ulaşırsa, soruşturmanın yönü o tarafa doğru değiştirilebilmektedir. Planlama yapılırken soruşturmayı yürütecek personelin bilgi, görgü, yetenek ve tecrübelerine göre bir işbölümü yapılmaktadır. Ancak bununla birlikte ülkemizde soruşturma planlanırken herhangi bir maliyet analizi yapılmamaktadır. Bazen çok küçük miktarlarda olsa dahi bütün dolandırıcılık suçları daha büyük maliyetlerle soruşturulabilmektedir.

Dolandırıcılık suçları gibi ekonomik suç soruşturmalarında hemen hemen her suç farklı karakteristik özellikler gösterebilmektedir. Ancak yine de bu suçlar arasında pek çok benzer yönlerinin bulunduğunu da kabul etmek gerekir. Bu ortak yönler, bir suç anatomisi ortaya çıkarmak amacıyla kullanılabilir ve böylelikle standart bir kredi kartı dolandırıcılığı suç soruşturma modeli oluşturulabilir.

Ülkemizde gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılık suçu araştırmaları neticesinde elde edilen bilgi ve tecrübeler başta Bankalararası Kart Merkezi olmak üzere, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından zaman zaman toplantı ve seminer tarzı etkinliklerle ele alınmaya çalışılmakta, zaman zaman vatandaşları ve ilgili kurum ve kuruluşları uyarmak amacıyla açıklayıcı broşürler yayınlanmaktadır. Bu depolanan bilgi ve tecrübelerin gelecekte işlenebilecek kredi kartı dolandırıcılıklarında, suçu ortaya çıkarma ve suçluları yakalama aşamasında son derece faydalı olabileceği ve zamanla standart bir kredi kartı dolandırıcılık araştırma modelinin ortaya çıkarılmasına da katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Ancak genellikle bu suçlarla ilgili olarak polis teşkilatı açısından konu incelendiğinde, bir tepkisel polislikten söz etmek mümkündür. Bunun en önemli nedenleri arasında kredi kartı dolandırıcılık araştırmasını yürütmekle görevli uzman personelin çoğu zaman ayrıca yapmak zorunda olduğu çok farklı görevlerinin de bulunması nedeniyle araştırma odaklı çalışamaması yer almaktadır.

Ülkemizde 1999 yılında kabul edilen 4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 6. ve 7. maddelerine göre, kredi kartı dolandırıcılığı veya diğer nitelikli dolandırıcılık suçlarının ön araştırmaları esnasında “Projeli ve Çalışma Gruplarından” istifade edilebilmektedir. Eğer kredi kartı dolandırıcılığı olayı bu kanun kapsamında değerlendirilmişse, araştırmadan sorumlu polis birimi savcılık makamı aracılığıyla ilgili kurum ve kuruluşlardan uzman desteği alabilmektedir. Araştırma birimi bu aşamada farklı kurumlardan olduğu gibi, farklı uzman polis birimlerinde çalışan personelden de yararlanabilmekte, ancak bu personelin geçici sürelerle bile olsa bu çalışma gruplarında istihdam edilebilmesinin önünde de bazen engellerle karşılaşılabilir. Bu uzman personelin gerektiğinde geçici süreyle araştırma biriminde görevlendirilebilmesine olanak tanıyan ve kolaylaştıran düzenlemeler yapılmasının yararlı olabileceği değerlendirilmektedir. Çünkü Kredi kartı dolandırıcılığı örgütlü suç olarak değerlendirilmiyorsa, Projeli Çalışma Gruplarından istifade edilememekte ve ön araştırma esnasında farklı kurumlardan uzman desteği alınmamaktadır.

Örgütlü kredi kartı dolandırıcılık suçunun araştırılması amacıyla oluşturulan çalışma grubunun başkanlığını savcı yapmaktadır. Ön araştırma esnasında yardımlarına başvuru uzmanlar polis araştırma birimlerine toplanan delillerin yorumlanmasında ve daha başka delillere ulaşılabilmesinde yardımcı olmaktadır.

Ancak ülkemizde bu aşamada elde edilen delillerin ışığında bu şahısların mahkemede ifade vermeleri, adli muhasebecilikte olduğu gibi mümkün olmamaktadır. Bu iş ancak bilirkişiler eliyle yargılama safahatında yerine getirilmekte ve bilirkişi de ancak mahkeme başkanı sıfatı ile hakimler tarafından görevlendirilebilmektedirler.

Bazen aynı dolandırıcılık suçu, aynı anda farklı birimler tarafından soruşturulabilmektedir. Bu durumun soruşturmanın sağlamlasının yapılması ve farklı bakış açıları getirmesi gibi faydaları bulunmakla birlikte, gereksiz enerji ve para israfına yol açtığı da gözardı edilmemelidir. Ayrıca bu farklı birimler arasında zaman zaman koordinasyon sağlanmasında sıkıntılar yaşanabilmekte ve bu farklı kurum ve birimler birbirlerinden bilgi saklayabilmektedirler. ABD’de olduğu gibi her türlü bilgi, beceri ve donanıma sahip bir FBI (Federal Bureau of Investigation) benzeri güçlü bir soruşturma biriminin başta dolandırıcılık soruşturmaları olmak üzere her türlü suç soruşturmalarında ülkemizde de faaliyete geçirilmesinin son derece faydalı olabileceği değerlendirilmektedir.

Ülkemizde savcının bilgi ve izniyle kredi kartı dolandırıcılığı ile ilgili gerekli deliller yargılama sürecinden önce ön soruşturma esnasında toplanabilmektedir. Ancak çoğu zaman toplanan bu bilgi ve belgeler uzman personel bulunmadığı ya da yeterli zaman kalmadığı gibi nedenlerle yeterince incelenememekte ve ne yazık ki delil olarak mahkemeye sunulamamaktadır. Adli muhasebecilik kapsamında bilirkişilik müessesesinden soruşturmanın her aşamasında istifade edilebilirken, ülkemizde bu bilirkişi uzmanlığından ancak şüphelilerin yakalanmalarından sonra mahkeme sürecinde yararlanılabilmektedir. Soruşturma esnasında delil toplanırken önemli olan konu, herkesce görülebilen bilgi ve belgeleri değil, olayların arkasındakilere bakarak görülemeyenleri bulmaktır. Bu aşamada bu ilk bakışta farkedilemeyen ve görülemeyen bilgi ve belgeleri tespit edebilmek amacıyla bilirkişi tanıklığına ön soruşturma esnasında da ihtiyaç duyulmaktadır.

Soruşturmanın yeni bilgi ve deliller doğrultusunda yönlendirilmesi son derece normal olmakla beraber, her zaman suçluların delil ve bilgileri polisin kolayca bulabilmesi için ortalıkta bırakmayabilecekleri de unutulmamalıdır. Ayrıca soruşturma boyunca elde edilen bütün deliller eğer projeli çalışma grubu eliyle elde edilip yorumlanmadıysa, haklı olarak herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmaksızın ve mahkemece atanacak bilirkişiler tarafından incelenmek üzere, hantal yığınlar haline

dönüşmesinin önüne geçilememektedir. Pek çok gereksiz belge soruşturma neticesinde delil olarak adli mercilere intikal ettirilmekte, soruşturma esnasında belli bir düzen içerisine konulmaması nedeniyle, adliyenin yükünün artmasına ve ikinci bir inceleme yapılarak zaman ve enerji israfına neden olunmaktadır.

Bunun en büyük nedenlerinden birisi de, kanunların kolluk güçlerine yeterince soruşturma ve inceleme yapabilme olanağı vermemesinden kaynaklanmaktadır. Mevcut kanunlarımıza göre polisin herhangi bir suç kovuşturmasında sanıktan arama neticesinde elde ettiği belgeleri okuma ve inceleme yetkisi dahi bulunmamakta, bütün belgelerin zarflanarak mahkemeye ibrazı gerekmektedir. Belgeleri inceleme yetkisi yalnızca hakime verilmiştir. Oysa bu belgeleri soruşturmayı gerçekleştiren soruşturmacının bizzat incelemesi soruşturmanın seyri açısından son derece önemli olabilmektedir.

Polisin sıhhatli delil toplayabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler acilen yapılmalıdır. Bu işlemler de çoğunlukla adli mercilerin sırtına atılmakta ve bu işlemler mahkeme safahatında gerçekleştirilmeye çalışılmakta olduğundan dolayı adaletin gecikmesine neden olmaktadır. Bu işlemler sonucunda genel kanaat dahi değişebilir. Hatta bu durumda belki insanlar suçsuz yere mağdur edilmiş de olabilir. Bu yasal sınırlamalar nedeniyle elde edilen belgelerin çok azı delil olarak değerlendirilmekte ve mahkemeye sunulmaktadır. Toplanan belgeler yığını soruşturma esnasında sıralanmalı, incelenmeli ve hazmedilmelidir. Sonrasında bunlar basit tablolar, grafikler ve sunumlar şekline getirilmelidir. Ekonomik suç davalarının savunulmasını zorlaştıran şey genelde delillerin akıl almaz miktarda veriden gelmesidir. Eğer bunları ham haliyle bırakırsanız mahkemede ikna edici olmayacaktır.

Bir ekonomik suç savunmasını mahkemede ikna edici hale getirmenin anahtarı onu basitleştirmektir. Ayrıca soruşturmalar ekonomik suçun tabiatı gereği dallanıp budaklanmakta ve bu durum odaklı çalışmayı engellemekte, konu asıl amacının dışına da çıkabilmektedir. Çoğunlukla bir soruşturma takımı oluşturulamamaktadır. Oysa kredi kartı dolandırıcılığı suçunu işleyen suçlular, örneğin yoğun bir şekilde bilgisayar teknolojilerinden istifade etmekte ve son derece karmaşık olabilen yöntemlere başvurabilmektedirler. Ülkemizde de gerekli yeni yasal düzenlemeler yapılarak adli muhasebecilik de olduğu gibi bilirkişilik müessesesinden soruşturmanın her aşamasında istifade edilebilmesinin önünün açılmasının gerektiği değerlendirilmektedir.

Polis soruşturma birimleri bankalar gibi diğer kurum ve kuruluşlardan soruşturmaya ilgili bilgi taleplerini ancak savcılık aracılığıyla yapabilmektedir. Bu durum bazen zaman kaybına neden olup, soruşturmanın sağlıklı bir şekilde ilerlemesine engel olabilmektedir. Polis birimleri tarafından ülkemizde gerçekleştirilen kredi kartı dolandırıcılığı soruşturmalarında çoğunlukla “sanıktan delile” ve devamında da “delilden delile” ulaşılmaya çalışılmakta ve bütün deliller toplandıktan sonra genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu aşamada adli muhasebe açısından en önemli husus uzun ve yorucu bir çalışma yapılarak pek çok delil toplanmış olmasına rağmen, kişisel ve mesleki hırslardan sıyrılıp, şüphelilerin hala suçsuz olabilecekleri ihtimalinin göz ardı edilmemesidir. Ancak ülkemizde polis birimlerince gerçekleştirilen soruşturmalar bu aşamaya geldiğinde çoğunlukla çalışmalar yakalama ile neticelenmekte ve şüpheliler adliyeye sevk edilmektedir.

Ülkemizde hukuki zaman kısıtlamaları nedeniyle soruşturma boyunca elde edilen delillerin tam anlamıyla değerlendirildiklerini söylemek son derece güçtür ve bu nedenle çoğu zaman soruşturma neticesinde elde edilen bilgi ve belgeler yarı işlenmiş bir şekilde savcılığa gönderilmektedir. Polisin bulguları “fezleke” denilen bir yazı ile elde ettiği bütün bilgi ve belgeleri savcılığa raporlamasının ardından savcının konuyu mahkemeye intikal ettirip dava açmak üzere çalışmaya koyulmasıyla birlikte “soruşturma” artık “kovuşturma” halini almaktadır.

Her ne kadar ülkemizde de dolandırıcılık suçu raporlanırken kronolojik bir sıralamaya konulup, düzenlense de adli muhasebenin öngördüğü şekilde delillerin tablo ya da grafiklerle daha anlaşılır hale getirilmesi, yada suçun karmaşık bir yapıdan daha anlaşılabilir ve basit hale getirilmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Kısmen yukarıda da bahsedildiği gibi, şayet suç, örgütlü bir suç olarak kabul edilip 4422 Sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmişse ancak o zaman benzer çalışmalar yapılabilir. Ayrıca ülkemizde polis birimleri soruşturmayı savcı adına yürütmesine rağmen, yargılama sürecinin geri kalan bölümünde yer almamakta, hatta duruşmaları bile zaman zaman takip edemeyebilmektedir. Bu durum polis soruşturma birimlerinin dolandırıcılık suçunun tüm boyutları ile tam olarak anlaşılmasını engelleyebilmektedir. Adli görev yapan ve dolandırıcılık soruşturmalarını yürüten bir kısım personelin savcı yardımcısı olarak yargılama sürecini izleyebilmesinin önünün açılması ile bu sorunun çözülebileceği değerlendirilmektedir. Böylelikle savcı ve

soruşturma birimleri arasındaki işbirliği artacak ve soruşturma daha sağlıklı bir hale getirilebilecektir. Adli muhasebe soruşturma sürecinde son aşamada bulgular rapor edilirken bir şüpheliye ulaşılabilmektedir. Oysa ülkemizde çoğu zaman soruşturmaya başlanırken zaten en azından bir şüpheli tespit edilmiş bulunmakta ve bu şüpheliden hareketle delillere ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde süreç genellikle tersinden işlemekte ve suçun kesinlikle işlenmiş olduğundan hareketle soruşturma boyunca bu durumu destekleyici deliller toplanmaya çalışılmaktadır.

Kredi kartı dolandırıcılığı soruşturmaları ile suçlar geçmişe doğru aydınlatılmakta, soruşturmalar önleyici ve etkili bir soruşturma yapısından çok, edilgen ve tepkisel bir yapı arz etmektedir. Suçtan, suçlulara ve mağdurlara gidilmeye çalışılmaktadır. Bazen mağdurlardan yola çıkılarak da suçlulara ulaşılabilmektedir. Bir soruşturma planı suçun polis birimlerine ulaşma şekline göre değişmektedir. Eğer suç istihbari bir çalışma neticesinde haber alınmışsa ve ön çalışma yapabilmek için zaman varsa yapılabilir. Aksi takdirde doğrudan yakalamaya da gidilebilmektedir (Örneğin benzin istasyonunda sahte kredi kartı ile alışveriş yapan bir aracın yakalanıp suç unsurlarının elde edilmesi gibi). Soruşturmanın seyri genellikle bu arama ve incelemeler neticesinde elde edilebilecek delil ve bilgilere göre tayin edilmektedir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Aboud, Antone. "Conducting a Fair Investigation", November 2004, **Dispute Resolution Journal**, s.16-21
- Albrecht , W. Steven, (2003), **Fraud Examination and Prevention**.
- Allison, Stuart F.H Et al., "Exploring the crime of identity theft: Prevalence, clearance rates, and victim/offender characteristics", **Journal of Criminal Justice**, 2005, S.33, s.19-29
- Anastasi, Joe, (2003), **The New Forensics Investigating Corporate Fraud and Theft of Intellectual Property**.
- Arzova, B., "İşletmelerde Çalışanlar Tarafından Yapılan Hilelerin Kırmızı Bayraklar Yoluyla İzlenmesi", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2003, S. 20, s.118-126.
- Benson, M. and N, Piquero, "White Collar Crime and Criminal Careers", **Journal of Contemporary Criminal Justice**, 2004, C.2, S.20, s.148-165.
- Bolton, Richard J. And David J. Hand. "Statistical Fraud Detection : A Review", **Statistical Science**, 2002, Vol.17, No.3, s.235-255.
- Bozkurt, N., "Mali Tablolarda İşletme Yönetimi Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2000a, S. 12, s. 16.
- Bozkurt, N., "İşletme Çalışanları Tarafından Yapılan Hileleri Doğuran Nedenler", **Yaklaşım Dergisi**, 2000b, S. 92, s. 63-68.
- Bozkurt, N., "Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Yeni Bir Alan "Adli Muhasebecilik", **Yaklaşım Dergisi**, 2000c, S.94, s 56-61.
- Clark, Lindsay. "How safe is chip and pin technology?", **Computer Weekly**, 13 June 2006, s.20.
- Coburn, Niall F. "Corporate Investigations", **Journal of Financial Crime**, 2006, Vol.13, No.3, s.348-368
- Crumbley, Larry, "Forensic Accountants Appearing in the Literature", **New Accountant**, 1995, Glen Head, Vol. 10, Is. 7, s. 23-25.
- Crumbley, Larry. "New Technologies'Effect on Forensic Auditing", **Fifteenth Annual International Financial Management Conference**, April 2 to April 6, 2001, Miami, Florida, s.202-212.

Darling, Robert J. and Lewis E. Wood, (2003), **Marine Corps Unit-Level Internal Management Controls for the Government-Wide Commercial Purchase Card.**

Davis, Jeffrey. "Curb Card Skimming", **Credit Union Magazine**, September 2005, s.60

Ekinci, Mustafa, (2006), **Açıklamalı – Gerekçeli 5464 Sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu**, Ankara: Adalet Yayınevi.

Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı 2005 Raporu, 2006.

Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Temel Eğitim Kursu Ders Notları, 2000, s.48-63

Ergün, İsmail, "Ceza Hukuku ve Kredi Kartı Dolandırıcılık ve Dolandırıcılıklarının Değerlendirilmesi" **Hukuki Açılan Banka Kartı ve Kredi Kartı Sempozyumu**, Bankalararası Kart Merkezi, 08-10 Nisan 2005, Antalya, s.55-60

Esen, Sinan, "Kredi Kartı ile İlgili Uygulamada Ortaya Çıkan Dolandırıcılık - Dolandırıcılık Örnekleri", **Hukuki Açılan Banka Kartı ve Kredi Kartı Sempozyumu**, Bankalararası Kart Merkezi, 08-10 Nisan 2005, Antalya, s.23-34

Grippio, Frank J. and J.W "Ted" Ibex. "Introduction to forensic accounting", **National Public Accountant**, June 2003.

Güler, Kubilay, "Gelecek Teknolojiler ve Taraflararası İlişkilerin Boyutları", **Hukuki Açılan Banka Kartı ve Kredi Kartı Sempozyumu**, Bankalararası Kart Merkezi, 08-10 Nisan 2005, Antalya, s.51-54

Inquiry Into Fraud and Electronic Commerce, Final Report, Parliament of Victoria Drugs and Crime Prevention Committee, January 2004, Melbourne, Australia

İbiş, C, "Bilgi Çağında Muhasebecilik Mesleğinin Geleceği ve Yeni Muhasebeci Kimliği", XVÜ.Türkiye Muhasebe Kongresi, İstanbul, 10-12 Ekim 2002, s. 37.

Jolly, Adam. (2003), **The Secure Online Business : E-commerce, IT Functionality & Business Continuity**, London: London Kogan Page.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele, Bilişim (İleri teknoloji) Suçları, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları, Ocak 2006, s.287-317.

Kempton, Jason. "Chip and PIN worsens card-not-present fraud", **Travel Weekly**, 09 November 2007, s.10.

- Kerwin, Richard J. "Bankruptcy Fraud", **The Secured Lender**, Nov / Dec 1995, s.84-90
- Kırlioğlu H. ve N. Akyel, "Enron Sonrası Bağımsız Denetimde Yaşananlar", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2004, S.23, s. 28-34
- Kıracı, M., "Hile Riski Değerlemesinin ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma", **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, 2005, S.14, s. 103-125.
- Krause, M. Scot, (2002), **Contemporary White Collar Crime Reserach: A Survey of Findings Relevant to Personel Security Reserach and Practice**, The Personel Security Managers Research Program, NPGS.
- Lafferty, Latour. "Medical Identity Theft: The Future Threat of Health Care Fraud Is Now", **Journal of Health Care Compliance**, January/Feb 2007, s.11-20
- Lawson, T. and T. Heaton, (1999) **Crime and Deviance**, Leister : McMillian.
- Leyden, John. "UK Credit Card Fraud Down To £ 209.3 m" http://www.theregister.co.uk/2006/11/07/credit_card_fraud_stats/, Erişim Tarihi: 25.12.2007
- Lundelius, Charles R. Jr., (2003), **Financial reporting Fraud: A practical Guide to detection and internal control**
- Mahmutoğlu, Fatih Selami, (2003), **Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suç ve İdari Suçlar**, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Manning, George A., (2000), **Financial Investigation And Forensic Accounting**
- Mustokoff, Matthew L. "Inefficient Markets and Class Certification: A Roadblock for Securities Fraud", **Insights; the Corporate & Securities Law Advisor**, October 2006, s.11-14
- National Fraud Information Center "Telemarketing Scams January-December 2005" <http://www.fraud.org/toolbox/2005_Telemarketing_Fraud_Report.pdf>(Erişim Tarihi: 07.11.2007)
- National Fraud Information Center "Internet Fraud Statistics-January through December 2005" <http://www.fraud.org/2005_Internet_Fraud_Report.pdf> (Erişim Tarihi: 07.11.2007).

- Oberholzer, C. "Quality management in forensic accounting", **Gordon Institute of Business Science**, November 2002
- Pazarçeviren, Selim Yüksel "Adli Muhasebecilik Mesleği" **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005, C.1, S.2, s. 1-19
- Pickett, K.H. Spencer and Jennifer M. Pickett, (2002), **Financial crime investigation and control**, New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Punch, Linda. "The New Fraudsters", **Credit Card Management**, November 2004, s.20-28
- Robinson, James K. "Internet as the scene of crime", **Forensic Accounting Review and Computer Security Digest**, May 2001, s.5-8
- Schiller, Jörg, "The Impact of Insurance Fraud Detection Systems", **Journal of Risk and Insurance**, Sep 2006, s.421-438
- Siegel, Larry, (2001), **Criminology: Theories, Patterns and Typologies**, Wadsworth
- Silverstone, Howard and Michael Sheetz., (2004), **Forensic Accounting And Fraud Investigation for Non-Experts**
- Smith, Robert L., "Seminar on Anti-Money Laundering System in the United States of America", **MASAK**, 2000, Yayın No. 4, s.67-79
- Stetenfeld, Beth. "Policing the plastic", **Credit Union Management**, February 1993, s.31-33
- Thornhill, William T., (1995), **Forensic Accounting : How To Investigate Financial Fraud**, USA: Business One Irwin Professional Accounting Library
- Traub, Stuart. "Battling Employee Crime: A Review of Corporate Strategies and Programs", **Crime and Delinquency**, 1996, S. 42, s. 244-256.
- Williams, James W., (2002), **Playing the corporate shell game: The forensic accounting and investigation industry, law, and the management of organizational appearances**, Toronto, Ontario.
- Wilmer, Cutler and Pickering, **Price Waterhouse Coopers Economic Crime Survey**, 2003, New York
- Wolosky, Howard W., "It was a growing speciality before Enron, WorldCom, and Sarbanes-Oxley. Now, it's really hot.", 2004, s.4.

Yockey, Dennis W. "So You Want To Be A Forensic Accountant", **Management Accounting**, November 1988, s.19-25

Ziegenfuss, Douglas E. "The role of control environment in reducing local government fraud", **Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management**, Fall 2001, s. 312-324